

ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับ
การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

โดย

นางสาวชญชญา ดอนทอง
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-653-409-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE OPINION OF SCHOOL COMMITTEES TOWARD LOCAL WISDOM
IN COMMUNITY BASED CURRICULUM

By

Chanchana Donthong

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Curriculum and Instruction

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2001

ISBN 974-XXX-XXX-X

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น” โดย นางสาวชัชฎา ดอนทอง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ มงคล

2. อาจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์

3. อาจารย์ ไพรัช ติดย์ผาด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา คุณารักษ์)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ประเสริฐ มงคล)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ไพรัช ติดย์ผาด)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. มาเรียม นิลพันธุ์)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส)

...../...../.....

K 41462054 : สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น/ ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

รัชชมา ดอนทอง : ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (THE OPINION OF SCHOOL COMMITTEES TOWARD LOCAL WISDOM IN COMMUNITY BASED CURRICULUM) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : อาจารย์ ดร.ประเสริฐ มงคล, อาจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์, อาจารย์ไพรัช ถิตย์ผาด 226 หน้า. ISBN 974-653-409-2

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ (3) ประมวลความคิดเห็น ปัญหาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม จำนวน 199 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ด้วยวิธีการของเซฟเฟ่ (Scheffe's Method)

ผลการวิจัยพบว่า (1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพบว่าอยู่ในระดับมากทุกลักษณะ อันดับแรกคือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และอันดับสุดท้ายคือการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา (2) ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยภาพรวมพบว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพิจารณาเป็นรายลักษณะพบว่า ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมพบว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และพิจารณาเป็นรายลักษณะพบว่า ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา และการปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ กับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (3) ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรไม่มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร ขาดงบประมาณ สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่น และมีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการสำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาในท้องถิ่นโดยประสานสัมพันธ์กับชุมชน และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาควรมีการสอบถามความต้องการของชุมชนและผู้เรียน

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่อนักศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1..... 2 3

K 41462054 : MAJOR : CURRICULUM AND SUPERVISION

KEYWORDS : LOCAL WISDOM IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY BASED CURRICULUM
/THE OPINION OF SCHOOL COMMITTEES.

CHANCHANA DONTHONG : THE OPINION OF SCHOOL COMMITTEES TOWARD LOCAL WISDOM IN COMMUNITY BASED CURRICULUM. THESIS ADVISORS : PRASERT MONGKOL, Ed.D., MAREAM NILLAPUN, Ed.D., PAIRAT THIDPAT, M.Ed. 226 pp. ISBN 974 – 653 - 409 - 2

The purposes of this research were (1) to study the opinions of school committees toward local wisdom in the development of community based curriculum, (2) to compare the opinions of school committees as classified by the school size and the groups of school committees, (3) to summarize the opinions, problems and the suggestion of school committees toward local wisdom in the development of community based curriculum. The samples were 199 school committees in the secondary school under the Jurisdiction of General Education Department in Nakorn Pathom Province by multistage random sampling. The instruments used in this research was a questionnaire on opinion of school committees. The data were analyzed by Percentage (%), Mean (\bar{X}), Standard Deviation (S.D.), Content Analysis, One Way Analysis of Variance and Scheffe's method.

The results of this research were (1) the opinions of school committees toward local wisdom in the development of community based curriculum every characters were at a high level. When classified by local development curriculum category it was found that the improving activities of teaching was the first category and the improving or added up the detail of the contents was last category. (2) the opinions of school committees as classified by the school size were not statistically significant different at the 0.05 level, but it was statistically significant different between big school and small school at 0.05 level in the improving the activities of teaching category, and it was also statistically significant different between big school and middle school at 0.05 level in the improving or added up the detail of the contents category. The opinions of school committees as classified by groups of school committees were statistically significant different at 0.001 level, however when considered each of category it was statistically significant different at the 0.001 level in the improving or added up the detail of the contents and the improving the activities or selecting the materials method categories. (3) the problem toward local wisdom in the development of community based curriculum were the teachers and the persons concerning did not have enough knowledge in the development of curriculum, lacked of the budget, materials, and local wisdom resources. The suggestions of the school committees toward the curriculum development were as follow : collecting local wisdom by directly participate with the community and also studying the community and the learner needs.

Department of Curriculum and Instruction Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2001

Students' signature

Thesis Advisors' signature 1..... 2..... 3.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เป็นอย่างดีด้วยความกรุณาจากอาจารย์ ดร.ประเสริฐ มงคล อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ ที่เสียสละเวลาให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อ งานวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ตลอดเวลาอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา จึงขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ กาญจนา คุณารักษ์ อาจารย์ไพรัช ฤทธิผาด และ อาจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส ที่ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความ ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและ วิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ประสบการณ์ และแนวทาง ตลอดจนได้ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ อาจารย์ยุทธ โตดิเทพย์ และอาจารย์อนงค์ นิ่มอนงค์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการ ทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบคุณสำหรับกำลังใจความช่วยเหลือและคำแนะนำอันมีค่า จากอาจารย์ ดร. อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด และอาจารย์ณัฐธิดา แดงใหญ่ และเพื่อน ๆ สาขาวิชา หลักสูตรและการนิเทศ ภาคพิเศษ รุ่น 2 ทุกคน

นอกจากนี้ หากปราศจากการสนับสนุน ส่งเสริม และให้ความเอื้ออาทรจากบุคคลใน ครอบครัวของผู้วิจัยซึ่งได้แก่ คุณพ่อ คุณแม่ น้องสาว น้องชาย และบุคคลอันเป็นที่รักของผู้วิจัย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ยากที่จะสำเร็จได้ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	๗
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	10
วัตถุประสงค์การวิจัย	12
ข้อคำถามการวิจัย	12
สมมติฐานการวิจัย	14
ขอบเขตการวิจัย	14
นิยามศัพท์เฉพาะ	15
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	18
หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร	18
ความหมายและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร.....	18
การพัฒนาหลักสูตร	20
หลักสูตรท้องถิ่น	24
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	26
กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	27
ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	30
แนวปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ	32
การขออนุมัติ/ขออนุญาต	37
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร	41
การจัดหลักสูตรสถานศึกษา.....	43
หลักสูตรสถานศึกษา.....	43

บทที่	หน้า
จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา.....	43
การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา.....	44
แนวทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษา.....	45
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	47
หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	48
แนวปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	49
การบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน.....	54
หลักการการบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน.....	54
ลักษณะสำคัญของการบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน.....	55
การนำการบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน ไปสู่การปฏิบัติ.....	56
ความสำเร็จของการนำการบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน ไปสู่การปฏิบัติ.....	57
ภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	58
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	58
ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	60
สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	62
การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	77
แนวคิดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน.....	86
ภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดนครปฐม	92
ภูมิหลังจังหวัดนครปฐม.....	92
ลักษณะภูมิประเทศ.....	93
ลักษณะภูมิอากาศ.....	93
การประกอบอาชีพ.....	94
ประชากรในจังหวัดนครปฐม.....	95
ด้านการศาสนา ศิลป วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี.....	96
สภาพภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดนครปฐม.....	96
สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดนครปฐม.....	98
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	99
งานวิจัยภายในประเทศ.....	99
งานวิจัยต่างประเทศ.....	104

บทที่	หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 106
	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย..... 106
	ระเบียบวิธีวิจัย..... 107
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 107
	ตัวแปรที่ศึกษา..... 108
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 111
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 112
	การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 114
	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้..... 114
4	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 117
	ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพและข้อมูลทั่วไป..... 117
	ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา
	ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ
	พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น..... 130
	ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการ
	สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
	มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน
	และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 142
	ตอนที่ 4 ประมวลความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ
	นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
	ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 153
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 157
	สรุปผลการวิจัย..... 158
	อภิปรายผล..... 162
	ข้อเสนอแนะ..... 167
	ข้อเสนอแนะทั่วไป..... 167
	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป..... 168
บรรณานุกรม 170

บทที่	หน้า
ภาคผนวก.....	178
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	178
ภาคผนวก ข หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย หนังสือขอทดลอง เครื่องมือวิจัย และหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม	180
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	184
ภาคผนวก ง แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม.....	197
ภาคผนวก จ ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย.....	207
ภาคผนวก ฉ ค่าการวิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	210
ภาคผนวก ช การวิเคราะห์สถานภาพด้านการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	217
ภาคผนวก ซ รายชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด นครปฐม ที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกลุ่มตัวอย่าง	223
ประวัติผู้วิจัย	226

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม.....	98
2	จำนวนโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครปฐม ตามสังกัดและ ระดับการศึกษา.....	99
3	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	109
4	สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	118
5	สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามกลุ่มคณะ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	123
6	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าระดับความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.....	131
7	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าระดับความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	139
8	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าระดับความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	140
9	เปรียบเทียบความแปรปรวนความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	143
10	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	145

ตารางที่		หน้า
11	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา จำแนกตาม ขนาดโรงเรียน.....	146
12	เปรียบเทียบความแปรปรวนความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	147
13	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	149
14	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน จำแนกตามกลุ่ม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	150
15	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา จำแนกตาม กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	151
16	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน. จำแนกตาม กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	152
17	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นเป็นรายชื่อ.....	208
18	ค่าการวิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณ(Multiple Comparisons) ด้วยวิธีการ ของ Scheffe ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	210

ตารางที่		หน้า
19	ค่าการวิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparisons) ด้วยวิธีการของ Scheffe ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	214
20	การวิเคราะห์สถานภาพด้านการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	218
21	การวิเคราะห์สถานภาพด้านการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	220
22	รายชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกลุ่มตัวอย่าง.....	224

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญแนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	13
2	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโบแชมป์	23
3	กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์	23
4	กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของสังัด อุทรานันท์	25
5	ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร	40
6	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	110
7	ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	115

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรม ทำให้เศรษฐกิจก้าวหน้าไประดับหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและสังคมไทย กล่าวคือ เกิดอำนาจนิยม วัตถุนิยมขึ้นในสังคมไทยบางกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 1) ปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงอันกว้างขวางรวดเร็วและ สับสนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ผลักดันให้สังคมไทยปรับโครงสร้างและสถานภาพจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมอย่างทุกถักทุกเถา พร้อมกันนั้นก็เข้าสู่ความเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารอย่างเร่งรีบลัดขั้นตอนจนคนทั่วไปตั้งหลักไม่ทันปรับความคิดและพฤติกรรมไม่ทัน (เอกวิทย์ วัฒนกลาง 2539 : 1)

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางบริบทของสังคมได้ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย สิ่งแวดล้อมเป็นพิษและเสื่อมโทรม สถาบันพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ ครอบครัวล่มสลาย การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมโดยช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนขยายกว้างขึ้น ความไม่เท่าเทียมในการพัฒนาระหว่างเมืองและชนบท การเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม เกิดปัญหาอาชญากรรม โสเภณีเด็ก การบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ความเสื่อมเสียสุขภาพจิต ศีลธรรม จริยธรรม และมีโรคใหม่ ๆ เกิดขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งในการเร่งพัฒนาประชากรของประเทศให้มีคุณภาพดีพอที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีความสุข โดยตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย (ศิริพงษ์ นวลแก้ว 2540 : 1)

จากกระแสความเปลี่ยนแปลงและวิกฤติการณ์ดังกล่าวส่งผลให้กระบวนการพัฒนาพลิกผันจากกระแสหลักมาสู่พื้นบ้าน ซึ่งทำให้คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน

ชาวบ้านและการพึ่งตนเองเป็นคำหลักในกระบวนการพัฒนา กระแสดังกล่าวเป็นความพยายามที่จะประสานระหว่างกระบวนการทัศน์ดั้งเดิม ซึ่งมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแกนกับกระบวนการทัศน์ใหม่ซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็นหลักเข้าด้วยกัน การค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการเข้าไปเสริมพลังชาวบ้านสู่การพึ่งตนเอง เสริมข้อมูลและภูมิปัญญาเพื่อให้ชาวบ้านตัดสินใจและดำเนินงานอย่างเป็นตัวของตัวเอง (เสรี พงศ์พิศ 2536 : 41-42)

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เกิดจากความคิดของคนในท้องถิ่นที่คิดสร้างขึ้นมาอย่างเหมาะสม เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาและอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นพื้นฐานทางความคิดสำหรับการพัฒนาและปรับชีวิตของคนให้เหมาะสมตามศักยภาพและบริบทแวดล้อมของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีบทบาทสำคัญอย่างทัดเทียมกับความรู้วิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในการพัฒนาประเทศและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในการพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพควรจะมีการผสมผสานการใช้ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่กับการใช้ความรู้วิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศในลักษณะที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย และสามารถดำรงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยไว้ด้วย (มาลินี สวยศำข้าว 2538 : 2-3) เมื่อเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านและเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ต่างๆ ของประเทศ ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงมุ่งประเด็นสำคัญมายังการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ช่วยให้เด็กท้องถิ่นฐานไม่แปลกแยกกับชุมชน สามารถอยู่ในพื้นที่ พัฒนาสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชนขึ้นมา (เสนห์ จามริก 2531 : 4)

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ พฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมของคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัวและประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 จึงได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลใน 4 ด้าน คือ ด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาประการหนึ่ง คือ การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศหรือจากภายนอกชุมชนจะต้องประสานควบคู่กับความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทยเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

การจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาเป็นภาระหน้าที่ของชุมชนในการให้การศึกษาแก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชนทั้งด้านวิชาการและอาชีพ โดยมีพ่อแม่คนเฒ่าคนแก่และช่างฝีมือเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็ก การศึกษาในลักษณะนี้จึงมีรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับ

พื้นฐานหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ความหลากหลายของรูปแบบการศึกษาที่เคยมีในชุมชน ได้สูญหายไปเมื่อรัฐเข้ามาควบคุมการศึกษาและนำเอาระบบการศึกษาของประเทศทางตะวันตกมาใช้แทนระบบการศึกษาที่เคยมีมาแต่เดิม การจัดการศึกษาถูกกำหนดคนนโยบาย หลักการ และแนวปฏิบัติจากหน่วยงานที่อยู่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาสอนห่างไกลชีวิตจริงของชุมชน ผู้เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะรู้เรื่องตัวเอง ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตและช่วยตัวเองไม่ได้ (อังกฤษ สมคะเนย์ 2535 : 2)

การจัดการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจและสังคมแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตและเอกลักษณ์อันดีงามของสังคมแต่ละท้องถิ่น สร้างความชื่นชมและความตระหนักต่อคุณค่าของท้องถิ่นซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่สังคมไทยที่เป็นสังคมเปิดให้เป็นที่ที่มิวิจารณ์ญาณ รู้จักเลือกและปรับใช้ให้ประสานสอดคล้องกับรากฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดระบบเพื่อให้สะดวกต่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงมิให้ผู้เรียนมีความแปลกแยกจากพื้นฐานเดิม หากการจัดการศึกษาละเลยสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้สังคมพบกับปัญหาของการขาดความเข้าใจตนเอง เกิดภาวะการสับสนทางความคิดและการกระทำเห็นแก่ตัว รู้จักแต่เป็นผู้ได้ เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย เกิดภาวะล่มสลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน (ศิริพงษ์ นวลแก้ว 2540 : 6)

เพื่อให้การจัดการศึกษามีความคล่องตัวสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทิศทางการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นให้ผู้รู้ในชุมชนหรือภูมิปัญญาชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ลูกหลานของตนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยกำหนดบทบาทของชุมชนในการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างสรรค์สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคตให้มีความสมดุลยั่งยืนด้วยการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกรูปแบบ เน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีหลักธรรมของศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของคนในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540 : 3-4)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้ระบุให้มีการทบทวนและปรับปรุงหลักสูตรทั้งในด้านการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ ทักษะพื้นฐานที่

จำเป็นและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง และได้กำหนดมาตรการในการส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำมาใช้อย่างจริงจัง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งการติดตามประเมินผลเพื่อให้การจัดการศึกษามีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นสุข สามารถดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งแวดล้อม ให้ผู้สอนจัดวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของท้องถิ่นโดยมุ่งให้คนมีความรู้พื้นฐานให้สัมพันธ์และสนองความต้องการของบุคคล ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองตลอดจนการพัฒนาความก้าวหน้าและความมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคม โลกบนรากฐานแห่งความเป็นไทยโดยวางนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (ธนาคารกสิกรไทย 2539 : 1) รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและความภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยไม่ทอดทิ้งความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติด้วยวิธีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่นและสร้างภูมิปัญญาไทยให้ธำรงรักษาไว้เป็นฐานชีวิตไทย ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หลายมาตราที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้แก่ท้องถิ่นและบุตรหลานของตนเอง ในห้องกรปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่จัดและร่วมจัดการศึกษา อบรม ส่งเสริม ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ 2541 : 30) การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี สืบสานศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาเพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2541 : 175)

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 7 และ 23 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเน้นความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและความรู้อันเป็นสากล เน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน คุณลักษณะอันพึง

ประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ กำหนดแนวการจัดการศึกษาให้สังคม บุคคล ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาด้านสังคมโดยมุ่งสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2544 : 33) และแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) กำหนดให้สถานศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นแกนหลักในการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องร่วมจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2544 : 38)

หลักสูตรซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรแกนกลางได้กำหนดจุดหมายและเนื้อหาสาระไว้กว้าง ๆ ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาที่เป็นหลักการทั่วไป เป็นสำคัญไม่เฉพาะเจาะจง การเรียนของนักเรียนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นน้อยมาก ในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน นักเรียนจะต้องปรับสภาพของตนเองให้สามารถรับสถานการณ์เหล่านั้นได้ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ควรรับเอาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์โดยบูรณาการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาแก้ปัญหาในรูปของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่ใช้ในการเรียนการสอนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ได้กำหนดจุดเน้น 3 ประการคือ (1) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ (2) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร (3) เป็นการให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ (กรมสามัญศึกษา 2535 : 2) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวการจัดการหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น โดยส่วนกลางเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาและสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อให้สถานศึกษานำไปจัดทำสาระของหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาตั้งแต่การวางแผน กำหนดหลักสูตร กำกับติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา (กรมวิชาการ 2543 : 5)

ในด้านการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรนั้นได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมเจ้าสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นมากขึ้น กล่าวคือโรงเรียนสามารถจัดรายวิชาเลือกเสรีให้นักเรียนเลือกเรียนอย่างหลากหลายตามสภาพและทรัพยากรในท้องถิ่นนั้น ๆ และสามารถให้ผู้รู้ในท้องถิ่นมาช่วยในการจัดการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ยังสามารถปรับหรือพัฒนาเนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยให้เรียนรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นเกิดความภาคภูมิใจ มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่น มีความรู้ความสามารถในการคิด การจัดการและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ทั้งที่เกี่ยวกับตนเอง งานอาชีพ และการพัฒนาสังคม แสวงหาแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ให้ได้ ผลงานที่ดีขึ้นกว่าเดิม บำรุงรักษาทรัพยากร ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ด้วยการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า (กรมวิชาการ 2542 : 2) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในทุกระดับทุกประเภทโดยมีเป้าหมายให้มีการใช้หลักสูตรท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพที่กำหนดโดยสถานศึกษาและชุมชนอย่างจริงจัง และกว้างขวาง ให้มีการศึกษาวิจัยและใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชุมชน โดยมีมาตรการส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตไทยอย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ 2541 : 72-73)

กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของท้องถิ่น จึงได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาซึ่งได้กำหนดไว้ในหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตท้องถิ่น สนองต่อการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น และให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้ และเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 40 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่งมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้วางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ขึ้นโดยกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการให้ความเห็นชอบสาระหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

กรมสามัญศึกษาซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่บุตรหลานในชุมชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน องค์กรท้องถิ่น ประชาชน และผู้ปกครองนักเรียน ในการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ สนับสนุนการบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนให้บรรลุผลสำเร็จและมีความเชื่อว่าการ

ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ ให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิดและทรัพยากรจะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนครูอาจารย์และนักเรียนมีขวัญและกำลังใจ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น กรมสามัญศึกษาได้กำหนดแนวการจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับหลักสูตร ด้วยการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ โดยมีแนวดำเนินการคือ (1) ชี้แจงให้บุคลากรในโรงเรียนทราบถึงแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดทำรายวิชาท้องถิ่น (2) สำรวจความต้องการของท้องถิ่น (3) สำรวจความคิดเห็นความต้องการของผู้ปกครอง (4) สำรวจความต้องการของนักเรียน (5) นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำหลักสูตร (6) ดำเนินการจัดทำหลักสูตร (7) ขออนุมัติการใช้หลักสูตร (8) นำหลักสูตรมาใช้ในโรงเรียน และ (9) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ (กรมสามัญศึกษา 2535 : 125)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรได้ตามความต้องการของท้องถิ่นตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการกำหนดไว้ รวมทั้งกรมสามัญศึกษาได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติพบว่าโรงเรียนมีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากความไม่พร้อมของบุคลากร ข้อมูล และแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งขาดการประสานงานระหว่างเครือข่ายทางวิชาการที่ส่งเสริมและสนับสนุน (กรมวิชาการ 2535 : 6) และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นพบว่ายังมีการวิจัยไม่มากนัก เช่น อุตสาหกรรมศาสตร์ (2532 : ๗ - ๖) ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ครูส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากเนื่องจากมีภารกิจมากเกินไป สมพิศ วงศ์แหยม (2535 : ๗ - ๖) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคล สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 (2538 : ๗ - ๘) โดย ไพรัช ติตย์ผาด ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะอื่นดำเนินการค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ ผลการวิจัยเรื่องสภาพและการปฏิบัติตามหลักสูตรมัธยมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของกรมวิชาการ พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษาปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่เป็นของท้องถิ่นของตนเองในระดับน้อย (กรมวิชาการ 2540 : 14)

ในส่วนองงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีผู้ทำการศึกษาไว้ เช่น รัตนะ บัวสนธิ์ (2535 : 371 - 373) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง พบว่า ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากใช้สมุนไพร เมื่อกำหนดหลักสูตรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้นักเรียนและผู้รู้ในชุมชนมีทัศนคติที่ดีและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี อังกุล สมคะเนย์ (2535 : ๗ - ๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยในการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคือ ขาดแคลนงบประมาณจึงส่งผลให้การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรน้อยเกินไป เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วิจิตร ไชยศิลป์ (2537 : ๗ - ๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับน้อย ปัญหาที่พบคือ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : ๗ - ๑) ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุดคือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการและบุคลากรในโรงเรียนมีไม่เพียงพอ สอดคล้องกับผลการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการปี 2541 พบว่า การจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษายังมีน้อยมาก เนื่องจากขาดการดำเนินงานอย่างจริงจังและให้ความสำคัญน้อย การสนับสนุนค่าตอบแทนวิทยากรท้องถิ่นยังไม่เหมาะสม การจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกสถานศึกษายังจัดได้น้อย เนื่องจากสภาพท้องถิ่นห่างไกลไม่สะดวกในการดูแลและดำเนินการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2541 : 66)

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้แสดงถึงสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในปัจจุบันซึ่งขาดความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชนมิได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน สภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย มีปัญหาในการดำเนินการหลายประการ เป็นเหตุให้เกิดการละเลยภูมิปัญญาชาวบ้านหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิในฐานะกรรมการไม่ว่าจะเป็นระดับจังหวัด อำเภอ หรือคณะกรรมการโรงเรียนทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีบทบาทเพียงเล็กน้อย เป็นเพียงกรรมการที่ปรึกษา

หรือรับทราบการดำเนินงานของโรงเรียนเท่านั้นถือเป็นจุดอ่อนของระบบคณะกรรมการ โดยเฉพาะในระดับโรงเรียนซึ่งเป็นระดับที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 23) รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 เป็นคณะกรรมการที่เกิดขึ้นจากการจัดองค์การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ควรจะได้มีการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของคณะกรรมการดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างจริงจังต่อไป

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาระบบรูปแบบ หลักสูตร และวิธีการจัดการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมและควบคุมมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร การติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งที่จะส่งผลให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นไปอย่างมีคุณภาพเพื่อสนองตอบการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่จังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งทำการศึกษามีเหตุผลคือ จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งในพื้นที่เขตการศึกษา 1 ซึ่งเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะแตกต่างจากเขตการศึกษาอื่น มีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ปราศจากการวางแผนรองรับอย่างรวดเร็ว ได้รับผลกระทบจากการพัฒนามากมาย ตามนโยบายการกระจายความเจริญและลดความแออัดของเมืองหลวง ความเป็นเมืองได้เข้าสู่จังหวัดนครปฐม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาด้านสังคมหลายประการ หมู่บ้านหลายแห่งได้เรียนรู้และปรับตัวเพื่อลดความรุนแรงของผลกระทบจากการพัฒนาที่ได้รับ สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 ได้ตระหนักในความสำคัญดังกล่าวจึงได้กำหนดจุดเน้นการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในพื้นที่เขตการศึกษา 1 ให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูการศาสนาและศิลปะวัฒนธรรม ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของท้องถิ่น ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำแผนการสอน บูรณาการหรือหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นให้ใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งนับเป็นความจำเป็นที่จะรวบรวมภูมิปัญญาจากท้องถิ่นทั้งองค์ความรู้และบุคคลในฐานะผู้ทรงปัญญา สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามแนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษา โดยให้ชุมชนสามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น และจากการศึกษางานวิจัยพบว่ายังไม่มียานวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของ

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน

ผู้วิจัยในฐานะที่มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในพื้นที่เขตการศึกษา 1 มีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้นั้นจะก่อให้เกิดการประสานระหว่างหลักสูตรแม่บทกับสภาพวิถีชีวิตที่เป็นจริง เป็นแนวทางในการดำรงรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่ามิให้สูญหายไป ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐมและเขตการศึกษา 1 อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้วิจัยขอเสนอกรอบความคิดเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาดังนี้

1. จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการส่งเสริมและสืบทอดกันมา หรือนำมาประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุข โดยภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้จะสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ภายในสังคม หรือชุมชน ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ อันได้แก่

ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น ชาวนครปฐมมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยจะมีการทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งในการทำนานั้นชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือเทพแห่งข้าว คือ แม่โพสพ มาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากชาวบ้านจะนำเครื่องสังเวย ซึ่งมีหมาก พลู ของหวาน กระจก หวี แป้งหอม น้ำมันหอม ไปสังเวยแม่โพสพทุกปี เพื่อรับขวัญข้าวเมื่อข้าวออกรวง เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือนที่อยู่อาศัย เช่น ต้องปลูกเรือนตามตะวัน คือ ด้านข้างของเรือนต้องหันไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ ซึ่งถือกันว่าถ้าปลูกเรือนตามตะวันคนอยู่จะมีความสุข และเมื่อปลูกเรือนใหม่ต้องปลูกศาลพระภูมิและทำบุญขึ้นบ้านใหม่ด้วยเพื่อให้พระภูมิซึ่งเป็นเจ้าที่ได้อยู่อาศัยและปกป้องรักษาผู้อาศัยในบ้านเรือนนั้นให้มีความสุขความเจริญ

ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา เนื่องจากชาวนครปฐมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นตลอดทั้งปีจะมีประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มีการทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

ตลอดสิบสองเดือน การบวชพระ และมีประเพณีประจำท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตามความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น

การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เช่น การทอผ้าของกลุ่มชาวไทยโชน่ง การจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ การทำนาข้าว นาบัว สวนผลไม้ และการเผาข้าวหลามขายของชาวบ้าน ในอำเภอเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นการสานต่อภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนจนเป็นคำขวัญประจำจังหวัด

การนำเทคโนโลยีชาวบ้านมาใช้ในการทำการเกษตร เช่น การปลูกผักปลอดสารพิษโดยไม่ใช้สารเคมี คิดค้นการฆ่าแมลงโดยการใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น เมล็ดสะเดา การประดิษฐ์เครื่องใช้ทางการเกษตรจากวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ดังที่ อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 37-48) ได้แบ่งภูมิปัญญาไว้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา เช่น ความเชื่อแบบพิธีพุทธ ความเชื่อแบบพราหมณ์ ความเชื่อแบบผี ความเชื่อส่วนบุคคล คำสอนการไหว้ครู การบวงสรวง ฯลฯ

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน ศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม การทำความเคารพ ประเพณีต่างๆ ในสิบสองเดือนหรือประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง เช่น การทอผ้า การทอเสื่อ การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา การเกษตรแบบดั้งเดิม ฯลฯ

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ เช่น การตีมีด หล่อโลหะ การท่อน้ำเข้านา การเลี้ยงสัตว์ให้โตเร็ว การทำกระดาษสา การปลูกพืชแบบผสมผสาน การประดิษฐ์งานต่าง ๆ

3. หลักสูตรมัธยมศึกษาศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการใน 5 ลักษณะ คือ (1) การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน (2) การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาวิชา (3) การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม (4) การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และ (5) การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ (กรมวิชาการ 2540 : 6 - 7)

4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 27 และ 29 ได้กำหนดให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนตามความเหมาะสมและความต้องการในท้องถิ่น

5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 40 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนครู และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา ประกอบกับกรมสามัญศึกษาได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนมัธยมศึกษาดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยจัดให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนมัธยมศึกษาสามารถดำเนินการได้

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว อันได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งประมวลเป็นภาพรวมเป็น 4 กลุ่ม และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของกรมวิชาการทั้ง 5 ลักษณะ ประกอบกับความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแผนภูมิที่ 1

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

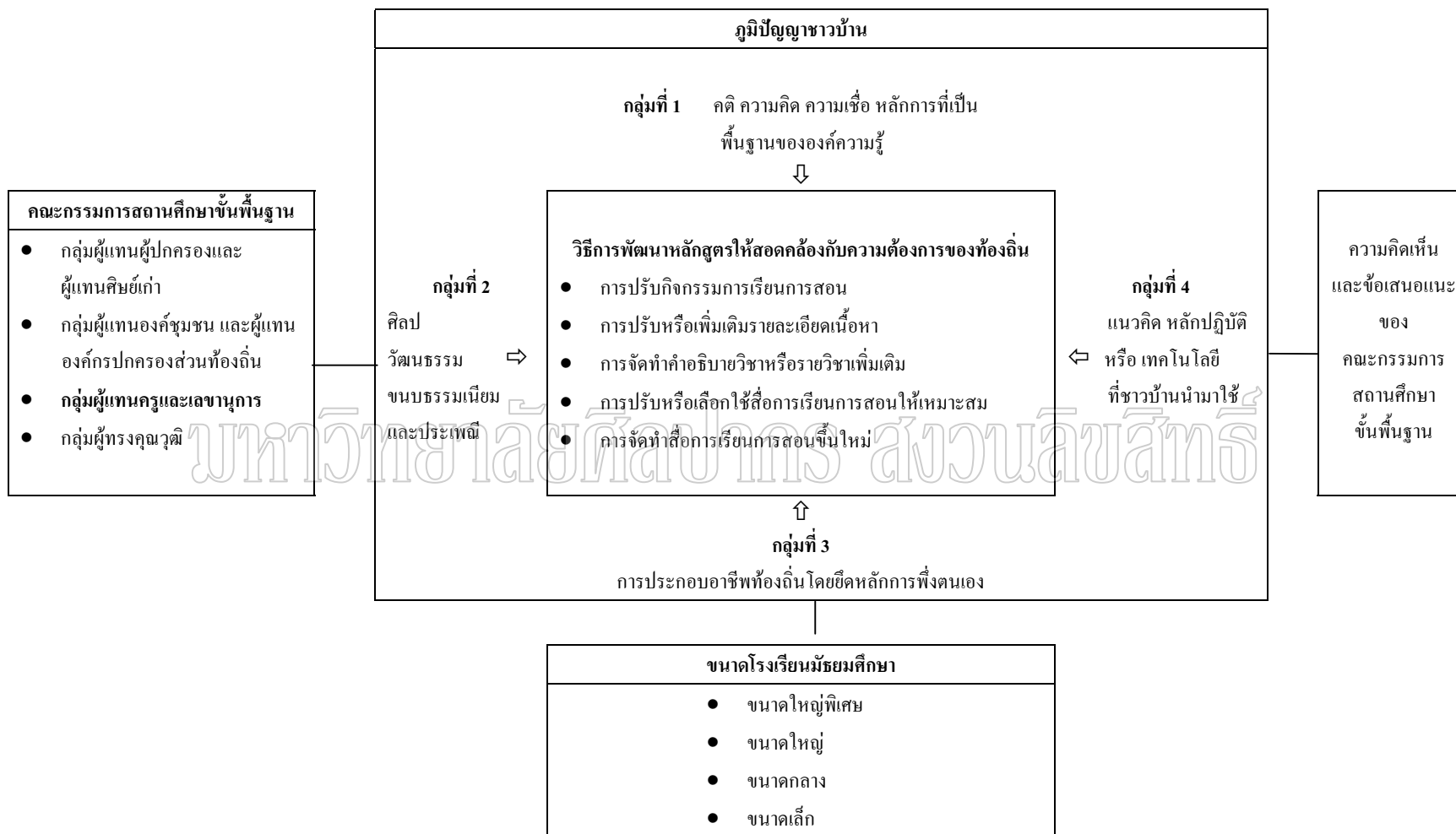
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประมวลความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ข้อคำถามของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งตอบคำถามในประเด็นหลักดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นอย่างไร
2. ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แตกต่างกันหรือไม่
3. ปัญหาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นอย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มคติ ความคิดความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และกลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น คือ (1) ขนาดโรงเรียนมัธยมศึกษา 4 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และ ขนาดเล็ก (2) กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามแนวทางของกรมวิชาการ 5 ลักษณะ

ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ใน 4 กลุ่มภูมิปัญญา ได้แก่ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา กลุ่มศิลปะวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และกลุ่มแนวคิดหลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามหรือความหมายของศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดหรือมีการสั่งสมสืบทอดกันมาและผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่สั่งสม สืบทอดกันมา (2) ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี (3) การประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง (4) แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือเชิญเจ้าของภูมิปัญญามาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ตามข้อกำหนดของหลักสูตรแม่บทเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของสถานศึกษาในท้องถิ่น

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับ หรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา และทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรโดยการลด หรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา วิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อหรือขอบข่าย และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นวิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับรายวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มีอยู่ในหลักสูตรแม่บท

การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับ หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ของทุกรายวิชาและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด เอกสารประกอบต่าง ๆ หรือสื่อเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง คณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ประกอบด้วยบุคคล 6 ประเภท คือ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเลขานุการคณะกรรมการ

ผู้แทนผู้ปกครอง หมายถึง ตัวแทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

ผู้แทนครู หมายถึง ตัวแทนของข้าราชการครูที่ปฏิบัติการสอน และผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

ผู้แทนองค์กรชุมชน หมายถึง ตัวแทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ตัวแทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครปฐม

ผู้แทนศิษย์เก่า หมายถึง ตัวแทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการทั้งในและนอกเขตบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

ขนาดโรงเรียน หมายถึง ขนาดโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา พ.ศ.2532 จำแนกเป็น 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนนักเรียนในแต่ละขนาดดังนี้

- ขนาดใหญ่พิเศษ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คน ขึ้นไป
- ขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 - 2,499 คน
- ขนาดกลาง คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 500 - 1,499 คน
- ขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 499 คน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ได้กล่าวถึงปัญหา วัตถุประสงค์ รวมทั้งกรอบแนวคิดในการศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเป็นการตรวจสอบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงนำเสนอสาระสำคัญของแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย

- 1) หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
- 2) หลักสูตรท้องถิ่น
- 3) การจัดหลักสูตรสถานศึกษา
- 4) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 5) การบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน
- 6) ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 7) ภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดนครปฐม
- 8) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์จะได้ประโยชน์มากน้อยเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับหลักสูตรเพราะหลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา การให้ความหมายของหลักสูตรจะแตกต่างกันออกไปตามความคิดเห็นของนักการศึกษา ซึ่งจำแนกตามกลุ่มความหมายได้ดังนี้

หลักสูตร คือ เนื้อหาสาระที่ใช้สอนที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง นักการศึกษาที่ให้ความหมายตามแนวคิดนี้ ได้แก่ กู๊ด (Good 1973 : 157) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นกลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ หรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในวิชาสาขาหลัก ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบ็อบบิท, 1918 (อ้างถึงใน

กาญจนา कुमारิกษ์ 2540 : 1) ให้ความหมายว่า หลักสูตรเป็นรายการของสิ่งต่างๆ ที่นักเรียนและเยาวชนจะต้องทำและประสบ โดยการพัฒนาความสามารถเพื่อทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ นักการศึกษาที่ให้ความหมายตามแนวคิดนี้ ได้แก่ นิกลีย์และอีเวนส์ (Neagley and Evans 1967 : 2) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์ที่จัดไว้โดยโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามความสามารถของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับราแกนและเซฟเพิร์ด (Ragan and Shepherd 1977 : 192) ได้กล่าวรวมถึงรายวิชาที่เปิดสอน เอกสารที่ระบุกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นตัวกลางถ่ายทอดหลักสูตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การเก็บประสบการณ์ของแต่ละคนในทำนองเดียวกัน นักการศึกษาไทย ได้แก่ ยุทธศักดิ์ สมแสน (2535 : 16) และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 25) กล่าวว่า หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับการวางแผนโดยการจัดขึ้นเป็นลักษณะของวิชาที่มีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยมีสถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นักการศึกษาที่ให้ความหมายตามแนวคิดนี้ ได้แก่ เซฟเวอร์และเบอร์แลค (Shaver and Berlak 1968 : 9) ทรัมป์ และ มิลเลอร์ (Trump and Miller 1986 : 11-12) กล่าวว่า หลักสูตรคือกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่เตรียมไว้และจัดให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน

หลักสูตร คือ ความมุ่งหวังของสังคมที่จะให้เด็กได้รับ นักการศึกษาที่ให้ความหมายตามแนวคิดนี้ ได้แก่ ลิวอิส และมีล (Lewis and Miel 1972 : 7) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นภาพรวมของความตั้งใจที่สังคมต้องการให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ ภายในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับภิญโญ สาธร (2530 : 195) ได้กล่าวว่า หลักสูตรคือ โครงการเตรียมเด็กและเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีมีประสิทธิภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ภายในขอบเขตของสังคมนั้น ๆ

หลักสูตร คือ สื่อกลางหรือวิธีทางนำเด็กไปสู่จุดหมาย นักการศึกษาที่ให้ความหมายตามแนวคิดนี้ ได้แก่ ครูก (Krug อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์ 2532 : 13 - 16) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับหลักสูตรว่า หลักสูตรประกอบด้วยสื่อกลางของการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้โอกาสแก่นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่ผลผลิตทางการเรียนที่พึงปรารถนา ในทำนองเดียวกัน

แมคเคนซี (Marckenzie 1964 : 402) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นข้อผูกพันของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ซึ่งถูกเตรียมไว้ภายใต้ทิศทางของโรงเรียน

นอกจากนี้ โบแชมปี (Beauchamp 1981 : 61 - 62) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรใน 3 สถานะด้วยกัน คือ

ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร วิธีการใช้หลักสูตร และวิธีการประเมินผลหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ตามความหมายนี้จะหมายถึงเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งในเอกสารประกอบด้วยรายละเอียด จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน รวมทั้งกำหนดเวลาสำหรับการเรียนการสอนด้วย

ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของระบบการทำงานที่เกี่ยวกับหลักสูตรซึ่งหมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร กระบวนการประเมินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับหลักสูตร เป็นการมองที่เน้นกระบวนการนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม ยังมีนักการศึกษาอีกจำนวนมากที่ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ซึ่งไม่แตกต่างกันไปจากความหมายข้างต้นมากนัก หากได้พิจารณาความหมายของหลักสูตรโดยภาพรวมแล้วพอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดขึ้นทั้งในและนอกสถานศึกษา อันประกอบด้วย เนื้อหาวิชา จุดมุ่งหมาย กิจกรรมต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ซึ่งประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับทั้งในส่วนของที่ได้กำหนดไว้และไม่ได้กำหนดไว้ มวลประสบการณ์นั้นๆ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์

การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรนั้น มีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงคุณภาพหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบ (สันต์ ธรรมบำรุง 2527 : 92) การพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนและความมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งต้องมีการวางแผนในการประเมินผลเพื่อ

ให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ อย่างไร (กาญจนา कुमारักย์ 2540 : 310) เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบริบทหลาย ๆ ด้าน ที่จะสร้างและพัฒนาหลักสูตร จึงได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้แนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร ไว้หลายแนวทาง เช่น

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler 1971 : 1 - 2) ได้นำเสนอหลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร โดยการตั้งเป็นคำถามไว้ 4 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนตั้งใจจะให้เกิดกับผู้เรียน
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรที่โรงเรียนตั้งใจจะให้เกิดกับผู้เรียน
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นได้บรรลุแล้ว

จากคำถาม 4 ประการของไทเลอร์ (Tyler) ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการให้การศึกษา โดยใช้สังคมปัจจุบันเป็นพื้นฐานและคำนึงถึงประสบการณ์ เนื้อหาวิชาและเวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล

ทาบ (Taba 1962 : 12) ได้กำหนดกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

1. สำรวจให้ทราบความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดจุดหมาย
2. การตั้งจุดหมายของการศึกษาโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเพื่อให้จุดหมายสอดคล้องตามที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ต้องการนำมาสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยคัดเลือกเนื้อหาให้ตรงกับความเป็นจริงของสังคม
4. จัดลำดับขั้นตอนของเนื้อหา แกะไขเนื้อหาวิชาความรู้ที่เลือกมาได้โดยการจัดลำดับเนื้อหาให้พิจารณาความยากง่ายของสาระวิชาว่าอะไรควรจะเรียนก่อนหรือหลัง
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ที่จะทำให้นเนื้อหาวิชาและกระบวนการเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับจุดหมายที่ตั้งไว้
6. จัดลำดับขั้นของประสบการณ์การเรียนรู้ แกะไขปรับปรุงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาเสริมการเรียนรู้ โดยพิจารณาว่าประสบการณ์ใดจะให้กับผู้เรียนก่อนหรือหลัง
7. ประเมินผลเนื้อหาวิชา หรือประสบการณ์ว่าได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามที่ได้ตั้งจุดหมายไว้หรือไม่ และพิจารณาจะใช้วิธีการประเมินผลอย่างไร มีอะไรบ้างที่จะนำมาช่วยในการประเมิน

8. ตรวจสอบความคงที่และความเหมาะสมในแต่ละชั้น เพื่อค้ำว้เนื้อหาที่จัดนั้นสอดคล้องกับจุดหมายหรือไม่กิจกรรมการเรียนที่จัดขึ้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความสอดคล้องของเนื้อหาหรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามจุดหมายหรือไม่

โบแชมปี (Beauchamp 1981 : 140) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยให้แนวคิดพิจารณาเป็นเชิงระบบ ดังแผนภูมิที่ 2

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander 1974 : 27) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรว่าควรประกอบด้วย

1. การศึกษาตัวแปรภายนอก ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ทางด้านสังคม ธรรมชาติ แวดล้อม นักเรียน แผนการศึกษาแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ
2. กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. จัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของข้อมูล
4. นำหลักสูตรไปใช้
5. ประเมินผลหลักสูตรที่จัดทำขึ้น

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 3

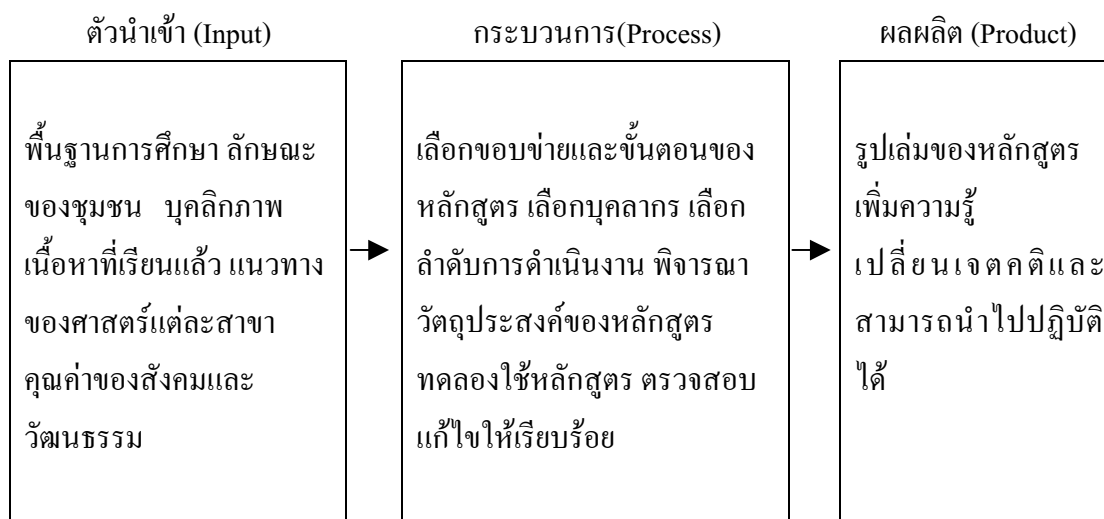
อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรถึงแม้ว่าจะมีนักการศึกษาได้นำเสนอไว้หลายคนแล้วก็ตามเมื่อสรุปภาพรวมแล้วจะไม่แตกต่างกันมากนัก แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับในการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่ง สงัด อุทรานันท์ (2532 : 38-43) ได้ใช้แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานในการกำหนดกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอนด้วยกันคือ

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรทั้งด้านประวัติและปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

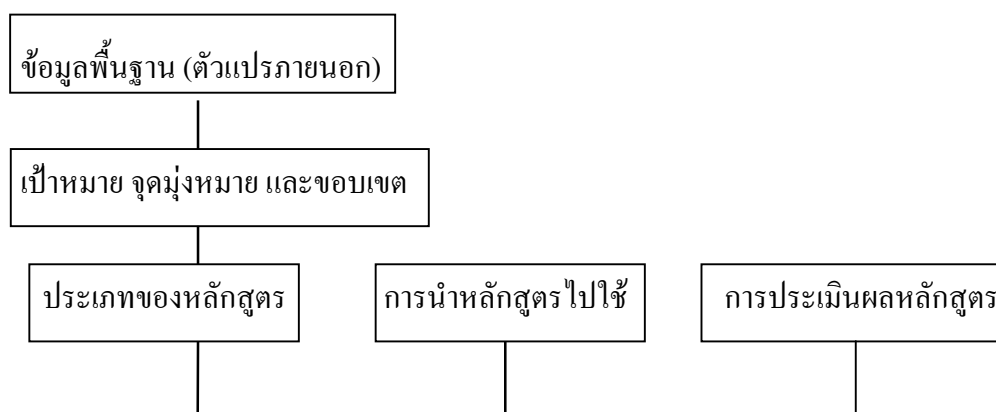
ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่กระทำหลังจากได้วิเคราะห์และทราบสภาพปัญหาตลอดจนความต้องการต่าง ๆ แล้ว การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นเพื่อมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 3 การคัดเลือกจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่จะนำมาจัดไว้ในหลักสูตรจะต้องผ่านการพิจารณาก่อนกรองถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดมาตรการวัดผลและประเมินผล ขั้นนี้มุ่งที่จะหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดและประเมินผลว่าจะวัดและประเมินอะไรบ้างจึงจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ หรือ จุดหมายของหลักสูตร

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ โบแชมป์ (Beauchamp)
 ที่มา : Geroge A. Beauchamp, Curriculum Theory 4 th ed., (Illinois : F.E. Peacock Publisher, 1981), 140.

แผนภูมิที่ 3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของเซลเลอร์และอเล็กซานเดอร์

ที่มา : Gelen J. Saylor and William M. Alexander. Planning Curriculum for School (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1974), 27.

ขั้นที่ 5 การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติหรือไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยกระบวนการต่างๆ หลายประเภท เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การประเมินผลหลักสูตร หลังจากที่ได้นำไปทดลองใช้แล้วควรที่จะประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้น เพื่อให้ทราบว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องและมีจุดใดบ้างที่ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข

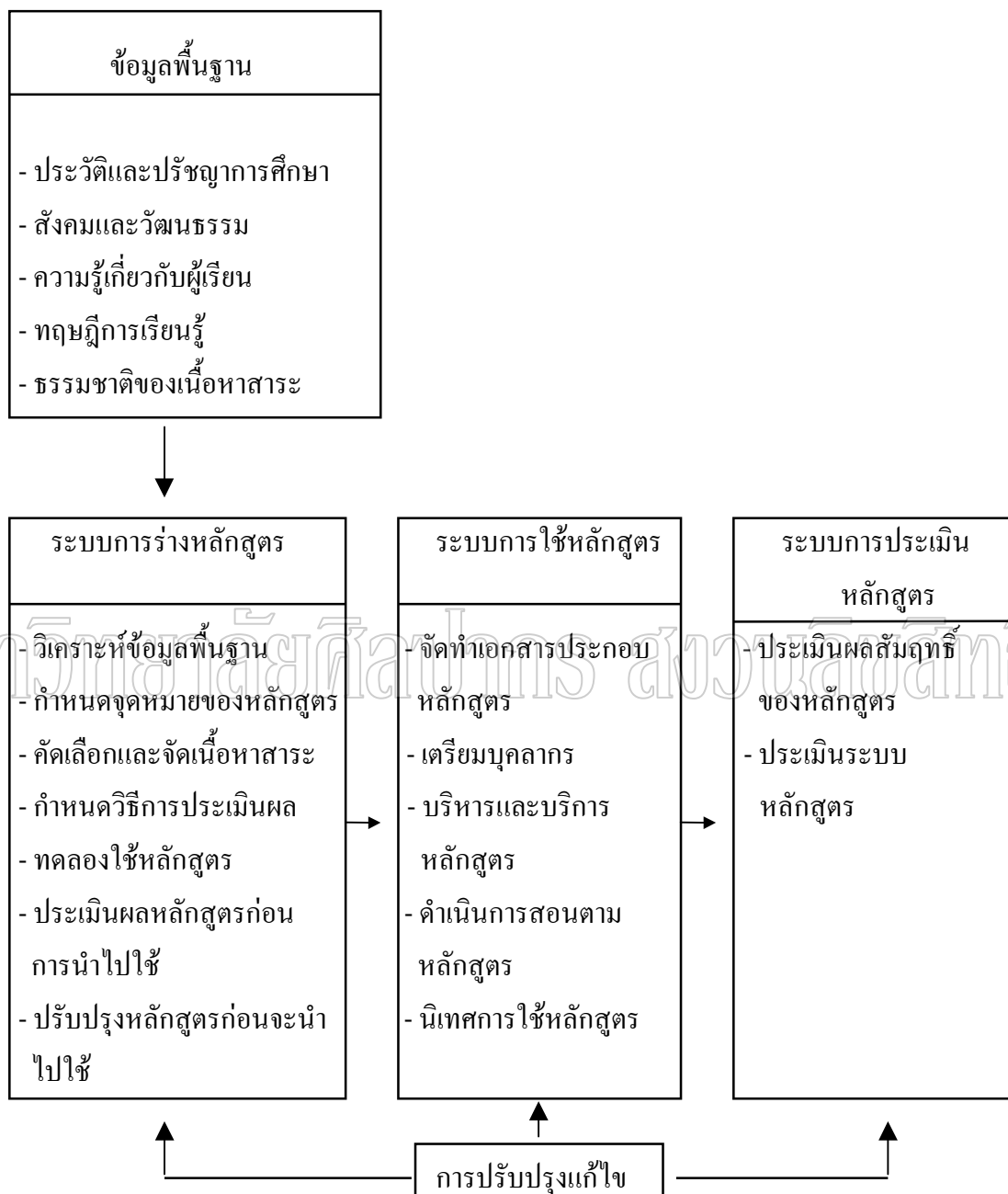
ขั้นที่ 7 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากที่ได้รับตรวจสอบและประเมินผลเบื้องต้นแล้ว หากพบว่ามีข้อบกพร่องหรือจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขจึงดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง ทั้งนี้เพื่อให้การใช้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 4 หน้า 26

หลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางมีความไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ชุมชน ทำให้ผู้เรียนต้องศึกษาเรื่องที่อยู่ไกลตัว จึงมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ เช่น กรมวิชาการ (2534 : 60) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การจัดทำรายละเอียดในหลักสูตร การจัดทำแผนการสอนในทุกกลุ่มประสบการณ์ จัดทำหลักสูตร และคู่มือครู งานเลือกในกลุ่มงานการงานและพื้นฐานอาชีพและวิชาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ในชั้นเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์ (2536 : 20) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่าหมายถึงหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนอกเหนือจากที่กรมวิชาการได้จัดทำโดยยึดสภาพท้องถิ่น ปัญหาและความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดทำ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้ และ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 15) ให้ความหมายว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึงหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่ม ขยาย

หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น

แผนภูมิที่ 4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สจัด อุทรานันท์

ที่มา : สจัด อุทรานันท์, พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2532), 35 .

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะก่อให้เกิดผลทางปฏิบัติและอำนวยความสะดวกต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริงนั้น ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาให้ทัศนะไว้ เช่น โบแชมปี Beauchamp 1981 : 212 อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์ 2532 : 311) ได้เสนอแนวคิดว่าอาณาเขต (Area) ที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้นจะอยู่ที่โรงเรียนแต่ละแห่ง ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมักจะมีสภาพแตกต่างกันและยังเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นการขยายและปรับปรุงหลักสูตรระดับชาติ คำว่า “การขยาย” หมายถึง การนำเอาทั้งจุดหมายและเนื้อหาขยายความ คือขยายออกจกนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ขยายเนื้อหาเพิ่มขึ้น มีรายละเอียดที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วน “การปรับ” ก็คือ การนำเอาจุดหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา (สมิตรี คุณานุกร 2518 : 97) ในทำนองเดียวกัน วิชัย วงษ์ใหญ่ (2527 : 28) กล่าวว่า เป็นการนำเอาหลักสูตรกลางมาพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์ เพื่อปรับเนื้อหาสาระบางอย่างให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2535 : 66) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นลักษณะของการปรับและเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา ปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย ทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม และจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นสามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาตกรมวิชาการ นอกจากนี้หลักสูตรท้องถิ่นยังหมายถึงรายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตอาชีพและสังคมให้ดียิ่งขึ้น หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทนั่นเอง

หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีลักษณะกว้างและไม่อาจประมวลรายละเอียดสาระความรู้ตามสภาพสังคมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ทั้งหมดจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมเจ้าสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเนื้อหา รายละเอียด กระบวนการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นกาลสมัย เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ที่จะ

นำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนการส่งเสริมความถนัด ความสามารถพิเศษ และความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และท้องถิ่น ซึ่งก็หมายถึงการดำเนินการเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้น การปรับหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ โรงเรียน และระดับชั้นเรียน สามารถปรับขยาย สร้าง เพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ เนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในการที่จะปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และเจตคติอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพสังคมท้องถิ่น อาจดำเนินการในระดับเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอนซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวทางในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ดังนี้

สมิทร คุณานุกร (2518 : 195-195) ได้เสนอกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
2. การจัดตั้งคณะอนุกรรมการ
3. การศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูลในด้านต่อไปนี้ (1) ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ (2) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา (3) ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ผลิตขึ้นมาแล้วในอดีต (4) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอน

4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นในเรื่องต่อไปนี้ (1) เรื่องโครงสร้างหรือรูปแบบของประมวลการสอนที่ทำ (2) เรื่องเวลา เพื่อความสะดวกของคณะกรรมการทุกคน

5. การประชุมเพื่อดำเนินการ

สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 314-315) ได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานไว้ดังนี้ คือ

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน

3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น
5. ดำเนินการคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างกระบวนวิชาขึ้นมาใหม่

มาใหม่

6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

กรมวิชาการ (2540 : 24-27) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้ คือ

1. การศึกษา สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเสนอของท้องถิ่นเพื่อการศึกษา คือ (1) ทรัพยากรธรรมชาติ (2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (3) ทรัพยากรมนุษย์ (4) สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น (5) แผนพัฒนาท้องถิ่น (6) สภาพการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในด้านครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (7) สภาพปัญหาและความต้องการและสภาพทั่วไปของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเสนอเพื่อการศึกษา สำหรับนำผลมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจาก

- 2.1 ความสำคัญของรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ (1) ปัญหาความต้องการ (2) แผนพัฒนาท้องถิ่น (3) แนวโน้มความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม

- 2.2 ปัจจัยด้านการสนับสนุน (1) ทรัพยากรธรรมชาติ (2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (3) ทรัพยากรมนุษย์ (4) สภาพการจัดการศึกษา ด้านบุคลากรทางการศึกษา

3. การกำหนดความเหมาะสมกับนักเรียนโดยพิจารณาจาก (1) วัตถุประสงค์ (2) วัยของนักเรียน (3) ความยากง่าย (4) ความมากน้อยของเนื้อหา (5) ความจำเป็น ความต้องการ ความถนัดและความสามารถของนักเรียน (6) ความต้องการของผู้ปกครองท้องถิ่น ชาติ และบ้านเมือง

4. การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียนโดยพิจารณาจาก (1) ลำดับความต่อเนื่องกับรายวิชาต่างๆ หรือเนื้อหาสาระในกลุ่มวิชาเดียวกัน (2) ความสอดคล้อง ความสัมพันธ์กับรายวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาสาระในกลุ่มวิชาชีพ (3) ลำดับความต่อเนื่องกับรายวิชาหรือเนื้อหาสาระในชั้นต้น (4) ลำดับความต่อเนื่องและความเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชา หรือเนื้อหาสาระในชั้นสูงขึ้นไป (5) เนื้อหา ความสำคัญ คุณค่า ความยากง่าย และปริมาณ

5. การกำหนดความคิดรวบยอด หรือความคิดหลัก หรือผลรวมที่นักเรียนจะได้รับเมื่อเขียนรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้นแล้ว

6. การร่างรายวิชา “รายวิชา...” หรือ “เรื่องและเนื้อหาสาระ” ให้ครอบคลุมถึง (1) แนวทางกระบวนการเรียนการสอน (2) เนื้อหาสาระ (3) วัตถุประสงค์เฉพาะของรายวิชา (4) รหัสประจำรายวิชาในกลุ่มวิชา

7. การวิเคราะห์ ทบทวน ร่าง “รายวิชา...” หรือ “เรื่องและเนื้อหาสาระ”

8. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในกระบวนการเรียนการสอนรายวิชานั้นๆ จาก (1) ครู อาจารย์ ผู้สอน (2) วิทยากรภายนอก (3) สถานประกอบการ (4) อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ (5) เวลา (6) สภาพแวดล้อม ข้ออุปสรรค ข้อจำกัด ปัจจัยสนับสนุนส่งเสริม

9. การคำนึงถึงและการจัดสร้างปัจจัย องค์ประกอบเกื้อหนุนกระบวนการเรียนการสอนรายวิชานั้น เช่น (1) หนังสือเรียน สื่อ แนวการสอน (2) เทคนิคการสอน กระบวนการเรียน (3) การวิจัย (4) การแนะแนว (5) การวัดผล (6) ข้อมูล ข้อสนเทศเสริม (7) การนิเทศ

10. การนำ “ร่างรายวิชา...” “เรื่องและเนื้อหาสาระ” ไปทดสอบ ทดลอง หรือเพื่อการปรับปรุง พัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์เหมาะสม

กรมสามัญศึกษา (2535 : 32) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้คือ

1. วิเคราะห์หลักสูตรแม่บท

2. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ปัญหาและอุปสรรคของชุมชน

3. วิเคราะห์เป้าหมายหรือความคาดหวังของชุมชนที่ต้องการให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน

4. วิเคราะห์นโยบายหน่วยเหนือ นโยบายและงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้านบุคลากร อาคารสถานที่ งบประมาณ ฯลฯ

6. จัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือเนื้อหา หรือกิจกรรม

7. จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ

8. ปรับปรุงและพัฒนา

จากแนวคิดของนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอาจดำเนินการเป็น ขั้นตอนได้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงาน หรือคณะกรรมการในการดำเนินงาน

2. การจัดระบบข้อมูลพื้นฐาน

3. การกำหนดความต้องการความจำเป็นของท้องถิ่น

4. การกำหนดจุดมุ่งหมาย จุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น

5. การวิเคราะห์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนจากหลักสูตรแม่บท หรือจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ

6. การปรับปรุงและพัฒนา

ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ซึ่งท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพหรือความต้องการของท้องถิ่นได้ในลักษณะต่างๆ ซึ่งกรมวิชาการได้ให้แนวปฏิบัติไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ 2540 : 11 - 12)

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษาและในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาและทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหาและคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา หัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือในคำอธิบายรายวิชา วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ทุกรายวิชาทุกกลุ่มวิชา ทั้งนี้ ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อ หรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตรดังนี้คือ

ระดับประถมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นมาได้ในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ยังไม่ปรากฏในหลักสูตร โดยเฉพาะในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพและกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งการเพิ่มเติมคำอธิบายดังกล่าวนี้จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ การจัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมในหลักสูตรต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์และความมั่นคงของชาติรวมทั้งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ระดับมัธยมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้เฉพาะส่วนที่เป็นรายวิชา บังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยรายวิชาที่เพิ่มเติมนี้จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับ รายวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท

4. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรของ ท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุงเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้อง กับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ และสอดคล้องกับสภาพของท้อง ถิ่น

5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำคู่มือครู หนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ที่ นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ขึ้นใหม่ให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะ พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะใช้กับคำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

การพัฒนาหลักสูตรทั้ง 5 ลักษณะนี้ ก่อนการลงมือพัฒนาจะต้องวิเคราะห์สภาพของ ท้องถิ่นว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด โดยอาศัยข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลต่างๆ มา ประกอบการพิจารณา เมื่อผลการวิเคราะห์ออกมาอย่างไรจึงลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับ แนวโน้มดังกล่าวและในการดำเนินงานของท้องถิ่นควรกระทำในรูปของคณะทำงาน

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถทำได้ในลักษณะต่างๆ ดังนี้คือ

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม
2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาจากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือ คำอธิบายรายวิชา
3. การจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่
4. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้วให้สามารถนำมาใช้อย่างเหมาะสม
5. การจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือการเรียนการสอน หนังสือแบบฝึกหัด ใบงาน ใบความรู้ ฯลฯ ขึ้นมาใหม่

ซึ่งลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

แนวปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการดำเนินงานส่วนหนึ่งเกี่ยวกับหลักสูตรของโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการจัดทำตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตที่แท้จริงของตนเองในท้องถิ่นตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนสังคม ท้องถิ่นและครอบครัวของตนเองได้ ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น กรมวิชาการจึงได้กำหนดแนวปฏิบัติสำหรับให้ท้องถิ่นปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ 2540 : 33)

1. แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความเป็นไปได้ของท้องถิ่น ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้จะไม่ตัดหรือเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยมีขั้นตอนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1.1 ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดและแนวทางแก้ไขศึกษาหลักสูตรแม่บทแล้วกำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่จะสอน

1.2 จัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

1.3 แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา

2. การปรับรายละเอียดเนื้อหา ได้แก่ การเพิ่ม ลด ปรับรายละเอียดเนื้อหา หัวข้อจากคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ หรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรโดยไม่ทำให้จุดประสงค์ และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหากิจกรรมและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในคำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท

2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะลด เพิ่ม หรือปรับ จากประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์

2.3 นำเอารายละเอียดที่ได้จากข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา สำหรับทำแผนการสอนต่อไป

2.4 พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ เนื้อหาที่เพิ่ม ลด หรือปรับนั้น

3. แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการจัดทำคำอธิบาย/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้ เป็นการจัดทำคำอธิบาย/รายวิชาขึ้นมาใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่าสิ่งที่ควรจะมีการพัฒนานั้นไม่มีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชา/กลุ่มวิชาใด ๆ ในหลักสูตรแม่บท ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้ควรดำเนินการในรูปคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

3.1 ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มวิชา กลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่างๆ จากหลักสูตรแม่บทเพื่อใช้เป็นข้อมูลฐานในการพัฒนา

3.2 ศึกษาผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

3.3 กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา โดย (1) วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่นสำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด และเงื่อนไขต่าง ๆ

(2) เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์ด้วย

(3) จุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

3.4 กำหนดเนื้อหาโดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ซึ่งระบุค่าหลักของจุดประสงค์ของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการให้ฝึก) ลักษณะของเนื้อหาที่ดีมีข้อพิจารณา คือ (1) สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา (2) ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ (3) เหมาะสมกับวัยและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน (4) เหมาะสมกับคาบเวลา (5) ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

3.5 กำหนดคาบเวลาเรียน สำหรับระดับมัธยมศึกษาถ้ารายวิชาที่จัดทำเป็นรายวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรีสามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้

เรียนแต่ควรให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วยในกรณีที่มีเนื้อหาமாகอาจ จัดทำเป็นหลายวิชาได้

3.6 เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยให้ระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา

3.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบคำอธิบายรายวิชาเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ (1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (2) สื่อการเรียนการสอน (3) การวัดและประเมินผล

3.8 เมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการตามข้อ 3.1 –3.7 แล้ว ให้ส่งเอกสารในข้อ 3.6 และ 3.7 ให้คณะกรรมการการศึกษาการศาสนาและการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) พิจารณาอนุมัติ

3.9 เกณฑ์ในการพิจารณาอนุมัติรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นจะประกอบด้วยเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้คือ (1) สอนและสอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย และโครงสร้าง (2) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดไว้ (3) สอดคล้องและสอดคล้องต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง (4) มีความสมบูรณ์และความพร้อม พอเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ (5) เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีการสอน (6) ไม่เป็นรายวิชา/เนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับรายวิชาหรือเนื้อหาที่มีในหลักสูตรแม่บท (7) ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนกับความมั่นคงของประเทศ (8) มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

4. แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นสามารถจัดทำได้หลายลักษณะ เช่น

4.1 หนังสือเรียน ได้แก่ หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน รายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะมีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้นๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่ม หรือเป็นชุดก็ได้

4.2 แบบฝึกหัด ได้แก่ สื่อการเรียนสำหรับผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน

4.3 หนังสือเสริมประสบการณ์ ได้แก่ หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้สำหรับผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภทคือ

4.3.1 หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตร นอกเหนือจากหนังสือเรียนสำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน

4.3.2 หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตรซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียนสำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

4.3.3 หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4.3.4 หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีและศีลธรรมอันดีงามให้ความรู้มีคติและมีสาระประโยชน์มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

4.3.5 คู่มือครู ได้แก่ เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

4.3.6 คู่มือการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอนประกอบด้วยเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ขั้นตอนในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนโดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนที่มีอยู่ ท้องถิ่นควรจะได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนรายวิชาเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติ และค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. สำรวจสื่อ เอกสาร หรือหนังสือ สำรวจ รวบรวมสื่อ เอกสาร หรือหนังสือที่มีเนื้อหา สาระเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

3. วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามข้อ 2 เพื่อพิจารณาว่าสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใดโดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

3.1 การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

3.2 ความเหมาะสมของเนื้อหา ถูกต้องตามหลักวิชา ไม่ล้าสมัย เหมาะสมกับเวลาเรียน ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

3.3 ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหาเรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสนอธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจ ได้ดีใช้ภาพประกอบตารางแผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม

3.4 การใช้ภาษาถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษากระชับรัดกุมไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะสมกับระดับชั้น

3.5 กิจกรรมเสนอแนะมีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักมีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติมีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนา นั้น มีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่างๆ ขึ้นมาใหม่ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้และเพื่อให้สื่อที่จะพัฒนาขึ้นมา มีคุณภาพในการดำเนินงานควรกระทำในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งจะ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ (1) วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร (2) วิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระ (3) พิจารณาเวลาเรียน (4) วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้นต่อไป

2. ขั้นตอนวางแผน (1) กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน (2) กำหนดขอบเขต/หัวข้อของเนื้อหาสาระ (3) ทำเค้าโครงเรื่อง(Outline)ของสื่อ (4) กำหนดแนวทางการเสนอเนื้อหาสาระ (5) เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องดำเนินการร่างต้นฉบับ

3. ขั้นตอนร่างต้นฉบับสื่อการเรียนการสอน (1) ลงมือเขียนต้นฉบับครั้งที่ 1 (2) ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 1 และปรับปรุง (3) ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4. ขั้นตอนทดลองใช้ต้นฉบับ (1) ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวแทนผู้เรียน 1 คน หรือหลายคนแล้วปรับปรุง (2) ทดลองใช้ต้นฉบับกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน และปรับปรุง

5. จัดทำต้นฉบับสมบูรณ์ถ้าเป็นหนังสือเรียนและแบบฝึกหัดจะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ

6. ในการจัดทำสื่อการเรียนเพิ่มเติมให้ใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาจัดทำคือ

- 6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
- 6.2 ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
- 6.3 เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
- 6.4 เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
- 6.5 เนื้อหาไม่มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น
- 6.6 เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ
- 6.7 เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น
- 6.8 ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
- 6.9 ความเหมาะสมของภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ
- 6.10 กิจกรรมเสนอแนะเหมาะสมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติและส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่จะต้องมีเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้แล้ว สำหรับรายวิชาอื่นๆเมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการและผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้วสามารถนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียนได้ แต่หากว่าต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดเป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ คำสั่ง ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การขออนุมัติ/ขออนุญาต

เมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการจัดทำคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาขึ้นใหม่แล้ว ท้องถิ่นจะต้องดำเนินการเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ได้แล้วจึงสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่นี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) แต่ละเขตการศึกษาเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ท้องถิ่นจะต้องดำเนินการจัดทำรายละเอียดคำชี้แจงประกอบการจัดทำ พร้อมร่างคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาเสนอต่อคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษานั้นกำหนด และคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) ที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ตามขั้นตอนที่คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษานั้นกำหนด และคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) จะแต่งตั้งคณะทำงานวิชาการระดับเขตการศึกษาในแต่ละสาขาวิชา เพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์เนื้อหาของคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำก่อนเสนอให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) พิจารณาอนุมัติ

สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่จะประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักสูตร จุดหมาย และ โครงสร้างของหลักสูตรแม่บท
2. เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายกำหนดไว้
3. สอดคล้องและสอดคล้องต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จริง

4. มีความสมบูรณ์ของเนื้อหาและมีความเป็นไปได้ในการที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

5. เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาใช้สำหรับการพัฒนาการเรียนการสอน ทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีการสอน

6. ไม่เป็นรายวิชาและ/หรือมีเนื้อหาวิชาที่ซ้ำซ้อนกับรายวิชาที่มีในหลักสูตรแม่บท

7. ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนกับความมั่นคงของประเทศ

8. มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องกัน และเป็นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกรมวิชาการได้เสนอแผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยสรุปว่าระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาค

บังคับ ฉะนั้นกลุ่มประสบการณ์ทั้งหมดเหมือนนิชาบังคับเกณฑ์ทุกคนจะต้องเรียนเหมือนกันหมด ส่วนนิชาบังคับเลือกจะอยู่ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพส่วนหนึ่ง งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ กับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งใช้เป็นแนวทางเดียวกันไม่ว่าในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ตามขั้นตอนดังแผนภูมิที่ 5

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวปฏิบัติของกรมวิชาการมีหลายลักษณะการที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งให้การศึกษาศาสนาตอบสนองสภาพและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นให้มากที่สุด ดังนั้น การดำเนินการตามแนวปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะให้ผลโรงเรียนควรมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นภาพของงาน โดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้นจนแล้วเสร็จเห็นคุณประโยชน์และความสำเร็จของงาน ซึ่งการวางแผนควรประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้คือ

1. การศึกษาแนวโน้มการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาด้านต่างๆไปในทิศทางใด เพื่อจะทำให้ทราบโอกาสหรือความเป็นไปได้ของการที่โรงเรียนร่วมมือพัฒนาในเรื่องต่างๆ ให้สอดคล้องกับแนวโน้มของการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น

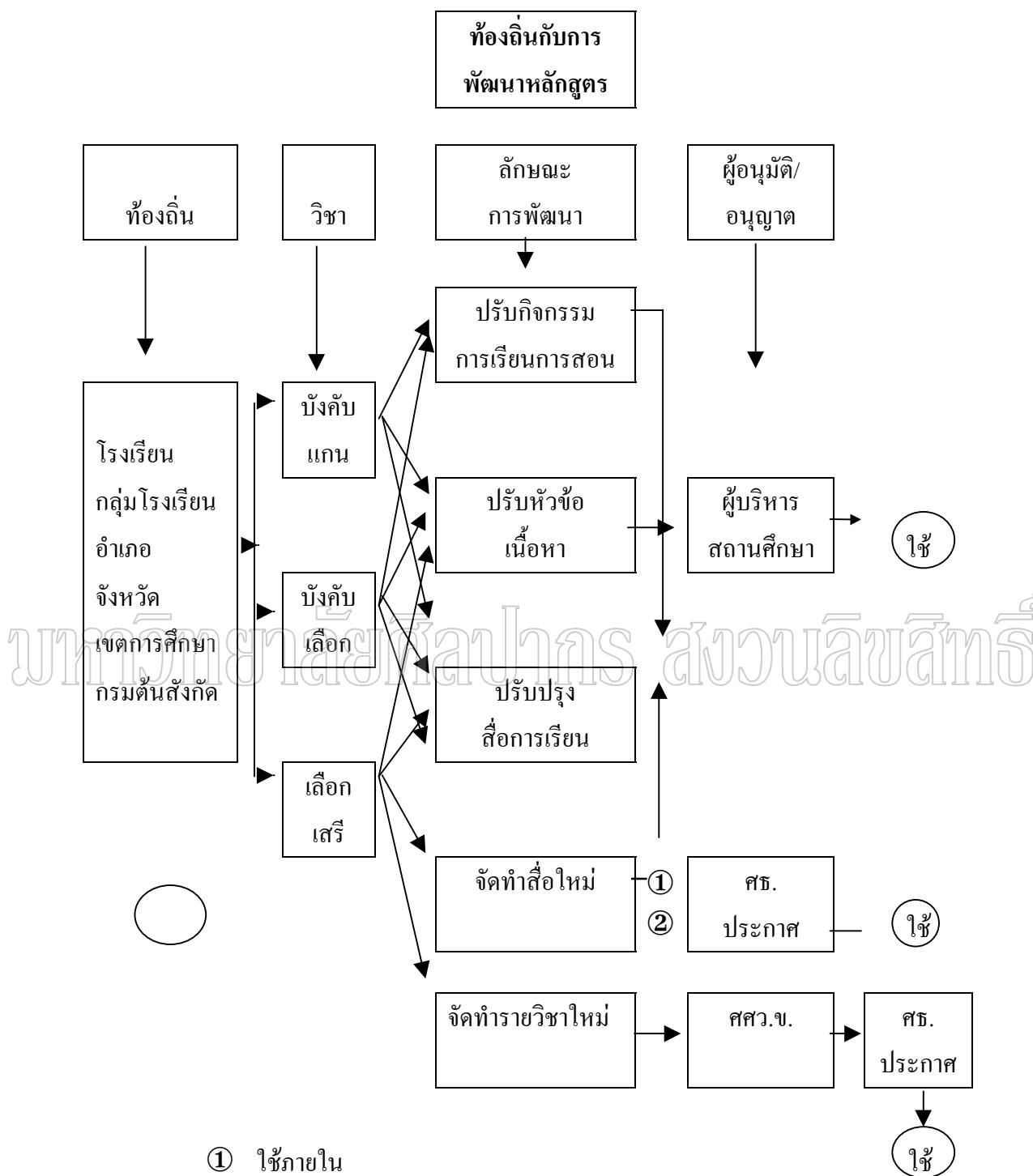
2. ศึกษาความต้องการของชุมชน เป็นการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลที่โรงเรียนจะนำมาใช้กำหนดเป็นแนวทางในการตอบสนองความต้องการของชุมชน

3. ศึกษาแนววิธีดำเนินการ เป็นการศึกษาถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนปฏิบัติไปในทิศทางใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด

4. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาถึงจุดเด่นจุดด้อยของโรงเรียน จะช่วยให้โรงเรียนสามารถตัดสินใจว่าควรที่จะเลือกวิธีการปฏิบัติอย่างไรในการพัฒนาจึงจะประสบผลสำเร็จ

5. นำข้อมูลที่ศึกษาทั้งหมดมาวิเคราะห์และคิดอย่างเป็นระบบ จัดวางเป็นภาพงานให้ครบถ้วนตลอดแนว

ทั้งนี้ ในการปฏิบัติงานควรมีการวางแผนร่วมกัน โดยใช้หลักการในการปฏิบัติงานคือ ร่วมกันคิดร่วมกันทำโดยวิธีการระดมสมองจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

แผนภูมิที่ 5 ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร

ที่มา : กรมวิชาการ, คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,

2540), 59.

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

เซย์เลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander 1974 : 42-44) ได้กล่าวว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรควรประกอบด้วยนักเรียน ครู บุคลากรจากภายนอกโรงเรียน เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอนและการประเมินผล นักการศึกษาในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลอื่นๆ เช่น นักเขียน ผู้พิมพ์หนังสือ เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ โบแชมป์ (Beauchamp 1981 : 145 -151) ที่กล่าวถึงผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรว่าควรประกอบด้วย (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหา กิจกรรม เป็นต้น (2) นักวิจัยด้านหลักสูตร (3) ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ครูพิเศษ และนักบริหาร (4) ตัวแทนของประชาชน และ (5) นักเรียน นอกจากนี้ เอกวิทช์ ณ ถลาง (2513 : 43 - 44) ก็ได้เสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงกันว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรควรประกอบด้วยผู้ที่มีความสนใจในวิชาต่างๆ เช่น (1) ศึกษานิเทศก์สายวิชา (2) ผู้บริหารการศึกษาระดับต่างๆ (3) ผู้แทนครู (4) ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ (5) นักการศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางการศึกษาและจิตวิทยาการศึกษา

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่ง สุมิตร คุณานุกร (2518 : 186) ได้กล่าวว่าควรประกอบด้วย วิทยากรที่มีความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร ศึกษานิเทศก์เขต และจังหวัด ครูใหญ่ ครูหัวหน้าหมวด และอาจารย์จากวิทยาลัยครูใกล้เคียงในเรื่องเดียวกันนี้ รัตนะ บัวสนธิ (2535 : 6) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าควรมีองค์ประกอบดังนี้

1. คณะผู้จัดทำหลักสูตร บุคคลสำคัญสำหรับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1.1 ครูผู้เชี่ยวชาญและ/หรือผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี ได้แก่ ครูวิชาการ โรงเรียน หรือครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน

1.2 ศึกษานิเทศก์ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ประจำสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และประจำเขตการศึกษา

1.3 วิทยากรท้องถิ่นหรือประชาชนผู้มีความรู้ซึ่งเป็นมันสมองในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

1.4 ผู้บริหารการศึกษาในสถาบันการศึกษาท้องถิ่น

2. ข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหลักสูตรแม่บท สภาพสังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน สภาพผู้เรียน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ดังนั้น ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงประกอบด้วยบุคลากร 2 ฝ่ายคือ

1. บุคลากรที่อยู่ในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน

2. บุคลากรภายนอกโรงเรียน ได้แก่

2.1 บุคลากรจากสถาบันอื่น ๆ ได้แก่ สถาบันราชภัฏ หรือมหาวิทยาลัย นักวิจัย นักพัฒนาหลักสูตร

2.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ เช่น ผู้บริหารทุกระดับ นักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ เป็นต้น

2.3 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล พัฒนาการประจำตำบล เป็นต้น

2.4 ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ที่ประสบความสำเร็จในแต่ละสาขาอาชีพ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนที่สำคัญที่สุดคือครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและสามารถทำได้ทันที การพัฒนาหลักสูตรโดยครูผู้สอนเราอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งบทบาทดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนสามารถปรับหรือเพิ่มกิจกรรมการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นได้

2. ด้านเนื้อหาของหลักสูตร ครูผู้สอนสามารถเพิ่มหรือปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

3. การพัฒนาวิธีการสอนของครู โดยเน้นความหลากหลาย และพัฒนาหรือหาวิธีที่จะใช้สอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

4. ด้านสื่อการเรียน คือการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งด้านบุคลากรหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน วัสดุสิ่งก่อสร้าง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น

5. การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นเพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการเพื่อการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

6. ด้านการให้คำแนะนำแก่บุคคลที่จะพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในด้านข้อมูลต่าง ๆ

7. ร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของหน่วยงานที่จัดการศึกษา เช่น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด กลุ่มโรงเรียน เป็นต้น

การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้สถานศึกษานำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพลโลก ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จึงได้เพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษาไว้ ดังนี้

หลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงาน และสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2 ประการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางที่สำคัญที่สถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบทและแนวทางนั้น ๆ ดังนี้

1 หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เปรียบเสมือนเป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคนควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียน

และพัฒนาความมั่นใจให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2 หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม และโดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันว่ามิมีอิทธิพลต่อดัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบสามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้นมีความเสมอภาคควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรจะต้องสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ และเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตนเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุงให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา สถานศึกษาควรดำเนินการจัดทำหลักสูตร ดังนี้

1 กำหนดวิสัยทัศน์ สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อมองอนาคตว่าโลกและสังคมรอบ ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัวปรับหลักสูตรอย่างไรจึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาแสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญๆ ของสถานศึกษา พร้อมด้วยเป้าหมาย มาตรฐาน แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ และการติดตามผลตลอดจนจัดทำรายงานแจ้งสาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานที่

เหมาะสม ตามหลักสูตรของสถานศึกษาและมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

2. การจัดหลักสูตรสถานศึกษา จากวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้จากช่วงชั้นให้เป็นรายปีหรือรายภาค พร้อมกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ให้ชัดเจน เพื่อให้ครูทุกคน คือ ครูผู้สอน และครูสนับสนุน ได้นำไปออกแบบการเรียนการสอน การบูรณาการโครงการร่วม เวลาเรียน การมอบหมายงาน/โครงการ เพิ่มผลงานหรือการบ้านที่มีการวางแผนร่วมกันทั้งสถานศึกษา เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้านของสถานศึกษา

3. การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สถานศึกษานำมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่าง ๆ จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์และกำหนดสาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายปีหรือรายภาค ทั้งนี้ ต้องพยายามกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาด้วย พิจารณากำหนดวิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล พร้อมทั้งการพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และสามารถกำหนดในลักษณะผสมผสานบูรณาการ จัดเป็นชุดการเรียนรู้แบบยึดหัวข้อเรื่อง หรือจัดเป็นโครงการได้

4. การออกแบบการเรียนการสอน จากสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สถานศึกษาต้องมอบหมายให้ผู้สอนทุกคนออกแบบการเรียนการสอน โดยคาดหวังว่าผู้เรียนควรจะสามารถทำอะไรได้ และแบบการเรียนรู้จะต้องให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์และสังคม

5. การกำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข การคิดวิเคราะห์ และการใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยวิธีการสอนที่ยึดหัวข้อเรื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นหลักตามความเหมาะสมของท้องถิ่น บูรณาการเรียนรู้อย่างกลมกลืนกับหัวข้อเรื่องที่เรียนอย่างสมดุล

แนวทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดีบรรลุตามที่คาดหวัง จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. การจัดทำสาระของหลักสูตร

1.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น

1.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคโดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นรวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

1.3 กำหนดเวลาและหรือจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้รายภาค ทั้งสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมขึ้น

1.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดมาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วยชื่อรายวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ

1.5 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคของทุกรายวิชา

1.6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค และหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

2. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น

2.2 จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น

2.4 การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

3. การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ซึ่งสามารถกำหนดได้ตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมดังกล่าวให้แก่ผู้เรียนเพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนสามารถนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน มีขั้นตอนการปฏิบัติโดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนา ดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการแก้ปัญหาหรือพัฒนา รายงานผลการเรียนรู้ และการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

โดยสรุปแล้วโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับประชาชน ทำหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะของนักเรียนในชุมชน มีอิสระในการบริหารงานเพื่อให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างยืดหยุ่นคล่องตัวเพื่อการเป็นโรงเรียนของชุมชนและสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแท้จริงโดยข้อเสนอแนะและการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และเพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 40 ที่กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้วางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ขึ้น ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการได้วางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กร

ชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1. ผู้แทนผู้ปกครอง ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
2. ผู้แทนครู ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
3. ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะและมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน
5. ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
6. ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสี่คน

หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีฐานะเป็นกรรมการบริหารของสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ 2543 : 4)

1. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน
11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อกำหนดงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร
12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

แนวปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 มีแนวปฏิบัติดังนี้

หน้าที่	แนวปฏิบัติ
1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา	1. ศึกษาและทำความเข้าใจในความมุ่งหมาย หลักการของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
	2. ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชน/ท้องถิ่นที่ตั้งของสถานศึกษา

หน้าที่

แนวปฏิบัติ

	3. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา 4. กำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรมนักเรียน และความสัมพันธ์ชุมชน 5. กำหนดให้สถานศึกษา จัดทำธรรมเนียมโรงเรียน 6. กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาให้เสร็จก่อนเปิดภาคเรียนของแต่ละปีการศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา	1. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา 2. พิจารณาความสอดคล้องของแผนปฏิบัติการประจำปีกับแผนพัฒนาของสถานศึกษา 3. พิจารณาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมเกี่ยวกับวิธีการหรือยุทธศาสตร์การดำเนินงานของกิจกรรม/งาน/โครงการ ที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 4. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น	1. ศึกษาหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. ให้ความเห็นชอบสาระหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา 3. ให้ความเห็นชอบสาระหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา
4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา	1. กำหนดแผนการกำกับและติดตามร่วมกับสถานศึกษา ได้แก่ วิธีการ และระยะเวลา 2. ดำเนินการกำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษา

หน้าที่

แนวปฏิบัติ

- ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ แบบสอบถาม ประชุม ฯลฯ
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำ
สาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับ
ความต้องการของท้องถิ่น
 1. ศึกษาหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน
 2. ให้ความเห็นชอบสาระหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของ
สถานศึกษา
 3. ให้ความเห็นชอบสาระหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา
 4. กำกับและติดตามการดำเนินงาน
ตามแผนของสถานศึกษา
 1. กำหนดแผนการกำกับและติดตามร่วมกับสถานศึกษา ได้แก่
วิธีการ และระยะเวลา
 2. ดำเนินการกำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษา
ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์
แบบสอบถาม ประชุม ฯลฯ
 3. ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่สถานศึกษาและช่วยเหลือสนับสนุน
สร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินงานของสถานศึกษา
 5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุก
คนในเขตบริการได้รับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ
และได้มาตรฐาน
 1. สถานศึกษาจัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับจำนวนผู้เรียน
การคมนาคม สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และข้อมูล
อื่นที่จำเป็นให้เป็นปัจจุบัน
 2. สนับสนุนและจัดหาที่เรียนให้แก่เด็กในพื้นที่บริการได้
เข้าเรียนอย่างทั่วถึง
 3. จัดหาทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาและสิ่งจำเป็นอื่นๆ
แก่ผู้เรียนที่ขาดแคลนและไม่สามารถพึ่งตนเองได้
 6. พิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ
เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความ
สามารถพิเศษให้ได้รับการ
พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
 1. สนับสนุนให้เด็กพิการได้มีการเรียนทุกคน
 2. สอดส่องดูแลเด็กที่ได้รับการทรมานกดขี่ข่มเหง ล่วงละเมิด
ทางเพศ ใช้แรงงานเด็ก กักขังให้ได้รับความช่วยเหลือเป็น
พิเศษ
 3. สอดส่อง ดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทาง ร่างกาย จิตใจ
สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือ

หน้าที่

แนวปฏิบัติ

มีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง

4. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด
5. สนับสนุน ส่งเสริมการทำงานร่วมกับองค์กรพิทักษ์สิทธิเด็ก

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

การบริหารจัดการด้านวิชาการ :

1. กำหนดมาตรฐานวิชาการของสถานศึกษา
2. ประเมินภายในเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
3. กำกับ ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบมาตรฐานการศึกษา

การบริหารจัดการด้านงบประมาณ :

1. กำหนดวิธีการบริหารการใช้งบประมาณของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ
2. กำหนดวิธีการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผล

การบริหารจัดการด้านการบริหารงานบุคคล :

1. กำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นในสถานศึกษา และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. ให้ขวัญกำลังใจและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ครูและบุคลากรอื่นในสถานศึกษา
3. จัดสวัสดิการให้แก่ครูและบุคลากรอื่นในสถานศึกษาตามความเหมาะสม

การบริหารจัดการด้านการบริหารทั่วไป :

1. ให้มีการใช้ ดูแลและบำรุงรักษา อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ของสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์

หน้าที่

แนวปฏิบัติ

8. ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
ตลอดจนวิทยากรภายนอกและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง
พัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน
รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี
ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและ
ของชาติ
9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
สถานศึกษากับชุมชน ตลอดจน
ประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐ
และเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็น
แหล่งวิทยากรของชุมชนและมี
ส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและ
ท้องถิ่น
10. ให้ความเห็นชอบรายงานผล
การดำเนินงานประจำปีของสถาน
ศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน
11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะ
อนุกรรมการ เพื่อดำเนิน
งานตามระเบียบที่เห็นสมควร
ในแต่ละกรณี
12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบ
หมายจากหน่วยงานต้นสังกัด
ของสถานศึกษานั้น
2. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้สวยงาม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชน
1. หารายได้ ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน
2. ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. กำกับ ติดตาม เพื่อให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมที่สืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ พร้อมทั้งการยกย่องเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร
1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากร และให้บริการด้านต่างๆ แก่ชุมชน
1. ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปี
2. เสนอแนะในการปรับปรุงรายงานผลการดำเนินงานประจำปี
3. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาก่อนเผยแพร่ต่อสาธารณชน
- ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการตามความเหมาะสมและความจำเป็นในแต่ละกรณี
- ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความร่วมมือแก่สถานศึกษาในการดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 5 มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง และมาตรา 40 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management : SBM) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารและจัดการศึกษาใหม่โดยให้โรงเรียนเป็นฐาน เชื่อมโยงแนวคิดนี้เข้ากับการปฏิรูปการศึกษา และการกระจายอำนาจให้โรงเรียนมีอิสระในการบริหารตนเองเช่นเดียวกับภาคธุรกิจ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

การบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management : SBM) เป็นการบริหารและจัดการศึกษาที่หน่วยปฏิบัติ โดยมีโรงเรียนเป็นฐานหรือเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องมีการกระจายอำนาจบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังโรงเรียน ให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ มีอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (School Board หรือ School Committee หรือ School Council) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนนักเรียน และผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปโดยมีส่วนร่วมและตรงตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2544 : 2)

หลักการของการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับประชาชนเช่นเดียวกับการสาธารณสุข ซึ่งการรักษาพยาบาลจะอยู่ที่โรงพยาบาลเป็นกิจกรรมระหว่างหมอกับคนไข้ ไม่ใช่อยู่ที่กระทรวงสาธารณสุข การศึกษาที่เช่นกันเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนระหว่างครูกับผู้เรียนไม่ใช่กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในต่างประเทศมีการกระจายอำนาจจากรัฐและ

เขตการศึกษาไปยังโรงเรียน สำหรับประเทศไทยมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางและเขตพื้นที่การศึกษาไปยังสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เช่นเดียวกัน

2. หลักการบริหารตนเอง (Self – Management) สถานศึกษาจะมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น ภายใต้การบริหารในรูปแบบขององค์กรบุคคล คือ คณะกรรมการโรงเรียน หรือ คณะกรรมการสถานศึกษา

3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผน การตัดสินใจ การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมคิดร่วมทำฯ และแม้จะบริหารโดยองค์กรบุคคลก็ตามต้องเน้นการกระจายโอกาสไปให้ทั่วถึงทั้งองค์กร เพื่อให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

4. หลักการมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน ไม่ใช่ภาวะผู้นำแบบชี้แนะหรือสั่งการ แต่เป็นภาวะผู้นำที่เน้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

5. หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach) มีการปรับทั้งในเรื่องโครงสร้าง และวัฒนธรรมขององค์กร โดยในการเปลี่ยนแปลงต้องให้ระบบทั้งหมดเห็นด้วยและสนับสนุน

6. หลักการความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) เมื่อโรงเรียนได้รับอิสระและอำนาจมากก็ต้องแสดงความรับผิดชอบที่จะให้มีการตรวจสอบ เพื่อให้การบริหารและจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ลักษณะสำคัญของการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน

1. พันธกิจของโรงเรียนต้องชัดเจน สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคน

2. รูปแบบการบริหาร โรงเรียนบริหารและจัดการศึกษาตามสภาพความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียน

3. มุมมองเกี่ยวกับมนุษย์ ใช้ทฤษฎี Y มองว่าผู้ร่วมงานทุกคนเป็นคนดี มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้

4. รูปแบบการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจแบบกระจายอำนาจโดยคณะกรรมการ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

5. รูปแบบภาวะผู้นำ เป็นภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุนอำนวยความสะดวกไม่ใช่สั่งการและชี้แนะ

6. รูปแบบการใช้อำนาจ เป็นอำนาจของความรู้ความเชี่ยวชาญ
7. เทคนิคการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร ใช้วิธีการบริหารเชิงกลยุทธ์เน้นที่ผลงาน แก้ปัญหาได้ทันการ และรู้จักระดมทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้อย่างชาญฉลาด
8. บทบาทของโรงเรียน สร้างรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขึ้นเองและมุ่งพัฒนาทั้งองค์กร
9. บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง เป็นผู้พัฒนาเป้าหมายการศึกษา
10. บทบาทผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้กระตุ้นและประสานงานให้บุคลากรร่วมมือกันปฏิบัติงาน และเป็นผู้พัฒนาทรัพยากร
11. บทบาทครู เป็นผู้ร่วมงาน เป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้ริเริ่ม และเป็นผู้ปฏิบัติ
12. บทบาทผู้ปกครอง มีส่วนร่วม สนับสนุนโรงเรียน และเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา
13. บรรยากาศองค์กร เน้นการทำงานเป็นทีม ให้ความร่วมมือและเคารพฉันท์สามัคคี
14. คุณภาพผู้บริหารโรงเรียน ต้องมีความรู้ มีเทคนิคการบริหารที่ทันสมัย เรียนรู้ตลอดเวลา พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกคน
15. การประเมินประสิทธิผล ต้องประเมินทั้งระบบ ทั้ง Input , Process และ Output เพื่อ

ประกันคุณภาพและพัฒนาโรงเรียน

การนำการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐานไปสู่การปฏิบัติ

ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถนำการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐานเข้าสู่สถานศึกษาได้โดยใช้เทคนิคและขั้นตอนดังนี้

1. สร้างความตระหนักและความเข้าใจของตนเอง ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องยอมรับว่าผู้บริหารไม่ได้เป็นเจ้าของโรงเรียนแต่เพียงผู้เดียว แต่โรงเรียนเป็นของประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ตั้งแต่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และรวมถึงชุมชน ฉะนั้น ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานและการประเมินตรวจสอบ มอบหมายงานให้ผู้ได้บังคับบัญชามากขึ้น มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของครูและชุมชน ลดบทบาทการสั่งการลง สนับสนุนให้ครูมีอำนาจในการตัดสินใจมากขึ้น มีความเชื่อว่าผู้รับบริการควรเป็นผู้กำหนดสิ่งที่เขาต้องการหรือควรได้รับ การบริหารหรือการตัดสินใจควรดำเนินการโดยองค์คณะบุคคล เพราะการทำงานเป็นทีมจะสมบูรณ์กว่าการทำงานเพียงคนเดียว

2. พัฒนาคณะพัฒนางาน และพัฒนาองค์กร โดยให้ความรู้แก่คนในองค์กรและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และภารกิจตามโครงสร้างใหม่ ซึ่งอาจใช้วิธีเชิญนักวิชาการหรือครูต้นแบบมาให้ความรู้ จัดประชุมปฏิบัติการให้ครูพัฒนาตนเองร่วมกัน โดยพยายามสนับสนุนให้ครูดำเนินการกันเอง และผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงาน

3. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของโรงเรียน โดยใช้ SWOT Analysis ได้แก่ การวิเคราะห์ปัจจัยภายในว่า นักเรียน ผู้ปกครอง ครู เป็นบุคคลกลุ่มใด มีปัญหาอะไร มีจุดแข็งจุดอ่อนในด้านใด วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกทั้งที่เป็นโอกาสและอุปสรรค เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ระบุว่าผู้บริหารโรงเรียนต้องทำอะไรบ้าง กฎกระทรวงว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งกฎกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ

4. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติการ ประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุง

5. กำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วกัน

6. กำหนดเป้าหมายของการศึกษา/ผลผลิตทางการศึกษา ซึ่งเป็นผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายของระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้รับบริการ เน้นคุณภาพผู้เรียน ทำอย่างไรจึงจะให้นักเรียนมีคุณภาพมีผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยศึกษาจากมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

7. จัดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. กำหนดธรรมนูญโรงเรียน และระบบการประกันคุณภาพ

9. ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น สะท้อนถึงความต้องการของท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา

10. นำระบบข้อมูลสารสนเทศมาใช้เพื่อการวางแผน การประเมินผล การเผยแพร่ ฯลฯ

ความสำเร็จของการนำการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐานไปสู่การปฏิบัติ

1. ต้องเลือกผู้บริหารที่ถูกต้อง เป็นผู้บริหารที่มีอำนาจความเชี่ยวชาญ คือ ต้องมีลักษณะของผู้นำทางวิชาการอย่างแท้จริง สามารถให้ความช่วยเหลือทางวิชาการได้ นิเทศได้ และเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถจูงใจให้ครูทุกคนอยากทำงานและมุ่งไปที่ความสำเร็จของงาน

2. ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการ โรงเรียน ต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน โดยเฉพาะกรรมการที่เป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน ชุมชน ซึ่งยังไม่ค่อยมีความรู้และประสบการณ์เรื่องการบริหารและจัดการศึกษา ผู้บริหารต้องพยายามเข้าหาชุมชนให้มากขึ้น ให้ทุกฝ่ายคำนึงถึงผลประโยชน์ของการศึกษาและผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ต้องมีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงทั่วทั้งโรงเรียน เน้นการทำงานเป็นทีม

4. ต้องเน้นการพัฒนาวิชาชีพให้แก่บุคลากรในโรงเรียน

5. ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสาร เผยแพร่และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและการยอมรับ

6. ให้รางวัลกับผู้ที่มีผลงานจริง โปร่งใส และเป็นระบบคุณธรรม

7. เน้นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เพราะการเรียนรู้คือหัวใจของการบริหารและจัดการศึกษาที่สถานศึกษา

8. ต้องมียุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย เช่น เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายชุมชน เครือข่ายศิษย์เก่า

โดยสรุปแล้ว การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะทำให้นักเรียนมีความรักความภาคภูมิใจ และหวงแหนบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น ควรจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใกล้ตัวเกี่ยวกับหมู่บ้าน ชุมชน ถิ่นที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นผลให้นักเรียนมีการเรียนรู้ที่เรียบง่ายต่อความเข้าใจและนำไปใช้ได้จริง และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประกอบด้วยผู้แทนบุคคลกลุ่มต่างๆ มีฐานะเป็นกรรมการบริหารของสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ผลจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้สังคมเสียความสมดุลไป องค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้พยายามวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงจุดบกพร่องต่างๆ ในกระบวนการพัฒนาได้

มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนบทไทยว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาซึ่งนับว่าเป็นการค้นพบที่สำคัญยิ่ง (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ 2533 : 90) และได้หันมาสนใจการค้นหานักฟื้นฟู นักประยุกต์ นักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อสร้างสรรค์ใหม่บนรากฐานเดิม ประกอบกับเมื่อปี พ.ศ. 2532 องค์การสหประชาชาติโดยข้อเสนอขององค์การยูเนสโกได้ประกาศ “ทศวรรษแห่งวัฒนธรรมกับการพัฒนา” โดยเล็งเห็นว่าการพัฒนานั้นถ้าให้ความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านเดียวสังคมจะเสียดุลย จำเป็นต้องนำวัฒนธรรมเข้ามาเป็นฐานของการพัฒนา การสืบทอด การฟื้นฟู การประดิษฐ์คิดค้นและประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกับยุคสมัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดจากชาวบ้านหรือชุมชนเอง ซึ่งสิ่งดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นการเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ พอสรุปและจำแนกได้ดังนี้

1. เป็นรากฐานจากวัฒนธรรมเดิม ปรีชา อุยตระกูล (2531 : 9) กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่าภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชนของชาวบ้านเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2536 : 21-22) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมโดยมีลักษณะสำคัญคือ (1) มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์ (2) มีบูรณาการสูง (3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง และ (4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าคุณธรรม

จากทัศนะดังกล่าวจะพบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นมีพื้นฐานมาจากสังคมเดิมซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา

2. เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมกันมา อเนก นาคะบุตร (2531 : 39) ให้แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญานี้เกิดจากการสะสมเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เชื่อมโยงกันหมดไม่แยกจากกันเป็นอย่างวิชาที่เราเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านต่างจากองค์ความรู้ตรงที่เรามีหนังสือ ทฤษฎี ความรู้มากมาย อ้างอิงได้ ซึ่ง ธวัช ปุณโณทก (2531 : 40-42) กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อมคือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือสะสมต่อกันมาสอดคล้องกับเอกวิทย์ ณ ถลาง (2536 : 6) ได้ให้ทัศนะว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวางลึกซึ้ง คตินิยม

ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าทันธรรมชาติของ สรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้นความคิดวิธีการ มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผลเป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วคน

จากทัศนะดังกล่าวพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นเป็นกระบวนการที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นขึ้นมา

3. การนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับยุคสมัย เสน่ห์ จามริก (2529 : 6-7) ได้สรุปเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเรื่องภูมิปัญญาไทยนั้นไม่ใช่เรื่องชาตินิยม ไม่ใช่กลับไปหาอดีตแต่หมายถึง การแสวงหาวิถีที่กว้างขวางโดยศึกษาจากประสบการณ์ ประวัติศาสตร์ ว่า “ภูมิปัญญาไทย” นั้น ด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องพื้นภูมิเดิมแล้ว ยังหมายถึงศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะของเราเอง ทำนองเดียวกัน สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 88) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย และ รัตนะ บัวสนธิ์ (2535 : 28) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่ปรับปรุงไปแต่ละยุคสมัย ในขณะเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535 : 208) ได้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึก ชาวบ้านคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

จากทัศนะดังกล่าวจะเห็นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นกระบวนการที่แก้ปัญหาของบุคคลในท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันตามกาลเวลาอย่างเหมาะสม จึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการสั่งสมสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม และมีการนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาได้ขาด เป็น

ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง (สามารถ จันท์สุรย์ 2536 : 147-148) เป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น ตามสภาพของสังคมไทยซึ่งนับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีภาพรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาที่หลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2534 : 82 - 83) กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. มีความจำเพาะกับท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจจะนำไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือไม่ได้ดี

2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูงทั้งในเรื่อง กาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ เป็นการนำเอาธรรมชาติสื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่วัตถุประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติ เมื่อเคารพธรรมชาติแล้วก็จะไม่เกิดการทำลาย

3. มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ ผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่าจึงให้ความเคารพผู้อาวุโส

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 3) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาไว้ว่า

1. ภูมิปัญญา เป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมใด ๆ เป็นข้อมูลเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิงผู้ชาย ประเภทครอบครัวของสังคมนั้น

2. ภูมิปัญญา เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใดๆ ของสังคมนั้น ความเชื่อดังกล่าวอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง หากพิสูจน์แล้วความเชื่อก็จะกลายเป็นความรู้ ความเชื่อบางอย่างอาจพิสูจน์ไม่ได้ เช่นเรื่อง นรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน ผีมีจริงหรือไม่

3. ภูมิปัญญา คือความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหาป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการสร้างหรือดำรงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาทางวัตถุในหน่วยสังคมใด ๆ เช่น เรือขนานบ้านช่อง เครื่องใช้ต่างๆ ในครอบครัว ซึ่งทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ

5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรมในหน่วยสังคมใด ๆ ได้แก่ การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติตัวของคนในครอบครัวซึ่งทำให้ครอบครัวสามารถดำรงคงอยู่ได้

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

เสรี พงศ์พิศ (2536 : 147) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญามี 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ จิวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ภูมิปัญญามี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ และการกระทำทั้งหลาย เช่น การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี ฯลฯ

2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้แก่ชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ การทำสวน เกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่ง ได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

สภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วัชรี 2536 : 21) ด้วย

เหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ดังนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้านจำแนกตามอัตตประโยชน์ (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ 2540 : 34 - 41) แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพของสังคมยุคแรกที่มีมนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยวและการใช้แรงงาน ได้แก่ วิธีทำมาหากิน วิธีเสาะหาและจัดการเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อย ๆ เพิ่มพูนงอกงามขึ้นจนดูประหนึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เช่น

1.1 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เริ่มแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่าล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำและใช้เครื่องจับสัตว์บก สัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัวเฉพาะถิ่นขึ้น เช่น หน้ำไม้ ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด หว่าน ดำ เป็นต้น

1.2 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก การเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผูกมัด ถักทอ ผูกเงื่อน เป็นต้น

1.3 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุง และวิธีถนอมอาหาร

1.4 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่าง ๆ มา ปกปิดร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหีบเป็นเครื่องมือทอเปลือกไม้ทำเป็นผ้า การทำ และใช้ดินเผาเพื่อปั้นฝ้ายการคิดทำฟืมและกี่สำหรับงานทอ ภูมิปัญญาในงานถักร้อย ปักชุน เป็นต้น

1.5 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิดมาใช้เป็นตัวยา การผสมยา วิธีปรุงยา การใช้ยา

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่างพยายามจะให้ตนมีชีวิตยั่งยืนมั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่างๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการ อาจจำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทนี้เป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาเบื้องต้นในการพิทักษ์ปกป้องชีวิตและทรัพย์สินคือการพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะบำรุงรักษาและเพิ่มขีดความสามารถการใช้วิถีของ ตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

2.2 ภูมิปัญญาหลบเลี่ยงอันตราย เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถสังเกตการแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ รู้ว่าจะเกิดฝนหนัก ลมแรง ทะเลบ้า ไฟคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่า หรือภูมิปัญญาในการโคลนไม้ใหญ่โดยสามารถบังคับให้ล้มพาดในทิศทางที่ต้องการได้

2.3 ภูมิปัญญาการรวมพลังและการพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ เช่น การทำนารวม การทำสวนรวม คือร่วมกันทำนาหรือทำสวนในที่แปลงเดียวกันทุกคนที่ทำมีสิทธิ์เก็บกิน เป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันทำร่วมกันใช้

2.4 ภูมิปัญญาทำและใช้ศาสตราวุธ เช่น การทำมีดพร้าของชาวดั้ง ซึ่งใช้สำหรับงานลับ ฟัน แต่งเติมสวนและใช้ต่อสู้ได้อีกด้วย

2.5 ภูมิปัญญาการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การให้ความสำคัญต่อสตรีและเด็ก จึงปรากฏความเชื่อ เช่น ห้ามหญิงมีครรภ์นั่งขวางบันได นั่งขวางประตู มิฉะนั้นลูกจะไม่สมบูรณ์

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างพิทักษ์ฐานะและอำนาจ ผู้คนทุกหมู่เหล่าย่อมอาศัยฐานะและอำนาจเพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ ย่อมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม จิตจำกัดของการศึกษา จิตความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัย ภูมิปัญญาการสร้างพิทักษ์ฐานะและอำนาจ มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และตำแหน่งหน้าที่ อาจจำแนกได้ดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจ ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ ขยายวงศาอาณาตติให้ได้มาก ๆ เพื่อจะได้พวกพึ่งพิงและเพิ่มแรงงาน

3.2 ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ เป็นการบำเพ็ญบุญบารมีเพื่อผูกอำนาจวาสนาเป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม โดยให้ทำแต่กรรมดี

4. ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ คือภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน เช่น การร่วมกันกำหนดการสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การร่วมกันหาเงินบำรุงวัด เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ คือ สิ่งที่ปัญญาชน ชาวบ้าน ใช้วิสัยทัศน์เฉพาะตัวสร้างสรรค์ขึ้นต่างจากกลุ่มอื่น เช่น ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนกว่านักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่ง

ภูมิปัญญาชาวบ้านจะปรากฏอยู่ในดนตรี ศิลปะการแสดงท้องถิ่น วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางวัตถุ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2536 : 23-24 อ้างถึงใน สุจริต บัวพิมพ์ 2539 : 69) มีรายละเอียดดังนี้

1. ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

ดนตรีไทยมีเครื่องดีด สี ตี เป่า เครื่องดีด เช่น จะเข้ กระจับปี่ พิณ และซึง เป็นต้น ส่วนเครื่องสีก็มีสายและคันชัก เช่น ซอต่างๆ และสะล้อ เครื่องตี เช่น ระนาด

ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มคนต่างๆ ที่เป็นกลุ่มใหญ่กระจายไปตามภาคต่างๆ จะเห็นได้ว่ามีเพลงพื้นบ้านอยู่มากมาย เช่น เพลงเดินกำรำเคียว เพลงเกี่ยวข้าว เพลงอีแซว เพลงฉ่อย ลำตัด เพลงโคราช เพลงมอญ และเพลงบอก เพลงเรือของภาคใต้ การแสดงเป็นเรื่อง เช่น การจับหลัก มอญซ่อนผ้า หนังตะลุง โนราพื้นบ้าน

2. ภาษาถิ่นและวรรณกรรมพื้นบ้าน

ภาษาถิ่น หมายถึง ภาษาพูดที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ที่มีเจ้าของภาษาถิ่นนั้นๆ ตั้งหลักแหล่งอยู่ เช่น ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นต้น

วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง วรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์ (บันทึกอยู่ในกระดาษใบลาน) และวรรณกรรมมุขปาฐะ(เรื่องเล่าสืบต่อๆ กันมา) แต่ละท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้อ่านใช้เล่าสู่กันฟัง โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านั้นส่วนใหญ่จะใช้ภาษา ตัวอักษร และฉันทลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ (ธวัช ปุณโณทก 2533 : 3)

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน

ลักษณะของงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งทำกันมากในระยะหลังนี้คือการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น โดยเฉพาะในโอกาสเทศกาลต่างๆ ในรอบปี ประเพณีเหล่านี้บางอย่างก็เกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ปกติของชีวิตซึ่งชาวบ้านเคยทำกันอยู่ เช่น การแต่งงาน บวชนาคของคนทุกภาค การซักพระของชาวภาคใต้ (พิทยา สายหู 2532 : 2885)

4. วัฒนธรรมวัตถุพื้นบ้าน

วัฒนธรรมวัตถุพื้นบ้าน ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตอันมีอยู่มากมายหลายชนิดแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและความนิยมของท้องถิ่น ส่วนใหญ่อาศัยวัสดุที่หาง่ายหรือมีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ปอ ใบตาล กะลามะพร้าว และดินเหนียว เป็นต้น ภาชนะและสิ่งของ อาทิ กระบุง ตะกร้า ชะลอม ตะกร้าเก็บผลไม้ ชาม โอ่ง ตุ่ม เคียวเกี่ยวข้าว มีด พร้า และผ้าทอต่างๆ เราเรียกของเหล่านี้ว่าหัตถกรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมวัตถุพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ สมุนไพรพื้นบ้าน มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคมท้องถิ่นมาโดยตลอด ขณะนี้มีการค้นพบและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายว่าสมุนไพรพื้นบ้านของบรรพบุรุษไทยเท่านั้นที่มีคุณภาพและเกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีและเอกราชทางทรัพยากรของชาติ ตลอดจนโอกาสในทางเศรษฐกิจของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2533 : 45)

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533 : 12 - 14) ได้แบ่งประเภทหรือสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรกรรม หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก ได้แก่ การทำสวนเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 23) ได้กำหนดสาขาย่อยของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทำการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม 5 สาขา ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตร เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร การรักษา การถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน ได้แก่

3.1 กองทุนต่างๆ ในชุมชน เช่น สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ

3.2 กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ

4. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรมชาติ และผู้รอบรู้เรื่องสมุนไพร

5. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องสีมือ และครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้แปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าสู่ตลาด

กรมวิชาการ ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 23)

1. คติความคิดความเชื่อ หลักการ ที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา
3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวความคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 179) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 10 สาขา ได้แก่

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนานบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยาวพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8. สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีประเพณีต่างๆ เป็นต้น

จากสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วัชรี 2534 : 82) ของแต่ละท้องถิ่นอันมีความหลากหลายแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม ดังที่ อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 37-48) สรุปสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านไว้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ อันเกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้ง 4 กลุ่มนี้จะปรากฏให้เห็นได้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ทางด้านการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังที่ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่างๆของแต่ละท้องถิ่น บ่อเกิดแห่งความเชื่อต่างๆ สืบเนื่องมาจากความเป็นอยู่ในอดีตนั้นดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชไว้กินเอง เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานและใช้เป็นอาหารผสมผสานกับการหาผลผลิตต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ความรู้สึกจึงผูกพันกับธรรมชาติ ประกอบกับลัทธิทางศาสนา คือศาสนาพุทธ พราหมณ์ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วยจึงก่อให้เกิดความเชื่อแบบผี-พราหมณ์-พุทธขึ้นมา ซึ่งการผสมผสานของความเชื่อเหล่านี้จะมีส่วนไหนมากกว่ากันนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานและพัฒนาการของชุมชนแต่ละแห่งแต่ละบุคคล กอปรกับระบบครอบครัวไทยในชนบทเป็นครอบครัวขยายจึงทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้สืบสานต่อกันมา ความเชื่อดั้งเดิมที่เกิดขึ้นสืบทอดและมีพัฒนาการมานั้นอันเป็นผลจากการพึ่งพาธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันเป็น ชุมชนเป็นความเชื่อที่ให้คุณค่ากับธรรมชาติให้ความเคารพบรรพบุรุษในสิ่งที่บรรพบุรุษสั่งสมและถ่ายทอดไว้ให้ ดังที่ สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2533 : 14) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน อันประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน
3. ระบบความเชื่อ อันประกอบด้วย ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

ในกรณีบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มนี้ซึ่งนับเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เชื่อมโยงกิจกรรมภูมิปัญญาด้านความคิด ความเชื่อ นำมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่

พระอธิการทอง เดชะบุญ โฉม วัตถุประสงค์ บ้านหัวควาย ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลงานคือ ธนาคารชีวิต หมายถึง การอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย สมาชิกต่างมีอุดมการณ์ร่วมกันในการคิดช่วยเหลือกลุ่มมากกว่าจะเอาอะไรจากกลุ่ม มุ่งพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองด้วยการยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนา

พระครูมานัส นทีพิทักษ์ วัดโพธาราม ตำบลศรีถั่ว อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผลงานคือ ประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำและจัดพิธีกรรมบวชต้นไม้

พระสมนึก นาโถ เจ้าอาวาสวัดปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลงานคือ การจัดตั้งป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าและปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าทางสมุนไพร

พระครูพิพิธประชานาค (หลวงพ่อนาน สุทธิสิโล) วัดสามัคคี บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลงานคือ เป็นพระนักพัฒนาและเป็นผู้นำทางความคิดด้านธุรกิจชุมชน การประยุกต์ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้มีบทบาทและรับใช้ชีวิตและชุมชน ใช้กิจกรรมทางธุรกิจชุมชน เช่น สหบาลข้าว สหกรณ์หมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการ เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังอบรมคุณธรรม ความเสียสละ ชยัน ประหยัดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นแบบอย่างแห่งความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในสังคมของชุมชน

พ่ออาจารย์บัวศรี ศรีสูง บ้านพงเค็ง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลงานคือ เป็นผู้นำทางความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรมของชาวบ้าน จากความเชื่อถือศรัทธาทำให้เกิดธุรกิจชุมชน ธนาคารโคกระบือ ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า กลุ่มฌาปนกิจ และการพัฒนาแหล่งน้ำ

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นมรดกสืบทอดที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นชนชาติและเป็นตัวบ่งชี้ต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 746) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามและเป็นวิถีชีวิตของหมู่คณะ พระยาอนุมานราชชน (2531 อ้างถึงใน สุจริต บัวพิมพ์ 2539 : 42) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ วิธีหรือการดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่งซึ่งอยู่ร่วมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะและเป็นสิ่งที่ทำให้กายใจเราเป็นส่วนรวมคือ ประเทศชาติมีความเจริญ อยู่ดีกินดี พระเทพเวที (ประยูร ทยุโต) (2532 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมนั้นรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญา มาจนถึงท่าทีและวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม กระบวนการถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง

ประเพณี หมายถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำหรือประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งเชื่อถือและปฏิบัติสืบต่อกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อ และการกระทำนั้นๆ (พระยาอนุมานราชชน 2531 อ้างถึงใน สุจริต บัวพิมพ์ 2539 : 43) ซึ่งบ่งบอกถึงความประเพณีของกลุ่มชนนั้นๆ ด้วยสามารถจัดแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. จารีตประเพณี จะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและสวัสดิภาพของส่วนรวมไม่มีการบังคับให้ทำ

2. ขนบธรรมเนียม จะมีลักษณะเป็นแบบแผนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมคือมีระเบียบกฎเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนและโดยการบอกเล่าสืบต่อกันมา

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาจนเกิดความเคยชิน

ประเพณีสำคัญที่คนทั่วไปรู้จักและถือปฏิบัติกันมา ได้แก่

1. ประเพณีที่ทำกันทั่วไป เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น

2. ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น บวช เข้าพรรษา ออกพรรษา การสวดมนต์ไหว้พระ ทอดกฐิน วันมาฆบูชา อาสาฬหบูชา ฟังลูกนิมิต ทอดผ้าป่า เป็นต้น

3. ประเพณีสำหรับตัวบุคคล ได้แก่ การทำบุญวันเกิด โคนผมไฟ โคนจุก ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ฯลฯ

4. พิธีเบ็ดเตล็ดเฉพาะท้องถิ่น

ศิลปะ ศิลปกรรมพื้นบ้าน คือ สื่อที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชาติหนึ่งๆ ในลักษณะของการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงความฉลาดของชาวบ้านที่สามารถแก้ปัญหาให้ดูดี มีลักษณะสมบูรณ์สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ศิลปกรรมพื้นบ้านสามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้ (1) งานถักทอ (2) งานจักสาน (3) เครื่องปั้นดินเผา (4) งานแกะสลัก (5) งานโลหะ (6) งานก่อสร้าง (7) งานภาพเขียน

ตัวอย่างกิจกรรมและแหล่งของภูมิปัญญาประเภทนี้ ได้แก่

1. งานถัก สาน และทอ เช่น ปลูกมัดคอกวัว-ควายโดยใช้เส้นใยมะพร้าว กระเป๋าย่านลิเพาของภาคใต้ กระเป๋ากจังหวดอุบลราชธานี ปลูกมัดคอกของภาคเหนือ เป็นต้น

งานสาน เช่น กระจ่าถือใบตาล(ศรีสะเกษ) เสื่อจูด(นราธิวาส) หมวกใบตาล(บุรีรัมย์)
เสื่อต้นเตยป่า(กระบี่)

งานทอ เช่น ทอผ้า ที่ไม่มีโครง ที่ขนาดเล็ก ที่ธรรมดา ทอเสื่อ วัสดุที่ใช้ทอเสื่อ ได้แก่ กก
ฝ่อ รังคา จันทบูร

2. งานจักสาน แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

2.1 อุปกรณ์จับสัตว์ ได้แก่ ข้อง ไช ลอบ สุ่ม ตุ่ม ลัน กระชัง

2.2 อุปกรณ์อุปโภคบริโภค ได้แก่ กระติบข้าว ก่องข้าว ชั้น โตก ตะกร้า กะชู กระบุง
กระด้ง กระเฌอ กระเบียน กระจาด ครุไสน้ำ เปลเด็ก

2.3 ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ผานและฟาก ยุงข้าว ภาชนะสาน กุบ เกวียน

3. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่

บ้านชุมช้าง อำเภอโพธิ์พลึง จังหวัดหนองคาย

บ้านท่าซ่อง-เหล็ก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านเหมืองกุง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

โรงเครื่องปั้น ขอยเจดีย์ปล่อง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านสทิงหม้อ จังหวัดสงขลา

โรงหม้อไห บ้านโรงอ่าง จังหวัดปัตตานี

บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

4. งานแกะสลัก ได้แก่

4.1 งานกระดาษ

4.2 งานผ้าและงานวัสดุอ่อนนุ่ม

4.3 งานไม้ เช่น ค้ำกระบวย ที่ห้อยคอวัว-ควาย แกะสลักประกอบยานพาหนะ แกะ
สลักไม้ประกอบสถาปัตยกรรม แกะสลักไม้ในงานของพุทธศาสนา

5. งานสลักอิฐหรือหิน

6. งานโลหะ ได้แก่ การปั้นรูปด้วยการตี การหล่อ

7. การก่อสร้าง ได้แก่ บ้านที่อยู่อาศัย อาคารทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ หรือวิหาร อาคาร
สาธารณะ

8. ภาพเขียน ได้แก่ ที่วัดภูมินทร์(น่าน) วัดหน้าพระธาตุ (บ้านตะคุ อำเภอปรางค์ชัย
จังหวัดนครราชสีมา) และภาพเขียนวัดมัจฉิมวาส จังหวัดสงขลา

ตัวอย่างลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแต่ละภาค

ภาคกลาง ได้แก่

1. การทำกลอง ที่บ้านปากน้ำ จังหวัดอ่างทอง
2. การเจาะลูกปัดแบบโบราณของหมู่บ้านจรเข้สามพัน อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี
3. การทำเครื่องปั้นดินเผา ที่บ้านเป็ง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
4. หม้อดินเผา บ้านคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
5. หม้อดิน จังหวัดปทุมธานี
6. เพลงพื้นบ้านภาคกลาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
7. การทำโองม้งกร จังหวัดราชบุรี
8. งานแข่งเรือยาว วัดป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

ภาคเหนือ ได้แก่

1. บ้านของชนเผ่าถิ่น ได้แก่ บ้านแจลง ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน หมู่บ้านไทยลื้อ

อำเภอเชียงคำ และเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

2. เครื่องปั้นดินเผา
3. การทอผ้าพื้นเมือง ที่บ้านคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
4. บ้านทำร่มบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
5. การทำครกหินและโม หมู่บ้านจิว ตำบลบ้านคุ่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
6. เครื่องสังคโลก อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
7. ลำไยหมื่นต้น ที่หนองซ้างคั้น อำเภอป่าแห้ว จังหวัดลำพูน

ภาคอีสาน ได้แก่

1. เพลงพื้นบ้านพื้นเมืองของชาวอีสาน
2. เทคนิคการปั้นหม้อ ที่บ้านคำอ้อ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
3. การทำเครื่องปั้นดินเผา ที่ด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา
4. การทำเครื่องมือเครื่องใช้โลหะ (สำริดและทองเหลือง) ของหมู่บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

เมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5. การทอผ้าไหม ที่บ้านหนองเชียงซุย ตำบลป่าหวายนั่ง อำเภอบ้านฝาง จังหวัด

ขอนแก่น ฯลฯ

6. การสลักบนแผ่นหลัง(คน)
7. ฟ้อนภูไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
8. ประเพณีการผูกเสี่ยว จังหวัดขอนแก่น

ภาคใต้ ได้แก่

1. เรือกอและ ของชุมชนชาวเล
2. เครื่องจักสานภาคใต้ตอนล่าง
3. บ้านเรือนคนไทยมุสลิม ในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เครื่องปั้นดินเผา บ้านสทิงหม้อ จังหวัดสงขลา
5. โรงหม้อไห บ้านโรงอ่าง จังหวัดปัตตานี

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่อง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี หมายถึง ผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ในอดีตนี้วิถีชีวิตของคนไทยมีความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ อาชีพเกษตรกรรมจึงเป็นอาชีพหลัก เช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสมุนไพร ในการประกอบอาชีพนั้นเป็นการทำให้มีอยู่มีกินมากกว่าที่จะทำเพื่อความร่ำรวย จึงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกมาเป็นตัวกำหนดและมีอิทธิพลในการผลิต เช่น การเพาะปลูกข้าว พืชต่างๆ จะกระทำให้พอกินในครอบครัว การผลิตเครื่องใช้ต่างๆ ก็จะทำเพื่อใช้ในประโยชน์นั้นๆ ไม่ได้ทำขายในระบบธุรกิจ จึงจะเห็นว่าวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อนนั้นสงบและมีความสุขตามอัตภาพ นั้นอาจจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลของศาสนาที่สอนให้มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ให้รู้จักสันโดษ

แต่ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนไทยเริ่มเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความสมดุลของธรรมชาติเริ่มถูกทำลายลงเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิตให้มีจำนวนเพียงพอกับความต้องการของตลาด เนื่องจากรัฐมีแผนพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการจัดระบบการผลิตที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น มีการปลูกพืชเดี่ยวๆ เป็นจำนวนมากเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม มีการใช้วิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง เครื่องมือเครื่องใช้จักรกลต่างๆ การกระทำเช่นนี้ไม่คำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาตินอกจากจะเร่งผลิตให้ทันต่อความต้องการของตลาด นอกจากนั้นสินค้าอุปโภคบริโภค ความสะดวกสบายต่างๆ ได้เข้ามา มีบทบาทกับวิถีชีวิตคนไทยมากขึ้น ผลผลิตที่ผูกขาดกับระบบธุรกิจต้นทุนสูงขายได้ในราคาต่ำจึงเกิดสินค้าระบบเงินผ่อน มีหนี้สินล้นพ้นตัว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเกิดความล้มละลายทางเศรษฐกิจในชนบทขึ้น เป็นเหตุให้ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ส่วนหนึ่งต้องเข้ามาหางานทำในเมือง หลีกเลี่ยงจ้างเป็นคนรับใช้ กรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม โสเภณีหรือหญิงขายบริการ ผู้ชายเป็นกรรมกรก่อสร้าง

จับแท็กซี คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรในไร่อ้อย กรีดยาง ลูกเรือประมง เด็กปัมน้ำมัน ไปทำงานต่างประเทศในตะวันออกกลาง สิงคโปร์ เป็นต้น เหลือไว้แต่คนเฒ่าคนแก่และเด็กเล็กใน หมู่บ้านให้หมดความหวังในการพึ่งตนเอง ในขณะที่พ่อค้า นักอุตสาหกรรมและคนชั้นกลางร่ำรวย ขึ้น ซึ่งในประเด็นนี้ นายแพทย์ประเวศ วะสี และ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง เห็นพ้องกันว่า นอกจาก ชนบทไทย(ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ) จะล้มละลายทางเศรษฐกิจแล้วยังเกิดการล่มสลายทาง สังคมและทางวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย

สืบเนื่องจากความล้มเหลวที่ผ่านมา ยังมีคนกลุ่มหนึ่งที่เอาความล้มเหลวที่ผ่านมาเป็น บทเรียนและนำไปสู่แนวคิดในการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชนบท จึงเริ่มฟื้นฟู ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สูญเสียไปนั้นให้ปรับสภาพมีความอุดมสมบูรณ์ เช่น ใช้พลังความคิดและ พลังกายที่มีอยู่ในการปรับตัว ปรับการดำเนินชีวิต ที่เคยถูกรอบงำจากสภาพสังคม พ่อค้าคนกลาง ระบบธุรกิจ ระบบโรงงาน ให้กลับเข้าสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติซึ่งกันและกัน บุคคลกลุ่มนี้สามารถยืนหยัดและต่อสู้กับความล้มเหลวมาได้อย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกาย กำลัง ปัญญา และการสั่งสมประสบการณ์จากการผสมผสานแนวความคิดระหว่างระบบเกษตรแบบ ดั้งเดิมกับแบบใหม่จนมีความผสมกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยการพึ่ง พาดตนเอง ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่สมควรได้รับการยกย่องและนำความคิด ความรู้ และประสบการณ์ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อไป

กรณีตัวอย่างภูมิปัญญาชาวบ้านกลุ่มนี้ที่โดดเด่นมาก ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม บ้านห้วยหิน ตำบลลาดกระโทง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา ผลงานคือ การทำสวนเกษตร

พ่อคำเดื่อง ภาษี บ้านโนนเขวา ตำบลคอนมนต์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผลงานคือ ผู้นำด้านเกษตรธรรมชาติ หรือสวนหญ้าป่า ทำนาโดยไม่ต้องไถ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาปราบศัตรู พืช โดยให้ธรรมชาติทำหน้าที่ควบคุมเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

พ่ออาจารย์ทองดี นันทะ บ้านตลาด ตำบลก้านเหลือง อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น ผลงานคือ การทำเกษตรแบบพึ่งตนเองบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน

นายहन หมัดหลี่(ประหรน) บ้านบนดอน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผลงานคือการทำสวนโดยอาศัยหลักความรู้เรื่องสมุนไพรและการแพทย์แผนโบราณนำความรู้เรื่อง ชาติทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ มาเป็นเกณฑ์ในการเลือกพันธุ์ไม้ที่เกื้อกูลกันมาปลูกรวมในหลุม เดียวกัน

พ้อมหาอยู่ สุนทรชัย บ้านตะแบก ตำบลสลักไค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลงานคือ เกษตรกรผู้นำด้านการเกษตรแบบผสมผสาน แบบพึ่งตนเอง

พ่อชาติ มาระแสง บ้านกุดชวย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี ผลงานคือ ผู้นำด้านการทำเกษตรแบบผสมผสาน

พ่อประคอง มนต์กระโทก ตำบลพลับพลา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลงานคือ เกษตรกรผู้นำด้านการเกษตรแบบผสมผสาน เน้นหลักการพึ่งตนเอง

พ่อวิเชียร ยุตวัน บ้านหนองมันปลา ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลงานคือ เกษตรกรผู้นำด้านเกษตรแบบผสมผสาน เน้นการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปีทั้งพืชหลักและพืชเศรษฐกิจ พยายามปรับวิทยาการสมัยใหม่ให้ผสมกลมกลืนแบบอย่างดั้งเดิมของท้องถิ่น

ผู้ใหญ่ผาย สร้อยสระกลาง บ้านสระคูม ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลงานคือ เป็นผู้นำท้องถิ่นที่เป็นนักพัฒนาชนบทแบบอย่างในการพึ่งตนเอง เข้มแข็ง มานะอดทน ทำตนเป็นแบบอย่าง สร้างผลงานด้านไร่นาสวนผสม ธุรกิจชุมชน ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า การพัฒนาแหล่งน้ำ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การขยายเครือข่ายมากกว่า 10 หมู่บ้านในกลุ่มอีโต้้น้อย

กลุ่มที่ 4 แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเริ่มเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้การดำเนินชีวิตค่อย ๆ เปลี่ยนจากสภาพพอกิน ไปสู่การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สามารถอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปได้อย่างมีความสุข จึงได้เกิดการนำแนวความรู้และหลักการที่เคยปฏิบัติกันมานานมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและชุมชน ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตัวเองและช่วยเหลือสังคม

กรณีตัวอย่างภูมิปัญญาชาวบ้านกลุ่มนี้มักจะพบอยู่ในแต่ละท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับกิจกรรมหรือผลงานว่าจะเป็นที่รู้จักกันทั่วไปหรือไม่ เช่น

การเลี้ยงปลาคุกกี้ในบ่อซีเมนต์ โดยนายสมบัติ เมืองบิล (อยู่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 3 ตำบลหาดอาสา อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท) มีวิธีการเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ที่มีความสูง 2 ท่อ ใช้น้ำสะอาดจัดระบบการถ่ายเทน้ำ และให้อาหารปลาที่คิดสูตรขึ้นมาเอง เพื่อความประหยัดให้วันละ 2 ครั้ง และเลี้ยงกลางแดด 100 เปอร์เซ็นต์ จะทำให้ปลาเจริญเติบโตมากขึ้น

นายวิเชียร อินทร์สีบ เป็นเกษตรกรนักคิดชาวบ้านกึ่ง (อำเภอสริมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี) ได้พยายามคิดค้นวิธีที่จะกรองน้ำให้ใสเพื่อเพาะพันธุ์ลูกปลาให้รอดตายจากการคิดหาวิธีกรองน้ำแบบธรรมชาติ โดยชุดท่อพักน้ำเป็นบ่อดินขนาดกว้างยาวใกล้เคียงกับสระน้ำใช้ตามบ้าน

ในชนบททั่วไป ให้มันขยายพันธุ์จนแน่นบ่อ ซึ่งบ่อกรองน้ำแบบนี้ใช้ได้ดีทีเดียว หากน้ำที่สูบขึ้นมาจากแม่น้ำปราจีนบุรีขุ่นแลสกปรกไม่ใช่น้ำแบบน้ำหลาก ต่อมาได้คิดสร้างเครื่องกรองน้ำราคาถูกขึ้นซึ่งสามารถใช้น้ำใส่เพาะพันธุ์ปลาได้ทั้งปี

อาจารย์วุฒิ โสระศรี วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นผู้คิดค้นเครื่องนวดข้าวโดยใช้เท้าเหยียบเหมือนจักรเย็บผ้าหรือใช้มอเตอร์ไฟฟ้า เรียกว่าเครื่องนวดข้าว 101 แบบประหยัดด้วยราคาเพียง 2,000 บาท ช่วยทุ่นแรง ทุ่นเวลาได้มาก

นายสาคร ใจเที่ยง และนายทองมี ศรีนิลา บ้านโนนเหมา ตำบลบางแคด อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผลงานคือ ผู้นำทางความคิดสร้างกัลกน้ำจากอ่างเก็บน้ำบนภูเขาลงมาใช้ปลูกพืชสวนไร้ของชาวบ้าน

จากกระแสนั้นเพื่อการดำรงชีพของบุคคลในแต่ละท้องถิ่นตามสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เคลื่อนไหวในช่วงที่ผ่านมาพอจะสรุปได้ว่า ศักยภาพของสถาบันต่างๆ วัด พระ ผู้นำอาวุโส เครื่องอย่างต่างๆ ที่ยังมีบทบาทอยู่ บุคคลและสถาบันเหล่านี้ทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมที่วัด พระ ผู้นำของชุมชน ระบบความเชื่อทางศาสนาที่เป็นองค์รวมของหมู่บ้าน นับเป็นคำมหาศาลที่เป็นหลักประกันของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณ ความเป็นคนของชุมชน เป็นประเทศที่มีศักดิ์ศรี มีอิสรภาพ มีอธิปไตย ตามวิถีชีวิตของชาวไทยเอง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

การที่ชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต สามารถรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม กับผู้คนในสังคมเดียวกันและกับสังคมอื่นๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่และถ่ายทอดสืบต่อกันมา บางส่วนอาจหายไปแต่ก็มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแทน การถ่ายทอดสืบสานมีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ปฐม นิคมานนท์ (2535 : 279 - 281) ได้จำแนกไว้ 5 รูปแบบ คือ

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำกัน อาจเป็นอาชีพหรืออาชีพเสริมจากการทำไร่ทำนา เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสาน ทอผ้า และงานหัตถกรรมทั่วไป อาชีพและความชำนาญเหล่านี้สมาชิกในชุมชนได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก ทุกคนจึงได้เรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดมาเหมือนๆ กันเป็นไปโดยอัตโนมัติ ภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้สืบทอดกันมา

2. การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ ช่างฝีมือ ความรู้ด้านพิธีกรรมต่างๆ ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการหวงแหนและเป็นความลับในสายตระกูล

3. การฝึกจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาจากผู้รู้ อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ หรืออาจเป็นผู้อยู่ในหรือนอกชุมชนก็ได้ ซึ่งมีการถ่ายทอดโดยไปอยู่เป็นลูกมือฝึกงาน บางรายได้รับค่าแรงและบางรายไม่ได้ค่าแรง แต่ได้ความรู้ตอบแทน เช่น เรียนรู้จากวัด ได้แก่ การอ่าน เขียน ศาสนา วรรณคดี พิธีกรรม หมอยา งานศิลปะ และการช่างแขนงต่างๆ ไปเรียนโดยเสียค่าเล่าเรียนเป็นการตอบแทน มีการรวมกลุ่มกันเรียนภายในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอกมาจัดสอนให้ เป็นต้น

4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานหรือผู้สนใจ การเรียนด้วยตนเองนี้เกิดขึ้นจากการชอบสิ่งนั้นมาตั้งแต่เด็ก เห็นตัวอย่างคนอื่นทำแล้วสนใจ พยายามเลียนแบบและฝึกฝนจนชำนาญ หรือมีผู้ชี้แนะในเบื้องต้นแล้วมาฝึกฝนและคิดค้นด้วยตนเองต่อจนมีความชำนาญ เป็นต้น

5. ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ เป็นความรู้บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจหรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นต้นว่ามีวิญญาณหรืออำนาจลึกลับมาเข้าสิงมาบอกกล่าวทำให้มีความสามารถในการรักษาโรคหรือความสามารถในการทำนายทายทักได้แม้ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้ตามความหมายในทางวิชาการทั่วไปแต่ก็เป็นวิธีหนึ่งที่ชาวบ้านได้รับประสบการณ์เกิดความรู้บางอย่างที่ยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้

ในทำนองเดียวกัน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2531 : 63-64) และ สามารท จันทร์สุรย์ (2534 : 150-151) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน จำแนกได้ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่เรียนรู้โลกรอบ ๆ ตัวเอง กิจกรรมการถ่ายทอดจึงเป็นเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การเล่นปริศนาคำทาย การทดลองทำ(ตามตัวอย่าง) เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนาซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มานานพอสมควร และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือ

บอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปแบบของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหา หรือคำร้องของการบันเทิง เช่น คำร้องของลิเก ลำตัดในภาคกลาง โนราหนังตะลุงในภาคใต้ กลอนลำ คำผญา คำสอนของภาคอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

ถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ อาจจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรกับแบบเป็นลายลักษณ์อักษร แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นในอดีตส่วนใหญ่ได้จารหรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อยที่ชาวภาคใต้เรียกบุดคำบุดขาวเพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาสืบต่อมาได้วิธีหนึ่ง

ส่วนในปัจจุบันการสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านทางสื่อมวลชนทุกสาขา เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่น ๆ

โดยสรุปแล้ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาก็คือ การถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ จากบุคคลหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมีลายลักษณ์อักษร และไม่มีลายลักษณ์อักษร มีองค์ประกอบในการถ่ายทอดคือ

1. องค์คติ (Concept) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ อุดมการณ์ต่างๆ
2. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น
3. องค์วัตถุ (Instrumentary and Symbolic Objects) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้ เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือ และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง แต่เป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ความหมายต่างๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

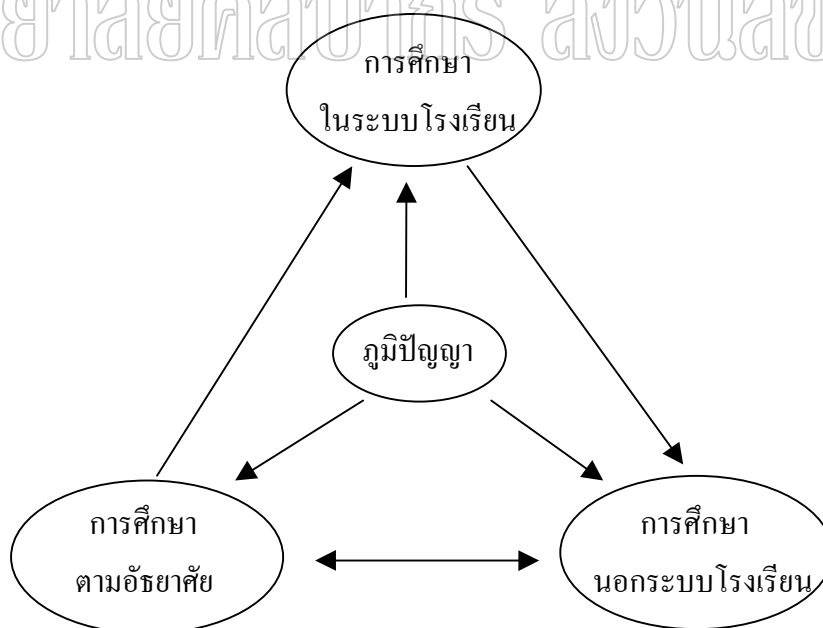
สรุป ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของชาวบ้าน ประกอบด้วยลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความเชื่อ ความคิดเห็น คุณค่าของทุกสิ่ง หรือเป็นรูปธรรมที่เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ฯลฯ ทั้งที่

สามารถคิดเองได้ เกิดขึ้นเองโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในชีวิต เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม รวมทั้งการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดสืบต่อกันมา และสามารถนำมาแก้ปัญหในการดำรงชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคมได้อย่างสอดคล้องสมคูลกับสภาพของแต่ละสังคม

จากลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน กล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านคิดขึ้น แสดงออกถึงความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต มีการถ่ายทอดสืบต่อกันจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สังคมยอมรับและมีการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวได้

เพื่อสนับสนุนให้การนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 180 - 181) จึงกำหนดยุทธศาสตร์ “คืนภูมิปัญญาไทยกลับสู่การศึกษาของชาติ” โดยส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนหรือถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยครบทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยดังแผนภูมิที่ 6

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน กำหนดให้มีฝ่ายภูมิปัญญาไทยในสถานศึกษาขึ้นมาอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับที่มหาวิทยาลัยตั้งสถาบันไทยคดีศึกษา เพื่อให้มีหน่วยงานที่รองรับและนำไปปฏิบัติได้ และเทียบความรู้ความสามารถของผู้สอนซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาไทยให้เท่ากับครูอาจารย์

แผนภูมิที่ 6 แสดงการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, 2541), 180.

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรจะมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทยมาทำหน้าที่ถ่ายทอดโดยใช้บ้านที่ทำงาน หรือ ไร่ สวน ของผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นศูนย์การเรียนรู้ แต่จุดอ่อนของวิธีนี้คือ ขณะนี้ยังไม่มีระบบค่าตอบแทนหรือสวัสดิการสำหรับผู้ทรงภูมิปัญญาไทยนอกระบบโรงเรียน ต้องขอให้เสียสละสอนเป็นวิทยาทาน ซึ่งในระยะหนึ่งอาจทำได้ แต่ในระยะยาวคงต้องพิจารณาระบบค่าตอบแทนให้ด้วย

เพื่อให้ภูมิปัญญาไทยได้รับการยกย่องเท่าเทียมกับการศึกษาที่เป็นระบบในตะวันตก การดำเนินงานเรื่องนี้ควรจัดทำ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ให้การยกย่องที่เท่าเทียมกัน แบบที่ 2 ให้การอุดหนุนการเรียนการสอน ในการอุดหนุนนั้นควรทำเป็นรายวิชาตามจำนวนนักเรียนที่มีเรียนเป็นรายคน ถ้าวิชาไหนมีคนมาเรียนมากก็ให้เงินอุดหนุนมาก การสอนภูมิปัญญาไทยไม่ควรนำเข้าไปสอนในโรงเรียน แต่ควรสนับสนุนให้มีการสอนนอกระบบโรงเรียน โดยให้การอุดหนุนตามจำนวนคนที่มาเรียนตามจำนวนรายวิชาของหลักสูตร ที่สอดคล้องกันตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

3. การศึกษาตามอัธยาศัย ครูภูมิปัญญาไทย สื่อมวลชน ครอบครัว ชุมชน และผู้ทรงภูมิปัญญาไทยที่สอนภูมิปัญญาไทยได้ก็สามารถประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยได้ และในการจัดตั้งนั้นไม่ควรให้ราชการเข้าไปเกี่ยวข้อง ควรให้ผู้สนใจจัดตั้งเอง โดยไม่ต้องใช้ระเบียบควบคุมเพราะจะเป็นปัญหาเหมือนการศึกษาเอกชน เมื่อตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้วไม่จำเป็นจะต้องได้รับการรับรองจากภาครัฐ แต่ควรให้คนของสภาภูมิปัญญาไทยเข้าไปส่งเสริมและรับรองวิทยฐานะ เพื่อการสนับสนุนเงินอุดหนุนเท่านั้นเอง การสอนภูมิปัญญาไทยสามารถดำเนินการโดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ได้

การศึกษาทั้ง 3 ระบบนี้ ปัจจุบันการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นระบบที่แข็งที่สุด แต่ก็มีจุดอ่อนตรงที่ยังไม่มีระบบการถ่ายโอน การรับรอง และการเทียบความรู้ระหว่างนอกโรงเรียนกับในระบบโรงเรียน ในการเทียบโอนจะต้องมีคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณาเทียบโอนวิชาภูมิปัญญาไทยที่เรียนโดยศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้สามารถเทียบโอนเท่ากับการเรียนในระบบโรงเรียนได้ จุดเน้นตรงนี้คือความเท่าเทียมกันและนักเรียนที่เรียนสายนี้จะสามารถเทียบโอนหน่วยกิตเมื่อสำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับนั้นได้ แม้กระทั่งมหาวิทยาลัยก็ต้องยอมรับการจัดการศึกษาในระบบนี้ ถ้าทำได้ก็ถือว่าเราประสบความสำเร็จในการนำภูมิปัญญากลับมา แต่ถ้าทุกอย่างยังไปอยู่ใต้กฎเกณฑ์ของการศึกษาระบบตะวันตกโดยให้การยอมรับไม่เท่ากันก็จะเป็นปัญหาในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ซึ่งจำเป็นจะต้องต่อสู้ต่อไปเพื่อทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันให้ได้

ฉะนั้น นอกจากจะต้องสร้างความเท่าเทียมกันในฐานะของผู้สอนแล้ว ยังต้องยอมรับความเท่าเทียมกันของเนื้อหาวิชาด้วย เพื่อให้สามารถถ่ายโอนมาเรียนจากระบบหนึ่งไปยังอีกระบบหนึ่งให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกับแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา แผนงานที่ 1 สถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งระบุอย่างชัดเจนว่า เป็นการเสนอแนวทางและมาตรการที่จะนำภูมิปัญญาไทยไปถ่ายทอดไว้ในหลักสูตรกลางหรือหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาสากลเป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับได้เรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยควบคู่ไปกับภูมิปัญญาสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 181) ดังที่เราเห็นความคิดริเริ่มในการนำชุมชนเข้ามาร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังที่นอกจากจะทำให้การเรียนรู้ตื่นเต็นมีชีวิตชีวาขึ้นแก่เด็ก ๆ แล้ว ยังเป็นการทำให้โรงเรียนและการศึกษาที่โรงเรียน วัตถุประสงค์กลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน (คณะศึกษาโครงการ”การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ 2541 : 21) ดังนั้น เพื่อให้มีการนำเอาภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาและสามารถจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 184-185) ได้กำหนดมาตรการ/วิธีการ ไว้ดังนี้

1. จัดให้มีระเบียบ/ข้อบังคับว่าด้วยการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในสถานการศึกษา โดยให้หลักสูตรนี้มีสถานภาพเท่าเทียมกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกน เช่น การจัดแบ่งกลุ่มประสบการณ์ (กลุ่มวิถีชีวิตและกลุ่มภูมิปัญญาไทย ฯลฯ) การกำหนดวัตถุประสงค์และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. กำหนดให้หลักสูตรท้องถิ่นมีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทยในสัดส่วนที่สมดุลกับภูมิปัญญาสากล
3. ให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดทำแผนแม่บทเกี่ยวกับการเรียนการสอนบนพื้นฐานภูมิปัญญาไทยและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมชุมชน
4. จัดให้มีระเบียบ/ข้อบังคับที่เปิด โอกาสให้ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนเข้ามาดำรงตำแหน่งครูภูมิปัญญา ทั้งนี้ให้มีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับครูในระบบราชการ
5. จัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยมีฝ่ายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเป็นผู้รับผิดชอบและประสานงานกับเครือข่ายภูมิปัญญาไทย

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 185 - 187) ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเป็นกรอบในการปฏิบัติภารกิจในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. องค์กรและหน่วยงานระดับนโยบาย

1.1 คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดให้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยไปกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในแผนที่ 9 ควรเน้นเรื่องการปฏิรูปการศึกษาควบคู่กับภูมิปัญญาไทยด้วยการสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญาและจัดให้มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่นเดียวกับต่างประเทศ

1.2 ทบวงมหาวิทยาลัย ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตรวมทั้งพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญาโดยเปิดให้มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมและขยายผลอย่างต่อเนื่อง

1.3 กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นำเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยที่ครอบคลุม 10 สาขาไปบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งพัฒนาระบบการเทียบโอนผลการเรียนภูมิปัญญาไทยให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม และเชื่อมโยงการศึกษาทุกระบบ

2. องค์กรและหน่วยงานระดับบริหาร

2.1 กรมวิชาการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาหลักสูตร และนำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการมาแล้วไปขยายผลสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 พร้อมกับประเมินผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อนำมาใช้ประกอบการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้มีความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาสากลต่อไป

2.2 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ขยายผลโครงการนำร่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2536 ด้วยความร่วมมือของกรมวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยนำไปใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาให้กว้างขวางและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

2.3 กรมสามัญศึกษาร่วมกับกรมวิชาการ และหน่วยศึกษานิเทศก์ของกรม ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัด รวมทั้งร่วมกันพัฒนาแนวทางฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 หน่วยงานและส่วนราชการอื่นๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา) บนพื้นฐานแห่งความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล รวมทั้งขยายผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรแม่บทไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องและประสานสัมพันธ์กันทั้งระบบ

2.5 สถาบันราชภัฏและสถาบันอุดมศึกษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญา รวมทั้งจัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรภูมิปัญญาไทยเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น

3. องค์กรและหน่วยงานปฏิบัติการ หมายถึง สถาบันการศึกษาทุกระดับและองค์กรเครือข่ายภูมิปัญญาไทยปฏิบัติการกิจกรรมตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละองค์กรและสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียนเริ่มตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ให้มีการประสานสัมพันธ์กันทั้งระบบ โดยมีสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นศูนย์ประสานงานองค์กรเครือข่ายภูมิปัญญาไทยดังกล่าว ประกอบด้วยกลุ่มเครือข่าย 10 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย

3.1 กลุ่มเครือข่ายสถาบันการศึกษา หมายถึง โรงเรียน สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาตามบทบาทและหน้าที่ ตามกฎหมายและบริบททางสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาในระบบโรงเรียน

3.2 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน พร้อมกับหน่วยงานในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมและมัธยมศึกษา ตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในแนวทางจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

3.3 ศูนย์วัฒนธรรม เป็นองค์กรเครือข่ายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.4 ศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์กรหรือแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ปฏิบัติการกิจอยู่แล้วแต่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีหลายรูปแบบและมีความหลากหลายทั้งด้านเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาไทย มีผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย เป็นผู้จัดการและถ่ายทอดภูมิปัญญาทั้งในระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5 สถาบันศาสนา หมายถึง องค์กรทางศาสนาหรือศาสนสถานจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการถ่ายทอดการเผยแพร่และการปฏิบัติในวิถีคิดและวิถีการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษา

3.6 สถาบันชุมชนและองค์กรเอกชน หมายถึง องค์กรและหน่วยงานที่ริเริ่มและตั้งขึ้นโดยชุมชนเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมทั้งสมาคมและมูลนิธิ มีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาตามบริบทและภารกิจที่ได้กำหนดไว้ในธรรมนูญหรือตราสารหรือตามข้อตกลงร่วมกันโดยกระบวนการประชาสังคมประชาธิปไตย

3.7 สถาบันสื่อมวลชน หมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ตซึ่งจะมีผลกระทบต่อวิถีทัศน์และพฤติกรรมของคนในสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

3.8 สถาบันอาชีพและธุรกิจเอกชน หมายถึง องค์กรวิชาชีพที่จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย รวมทั้งธุรกิจเอกชนที่ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาที่หลากหลายบนพื้นฐานแห่งการสืบสานภูมิปัญญาไทย

3.9 หน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองท้องถิ่น ปรับบทบาทและบริบทของตนจากการรวมศูนย์อำนาจเป็นการกระจายอำนาจ จากการเป็นผู้กำกับชี้แนะเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุน โดยเปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาไทยและประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินงานด้านการศึกษา โดยคำนึงถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญตามนัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 (มาตรา 289) และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.10 สภาวัฒนธรรม เป็นองค์กรกลางแห่งความร่วมมือในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นผ่านกระบวนการเครือข่ายทางวัฒนธรรมตามรัฐธรรมนูญของตนเอง เครือข่ายเครือข่ายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย กลุ่มภาคี 5 กลุ่ม (เบญจภาคี) ซึ่งประกอบด้วย องค์กรกลุ่มภาคีภาครัฐ องค์กรกลุ่มภาคีภาคเอกชน องค์กรกลุ่มภาคีภาคธุรกิจ องค์กรกลุ่มภาคีภาคชุมชน และ องค์กรกลุ่มภาคีภาควิชาการ รวมทั้งภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น สภาวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นเวทีกลางในการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มสมาชิกเบญจภาคีและเครือข่ายภูมิปัญญาอื่นๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

แนวคิดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติเพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษาอันเป็นการฟื้นฟูบูรณะพลังของชาติ ดังนั้น รัฐจึงประกาศนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมดศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ และทะนุบำรุงภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังที่ ประเวศ วะสี (2536 : 30 - 32) สรุปได้ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือและสื่อในรูปแบบอื่นที่วาดด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านให้มีจำนวนมากและมีคุณภาพเหมาะสม และให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับทำการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย ทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมาเต็มไปหมด ซึ่งจะทำให้การรับรู้ของระบบการศึกษาสมบูรณ์ขึ้น อันจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกรักและพฤติกรรมของชาติอย่างสำคัญ

3. ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น ทุกวันนี้โรงเรียนต่างๆ ใช้ตำราที่แต่งไปจากส่วนกลางเป็นใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ท้องถิ่นและใช้ในท้องถิ่นของตนเองจะเป็นการเปิดศักยภาพของครูในท้องถิ่นทำให้การศึกษาสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น และทำให้ชาติมีพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ

4. ปรับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชนบทอย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยทำหน้าที่ 3 อย่างคือ ศึกษาให้เข้าใจชุมชนตามที่กล่าวในข้อ 3 เป็นศูนย์กลางข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชนและให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน และดึงทรัพยากรจากชุมชน หน่วยราชการอื่นๆ ภาคธุรกิจ และจากองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นทั่วประเทศ โดยวิธีนี้จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว โดยการผสมผสานภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาอื่นๆและมีเครือข่ายของการเรียนรู้ ซึ่งเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลทั่วประเทศ

5. ปรับระบบการศึกษาทั่วไป รวมทั้งในมหาวิทยาลัยให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการและโดยเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านก็จะเข้าไปอยู่ในการศึกษาที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

6. การกระทำได้กล่าวข้างต้นต้องการความคล่องตัว รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไปให้หน่วยงานต่างๆ ตัดสินใจการใช้เอง ส่วนรัฐประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

7. ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการและสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน สิ่งทีกล่าวข้างต้นหลายอย่างทำได้ยากด้วยโครงสร้างการบริหารอย่างเป็นทางการในทุกระดับควรส่งเสริมให้ใช้กลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ (Nonformal Mechanism) คือ ผู้ปฏิบัติงานต่างสังกัดรวมตัวกันในรูปกลุ่มหรือชมรม หรือรูปอื่นใดที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะให้มีอิสระคล่องตัวมีความต่อเนื่องและมีพลังมากกว่า รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้ทำการส่งเสริมการศึกษากันภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้นและช่วยสานให้เกิดความต่อเนื่องในหน่วยงานของรัฐเอง

8. ภาคธุรกิจควรใช้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนหรือจัดตั้งมูลนิธิหรือสถาบันในรูปเอกชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าให้มีการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

อย่างไรก็ตาม ได้มีนักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน และหน่วยงานทางการศึกษาได้นำเสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จัดการเรียนการสอน ดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (2536 : 157 - 159) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญ ดังนี้

1. การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอันดับแรกควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน จากนั้นควรจัดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ไปเยี่ยมเยียน ศึกษาดูงาน พบปะสนทนา กับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีผลงานที่น่าชื่นชม น่าสนใจต่างๆ นอกจากนี้ควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้าน ได้จัดขึ้นถือว่าการศึกษามีส่วนร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริมพัฒนาฟื้นฟูสืบทอดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยประสานกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มากมายหลากหลายในทุกหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ จัดระบบ และจัดทำในรูปของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่นๆ สำหรับการศึกษ ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้า วิจัยในระดับลึกต่อไป

3. การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละด้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นพิเศษ

4. การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถันนำมาจัดทำสื่อเพื่อทำการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขาตามโอกาสอันเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านั้นไปสืบทอดปรับปรุงให้ทันสมัย ส่วนการเผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศเพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดั่งงามของปราชญ์ชาวบ้านไทยและเกียรติภูมิของชาติไทยเป็นสำคัญ

5. การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าโง่เขลายอมรับในศักยภาพของชาวบ้าน ให้เห็นตัวเองให้มีอิสระ สามารถตัดสินใจเองอย่างมีศักดิ์ศรี เลิกบงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่องชาวบ้าน ให้กำลังใจในผลงานที่เขาคิดเขาทำ เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความสามารถในการช่วยตนเองได้เหมือนอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ไปศึกษาความรู้จากชาวบ้าน ไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน และสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดปรับปรุงร่วมผนึกกำลังกัน แบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

ในทำนองเดียวกัน ผลการสรุปวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาของนิสิตภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2534 ได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนที่มีต่อการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่น การทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดเวลา งบประมาณ บุคลากรและสถานที่ที่จะดำเนินงาน
2. การปรับหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ได้ รวมทั้งมีแนวทางประเมินผลที่ชัดเจน และจะต้องคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. จัดเวลาสำหรับวิทยากรที่จะนำมาให้ความรู้และเวลาของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกัน
4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ต้องคำนึงถึงสภาพของท้องถิ่นเป็นหลักเพื่อปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
5. การสำรวจความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะนำภูมิปัญญามาใช้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และจะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย ระดับความสามารถของผู้เรียน

6. การสำรวจแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นตัววิทยากรและระดับความสามารถของผู้เรียน

7. สำรวจถึงความพร้อมของสถานที่ที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นโรงเรียน หรือสถานที่ประกอบอาชีพในชุมชนก็ได้

ในส่วนของกรมสามัญศึกษา (2535 : 7 - 8) ได้เสนอแนะแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่าในการสอนอาชีพให้แก่นักเรียนถ้าสามารถเชื่อมโยงแนวคิด กระบวนการ และหลักการปฏิบัติต่างๆ ของปราชญ์ชาวบ้านมาสู่กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนก็จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน การแก้ปัญหาชุมชนและอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริงโดยได้กำหนดแนวทางให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. สำรวจ ค้นหา แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็นเนื้อหาจัดการเรียนการสอน หรือใช้ตัวบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากร

2. ติดต่อวิทยากรเพื่อขอความสนับสนุน

3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินการทำงาน ค่าตอบแทนที่จะให้แก่วิทยากร จัดทำข้อตกลงหรือระเบียบการปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับวิทยากร

4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามข้อตกลงในข้อ 3 โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านทั้งในรูปแบบการสอนในชั้น หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติงานกับปราชญ์ชาวบ้าน

5. ติดตาม สนับสนุน การดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน

6. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติคุณปราชญ์ชาวบ้านที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี

ทั้งนี้ ในการดำเนินการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรดำเนินการดังนี้

1. การศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

2. สำรวจ ศึกษา ค้นหา แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ

3. จัดทำข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นของโรงเรียน

4. กำหนดแนวการปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น การวางแผนการปฏิบัติงาน กำหนดเวลางบประมาณ บุคลากร และสถานที่ที่จะดำเนินงาน

5. ติดต่อประสานงานเพื่อขอความสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

6. ปรับปรุงหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เช่น จัดทำแผนการสอน การวัดผล ประเมินผล การจัดคาบเวลาเรียน

7. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

8. ติดตามสนับสนุนการดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน

9. จัดทำเอกสารเผยแพร่และยกย่องเชิดชูเกียรติเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี เช่น ประกาศเกียรติคุณ

นอกจากนี้ กรมวิชาการได้จัดทำแนวการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเสนอแนวทางดำเนินการจัดการเรียนการสอน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 78 – 80)

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอนมีการมอบหมายงาน/กิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ครูและชาวบ้านจะเป็นผู้ติดตามและประเมินผล

2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนโดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในชุมชน

3. โรงเรียนและชุมชนประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางนี้ กรมวิชาการได้เสนอวิธีการคือ

1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและปราชญ์ท้องถิ่น

2. เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิถีชีวิตและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. นำกระบวนการหรือความคิดแนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน

4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์

5. ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้านหลายมุม คิดอย่างมีอิสระ แล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6. ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น

7. เน้นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต

8. ครูผู้สอนหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เสนอ 4 แนวทางคือ

1. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ตามในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลาจำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้นๆ

2. เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

3. นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับนักเรียน

4. สอดแทรกคุณธรรมค่านิยมต่างๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับผู้เรียน

อย่างไรก็ตาม การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนก็ยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 183 - 184)

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนยังขาดนโยบายรองรับที่ชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้มีความเชื่อมั่นและทิศทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดการยอมรับและขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในระบบโรงเรียน

3. การจัดการเรียนการสอนยังไม่นำเอาประเด็นของท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควร แม้ว่าหลักสูตรได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนได้ตามความเหมาะสม แต่ครูและผู้บริหารบางส่วนยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรและแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้เท่าที่ควร

4. การเรียนการสอนตามหลักสูตรในระบบการศึกษาแต่ละระดับยังไม่ได้คำนึงถึงสัดส่วนและความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร

5. หน่วยงานและสถาบันการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้จัดให้มีองค์กรที่รับผิดชอบเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและเชื่อมโยงการนำภูมิปัญญาไทยสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา

โดยสรุปแล้ว การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้จะต้องมีวิธีการที่เหมาะสมและมีการวางแผนไว้เป็นอย่างดี ตลอดจนมีการสำรวจข้อมูลสภาพของภูมิปัญญาและความต้องการของท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาเหล่านั้นจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการเรียนการสอน และฝ่ายสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 27 วรรค 2 ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

ภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดนครปฐม

เพื่อให้เข้าใจสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านของจังหวัดนครปฐมอันแสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีให้เห็นภาพรวมชัดเจนขึ้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาจะ

ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังและสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านของจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

ภูมิหลังจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมได้ชื่อว่าเป็นดินแดนลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 11 หรือสมัยอาณาจักรสุพรรณภูมิต่อเนื่องมาจนถึงอาณาจักรทวารวดี ดังมีหลักฐานทั้งทางโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ จารึกบนแผ่นศิลา ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองปรากฏอยู่มากมาย หลังเปลี่ยนระเบียบการปกครองจากมณฑลเทศาภิบาลมาเป็นจังหวัด ศูนย์กลางมณฑลซึ่งเดิมอยู่ที่นครชัยศรีก็ได้มาอยู่ยังบริเวณเมืองโบราณนครปฐม พร้อมทั้งเปลี่ยนจากมณฑลนครชัยศรีมาเป็นจังหวัดนครปฐม ส่วนเมืองนครชัยศรีถูกลดฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครปฐมนับแต่นั้นมา สำหรับบ้านเรือนของราษฎรส่วนใหญ่ยังคงปลูกสร้างและทำมาหากินอยู่ที่เดิม เว้นแต่ส่วนที่ขยายเพิ่มขึ้นที่ได้ย้ายมาปลูกสร้างอยู่บริเวณเมืองโบราณที่ได้กลายมาเป็นเมืองใหม่แทน กระทั่งมีสภาพเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนอยู่หนาแน่นเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (มาลีแดงคอกไม้ 2542 : 9 - 14)

ลักษณะภูมิประเทศ

นครปฐมเป็นหนึ่งในจังหวัดปริมณฑลหรือจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครอยู่ทางทิศตะวันตกของกรุงเทพมหานครไปตามถนนเพชรเกษม ประมาณ 56 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี 49 กิโลเมตร หรือโดยเส้นทางรถไฟ 64 กิโลเมตร และจัดเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ราบลุ่มภาคกลาง มีเนื้อที่ประมาณ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 6 เมตร ส่วนที่สูงที่สุดอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จากนั้นจะค่อยๆลาดลงจนถึงพื้นที่ต่ำสุดซึ่งอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตามลักษณะดังกล่าวพื้นที่ที่อยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีลักษณะเป็นที่ดอนมากกว่าตอนกลางและตอนล่างซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มโดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองนครปฐม อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน ในเขตพื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา รองลงมาเป็นการเพาะปลูกอื่นๆ เช่น ทำไร่ ทำสวน เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตลอดพื้นที่ไม่มีภูเขา มีเพียงพื้นที่ป่าไม้เบญจพรรณและป่าโปร่งซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่โตนักกระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำสำคัญของจังหวัดนครปฐมคือแม่น้ำท่าจีน ชาวเมืองเรียกว่าแม่น้ำนครชัยศรี มีต้นกำเนิดอยู่ที่จังหวัดชัยนาท บริเวณหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ โดยแยกออกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ไหลผ่านพื้นที่จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี และนครปฐม ตามลำดับ ช่วงที่ไหลเข้าสู่นครปฐมเป็นบริเวณด้านทิศเหนือเขตอำเภอบางเลน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกชื่อแม่น้ำใหม่เป็นแม่น้ำนครชัยศรี แล้วไหลลงใต้ผ่านพื้นที่อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน มีความยาวประมาณ 97 กิโลเมตร แม้จะมีแม่น้ำไหลผ่านเพียงสายเดียวแต่พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ก็ไม่เคยขาดแคลนน้ำ เนื่องจากมีคลองธรรมชาติที่แยกตัวออกมาจากแม่น้ำท่าจีนและมีระบบชลประทานกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ เพียงพอสำหรับการเพาะปลูกซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ ลำคลองและระบบชลประทานที่สำคัญได้แก่ คลองบางเลน คลองพระพิมล คลองบางหลวง คลองโยง และคลองหนองดินแดง เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดนครปฐมค่อนข้างร้อน อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 35 องศาเซลเซียส ต่ำสุดประมาณ 20 องศาเซลเซียส จากลักษณะที่ตั้งที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้บริเวณอ่าวไทยและอิทธิพลอุณหภูมิความชื้นจากประเทศจีนที่พัดผ่านเข้ามาทางภาคเหนือทำให้นครปฐมมีลักษณะภูมิอากาศแบ่งเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน เกิดจากอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะเข้ามาวางปลายเดือนพฤษภาคมต่อเนื่องไปจนถึงเดือนกันยายน ระยะนี้จะมีฝนตกชุกเป็นพิเศษ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 200 มิลลิเมตรต่อปี พอหมดฤดูฝนเข้าฤดูหนาวอากาศจะเริ่มเย็นลงเนื่องจากได้รับอิทธิพลความชื้นที่พัดมาจากประเทศจีนผ่านเข้ามาทางภาคเหนือแต่จะไม่ได้รับผลกระทบมากนักโดยช่วงที่เย็นที่สุดอยู่ประมาณเดือนมกราคม เท่าที่วัดได้ต่ำสุดประมาณ 20 องศาเซลเซียส ฝนจากหนาวก็เข้าสู่ฤดูร้อนซึ่งอุณหภูมิจะร้อนสุดประมาณเดือนเมษายนของทุกปี โดยเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 35 องศาเซลเซียส

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพชาวนครปฐมส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน รองลงมาเป็นอาชีพเลี้ยงสัตว์ ประมง พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม

เกษตรกรรม พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในจังหวัดนครปฐมกว่าร้อยละ 80 เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรม อันดับแรก ได้แก่ ทำนา รองลงมา เป็นการทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชผักสวนครัว และไม้ดอก การทำนาเกษตรกรรมสามารถทำได้ปีละ 2 ครั้งคือ นาปี และนาปรัง บริเวณที่มีการทำนามากที่สุดได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอดอนตูม อำเภอนครชัยศรี อำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอสามปราน การทำไร่เป็นอาชีพรองอันดับสอง ไร่ที่ได้รับความนิยมได้แก่ อ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง พื้นที่ที่ปลูกมากได้แก่ อำเภอกำแพงแสน ส่วนการทำสวน ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัด ได้แก่ มะพร้าว น้ำหอม ส้มโอ กล้วยหอม องุ่น มะม่วง ฝรั่ง ฯลฯ นิยมปลูกกันมากในเขตอำเภอสามปรานและนครชัยศรี

การเลี้ยงสัตว์ นครปฐมได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเลี้ยงสุกรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ เพราะนอกจากจะเลี้ยงกันเป็นอาชีพหลักในลักษณะเป็นฟาร์มขนาดใหญ่แล้ว ยังมีการเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมรองจากการทำนา ทำไร่ ทำสวนด้วย สัตว์ที่ได้รับความนิยมรองจากสุกรก็มี ไก่ไข่ ไก่เนื้อ เป็ดไข่ เป็ดเนื้อ โค และกระบือ

การประมง เป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวเมืองที่อยู่ในชุมชนโบราณ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมน้ำ ลำคลอง ลักษณะการประมงยังคงเป็นไปเพื่อการยังชีพมากกว่าจำหน่าย นอกนั้นเป็นการเลี้ยงปลาในบ่อ ในกระชัง ซึ่งมีทั้งเลี้ยงเพื่อการบริโภคและเลี้ยงเพื่อการจำหน่าย

การพาณิชย์ แหล่งพาณิชย์สำคัญของจังหวัดอยู่ในเขตเทศบาลเมืองส่วนใหญ่ ลักษณะเป็นการพาณิชย์ที่ไม่ใหญ่โตนัก ส่วนมากเป็นการจำหน่ายและนำเข้าสินค้าเพื่อการยังชีพต่างๆ เช่น อาหาร ข้าวของเครื่องใช้เพื่อการยังชีพ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการเกษตร และอุตสาหกรรม เช่น น้ำมัน เครื่องยนต์ อะไหล่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและเวชภัณฑ์

อุตสาหกรรม เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากเกษตรเป็นหลัก เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปพืชผลทางการเกษตร เช่น โรงสีข้าว อุตสาหกรรมการผลิตผลไม้กระป๋อง ผักกระป๋อง อาหารสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์พลาสติก อุตสาหกรรมการทอผ้าซึ่งมีโรงงานอยู่ประมาณ 1,137 โรง กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เช่น อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอสามปราน อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอดอนตูม

ประชากรในจังหวัดนครปฐม

นครปฐมเป็นจังหวัดที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นทั้งบริเวณตัวเมืองปัจจุบันที่เคยเป็นเมืองมาแต่โบราณ และบริเวณเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่อย่างนครชัยศรี สามพราน บางเลน ประชากรมี

ทั้งคนไทยเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายมอญ และไทยโซ่ง ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่สิบสองจุไทย หรือบริเวณตอนเหนือของประเทศเวียดนาม

สาเหตุที่มีประชากรหลายเชื้อสายอยู่ปะปนกันจำนวนมากประการหนึ่งคือ บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากมาก่อน อีกทั้งที่ตั้งยังติดกับมหาสมุทรมีแม่น้ำลำคลองตัดแผ่นดินล่องสู่น่านน้ำ ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายจนกลายเป็นแหล่งค้าขายขนาดใหญ่ มีพ่อค้าเดินทางมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากทั่วสารทิศ โดยเฉพาะชาวจีนซึ่งต่อมาได้เข้ามาปักหลักอยู่ในเมืองนครปฐมและสืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงสงครามการสู้รบกับประเทศรอบข้างยังไม่สงบ ทุกครั้งที่เดินทัพไปปราบหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อได้ชัยชนะก็จะกวาดต้อนผู้คนจากเมืองนั้น ๆ เข้ามาอยู่ร่วมแผ่นดินด้วย เช่น ชาวลาวโซ่ง เป็นต้น

สำหรับลักษณะการปลูกบ้านเรือนของประชาชนที่นี่สามารถแบ่งเป็นแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน เช่น ถ้าเป็นชุมชนโบราณส่วนใหญ่นิยมปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลองธรรมชาติ เช่น สองฝั่งแม่น้ำท่าจีน ส่วนที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนเมืองหรือเทศบาลเมืองและตลอดแนวถนนเพชรเกษม ถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ส่วนมากเป็นชุมชนใหม่ที่ขยายตัวออกมาจากชุมชนเดิม และแม้จะมีผู้คนหลายเชื้อชาติ ศาสนา และหลายภาษา ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ไม่มีปัญหาความขัดแย้งหรือแตกแยกใดๆ

ด้านการศาสนา ศิลป วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดนครปฐมนับถือศาสนาพุทธ โดยคิดเป็นร้อยละ 98.24 และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 1.76 จำนวนศาสนสถานได้แก่ มีวัด 199 แห่ง แยกเป็นมหานิกาย 187 แห่ง ธรรมยุต 12 แห่ง ที่พักสงฆ์ 17 แห่ง วัดพัฒนาตัวอย่าง 18 แห่ง โบสถ์คริสต์ 7 แห่ง มัสยิด 2 แห่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม 190 แห่ง ซึ่งจัดการเรียนการสอนให้แก่พุทธศาสนิกชน โดยมีธรรมศึกษาจำนวน 10,521 คน และนักธรรม 3,580 รูป

จังหวัดนครปฐมได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่าแก่ ประชากรประกอบด้วยชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชนชาติอื่นๆ ที่อพยพมาอาศัยอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีมีความหลากหลาย มีแหล่งข้อมูลและองค์กรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ 1 แห่ง สภาวัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่ง สภาวัฒนธรรมอำเภอ 7 แห่ง สภาวัฒนธรรมตำบล 77 แห่ง โบราณสถาน 13 แห่ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 1 แห่ง และพิพิธภัณฑสถานของเอกชน 2 แห่ง

เนื่องจากมีความหลากหลายทางเชื้อชาติของผู้คนที่อพยพมาอยู่ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง ไทยโซ่ง มอญ และชาวไทยเชื้อสายจีน ทำให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญ ๆ ตลอดทั้งปี เช่น ประเพณีแห่ผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์ งานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์และหลวงพ่อร่วงโรจนฤทธิ์ งานนมัสการหลวงพ่อดังไรจึง ประเพณีการแข่งขันเรือยาว ประเพณีการแห่ธงวันสงกรานต์ของชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง (ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมืองนครปฐม) ประเพณีการเช่นผีเรือน การเรียกขวัญ การแต่งงาน การทำศพของชาวไทยโซ่ง (ในอำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอบางเลน) ประเพณีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า ประเพณีตักบาตรดอกไม้มัน และประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ของชาวไทยเชื้อสายมอญ

นอกจากนี้ ศิลปพื้นบ้านอื่น ๆ ก็คล้ายคลึงกับชาวภาคกลางทั่ว ๆ ไป เช่น การเล่นเพลงเกี่ยวข้าว เพลงอีแซว เพลงน้อย เพลงเรือ ลีเก ลำตัด เพลงปรบไก่ ฟ้อนแคน และกลองยาว เป็นต้น

สำหรับภาษาพูดที่ใช้พูดภาษาไทยกลาง มีการใช้ภาษาลาวปน ลาวโซ่ง และมอญ ในบางพื้นที่ การแต่งกายแบบไทยสากล และลาวโซ่งในบางพื้นที่

สภาพภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้จากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา (2) กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี (3) กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย (4) กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปภาพรวมภูมิปัญญาชาวบ้านของจังหวัดนครปฐมในแต่ละประเด็นที่จะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ดังนี้

กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้จากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ชาวนครปฐมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ และทำสวนเป็นอาชีพหลัก ในการทำนาชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเทพแห่งข้าว คือ แม่โพสพ มาโดยตลอด โดยชาวบ้านจะนำเครื่องสังเวยซึ่งมีของหวาน ผลไม้ หมากพลู กล้วย อ้อย กระจก หวี แป้งหอม น้ำมันหอม ใ้ชะลอมเล็ก ๆ ไปไว้กลางนาเพื่อสังเวยแม่โพสพทุกปีเป็นการรับขวัญข้าวเมื่อข้าวออกรวง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการปลุกเรื้อนที่อยู่อาศัย โดยจะต้องปลุกเรื้อนตามตะวันคือด้านข้างของเรื้อนต้องหันไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ ซึ่งถือกันว่าถ้าปลุกเรื้อนตามตะวันคนจะอยู่อาศัยอย่างมีความสุข และเมื่อปลุกเรื้อนใหม่ก็ต้องมีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ปลุกศาลพระภูมิ เพื่อ

ให้พระภูมิซึ่งเป็นเจ้าที่ได้อยู่อาศัยและปกป้องรักษาผู้อาศัยในบ้านเรือนให้มีแต่ความสุขความเจริญเป็นต้น

กลุ่มศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีมีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตในสังคมของชาวนครปฐมที่มีมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษหลายชั่วอายุคนและสืบทอดกันมาจนถึงชั้นลูกหลาน ได้แก่ ประเพณีที่ทำกันทั่วไป เช่น ขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น การบวช การสวดมนต์ไหว้พระ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า วันสำคัญทางพุทธศาสนาตลอดปี ประเพณีสำหรับตัวบุคคล เช่น การทำบุญวันเกิด โยนผมไฟ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เป็นต้น

ประเพณีที่สำคัญนอกเหนือจากประเพณีทั่วไปข้างต้น ได้แก่ ประเพณีการได้น้ำมัน ประเพณีการทำบุญข้าวจี เป็นกิจกรรมทางพุทธศาสนาของท้องถิ่นในตำบลสระสี่เหลี่ยม ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม ซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญของชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน ซึ่งจะทำการเป็นประจำทุกปีโดยเชื่อกันว่าเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย และขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขประสบความสำเร็จรุ่งเรืองตลอดไป

นอกจากนี้ในจังหวัดนครปฐมยังมีการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมเล่นตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์หรือเล่นในฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เพื่อความสนุกสนานผ่อนคลายความเครียด และเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้าน เช่น การวิ่งวัว การเล่นแย้ลงรู การเล่นเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงปรบไก่ซึ่งเป็นเพลงเก่าแก่ของจังหวัดนครปฐมที่เล่นกันมาหลายชั่วอายุคน พบว่าเล่นกันอยู่ที่บ้านสระกะเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จะเล่นในเทศกาลสงกรานต์เมื่อชาวสระกะเทียมนำเอากระดูกบรรพบุรุษมารวมกันที่วัดและทำบุญพร้อมกัน ในวันท้ายสงกรานต์จะมีการสมโภชกระดูก สรงน้ำพระ มีการเล่นเพลงปรบไก่ และการละเล่นกีฬาพื้นบ้านอื่นเพื่อให้บรรยากาศรื่นเริงสนุกสนาน

กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย ได้แก่ การทอผ้าของชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง ซึ่งกระจายอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอบางเลน และอำเภอสสามพราน โดยเฉพาะที่หมู่บ้านเกาะแรต อำเภอบางเลน เป็นหนึ่งในผลงานและการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีแบบอย่างเฉพาะตัวสืบทอดกันมาช้านาน มีพ่อค้าคนกลางมาซื้อทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน การจักสานเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ตะกร้าสำหรับใส่หลอดด้ายหรือหมากพลู งอบใช้กันแดดกันฝน สมุกสำหรับใส่เสื้อผ้า อารมณ์ แอบข้าวสำหรับใส่ผักผลไม้ ปานสำหรับใส่เครื่องบูชาขวัญและเช่นผีของลาวโซ่ง เครื่องมือในการจับปลา ดักสัตว์ และเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการทำสลกบาตร (เครื่องหุ้มบาตรพระเพื่อช่วยลดความร้อนจากอาหารหรือข้าวที่ญาติโยมตักใส่ลงในบาตร) ในท้องที่ตำบล

หนองโพธิ์ อำเภอกำแพงแสน การทำหมวกก๊อกล้อย(หมวกเจ๊ก) โดยใช้วัตถุดิบจากต้นไผ่ ในท้องที่หมู่บ้านเลาเต่า อำเภอเมืองนครปฐม การเผาข้าวหลามขาย ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ในอาชีพดั้งเดิม เป็นงานสานต่อภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนจนเป็นคำขวัญประจำจังหวัดนครปฐม

กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน เช่น การปลูกผักปลอดสารพิษ การใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค ที่ปลูกกันมากในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ จิง กระจีเมย จี่เหล็ก พริกไท ทองพันชั่ง เปลือกแค กระจาย มะระ เป็นต้น พระสมณีก นาโถ เจ้าอาวาสวัด ปลูกไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้จัดตั้งป่าสมุนไพรวัดปลูกไม้ลายขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าและปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าทางสมุนไพรเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีการประดิษฐ์เครื่องใช้ในการเกษตรโดยใช้เศษวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดแล้วมาประดิษฐ์ให้ใช้ประโยชน์ได้ในราคาประหยัด เป็นต้น

สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมมีความพร้อมในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือ สามารถจัดการศึกษาได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และสามารถสนับสนุน ส่งเสริม รณรงค์ให้นักเรียนที่จบประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ในอัตราร้อยละ 98.3 นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพในอัตราร้อยละ 92.50 ซึ่งอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด โดยมีจำนวนครู นักเรียน และสถานศึกษา ดังรายละเอียด ปรากฏดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนครู และนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา

จังหวัดนครปฐม

ระดับการศึกษา	ครู	นักเรียน	นักเรียน : ครู
มัธยมศึกษาตอนต้น	931	21,478	23 : 1
มัธยมศึกษาตอนปลาย	778	14,232	18 : 1
รวม	1,709	35,710	21 : 1

ที่มา : รายงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ภาคสถิติ ปีการศึกษา 2544 จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครปฐม ตามสังกัดและระดับการศึกษา

ระดับ	สังกัด								
	สปช.	สช.	สศ.	อศ.	รภ.	รม.	เทศบาล	ทบวง	
								มหาวิทยาลัย	รัฐ
ประถมศึกษา	215	27	1	-	-	-	-	-	-
มัธยมศึกษา									
- สามัญ	42	11	29	-	1	-	5	2	-
- อาชีพ	-	7	-	6	-	-	1	-	-
ปริญญาตรี, ปริญญาโท, หรือปริญญาเอก	-	-	-	-	1	1	-	3	1
รวม	257	45	30	6	2	1	6	5	1

ที่มา: รายงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ภาคสถิติ ปีการศึกษา 2544 จังหวัดนครปฐม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ 2533 : บทสรุป) ได้ติดตามผลการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรจำนวน 33 โรงเรียน สรุปผลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรระดับท้องถิ่นดังนี้

1. มีโรงเรียนที่จัดหลักสูตรโดยอาศัยทรัพยากรท้องถิ่นและสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ 4 โรงเรียน มีวิธีจัด เช่น จัดวิชาชีพหลากหลาย ส่งนักเรียนไปเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จัดสอนวิชาการเกษตรที่ส่งเสริมการเกษตรของท้องถิ่น เป็นต้น

2. โรงเรียนพยายามเปิดสอนวิชาชีพให้ได้หลากหลาย แต่ประสบปัญหาต่างๆ ดังนี้

1) การส่งนักเรียนไปเรียนที่สถานประกอบการควบคุมได้ยาก มักมีปัญหาเด็กหนีเรียนไม่รับผิดชอบ

- 2) ระเบียบการจ่ายเงินให้วิทยากรไม่คล่องตัว
 - 3) อาชีพที่เปิดสอนได้ส่วนใหญ่มักเป็นวิชาเกษตร ซึ่งต้องอาศัยวิทยากรท้องถิ่น ครูไม่อาจสอนได้
 - 4) มีข้อจำกัดเกี่ยวกับบุคลากรและอุปกรณ์
3. โรงเรียนไม่อาจจัดหลักสูตรสนองความต้องการของท้องถิ่นด้วยเหตุผลดังนี้
- 1) โอกาสผลิตแข่งขันกับชุมชนซึ่งเก่งกว่าเป็นไปได้ยาก
 - 2) ผู้ปกครองต้องการให้ลูกเรียนสายสามัญเพื่อเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย
 - 3) โรงเรียนมีข้อจำกัดในเรื่องความพร้อมของบุคลากร อาคาร และวัสดุอุปกรณ์
4. จากการสำรวจความต้องการของนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการเรียนสายสามัญ โรงเรียนไม่เข้าใจหลักการเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนไม่ได้จัดหลักสูตรสนองความต้องการของท้องถิ่น

ประพนธ์ จันทรัตน์ (2533 : ก) ศึกษาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 พบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่นำมาใช้ในงานวิชาการนั้น ประเภททรัพยากรบุคคล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครู อาจารย์โรงเรียนอื่น และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งใช้ในลักษณะขอคำปรึกษาหารือหรือขอเสนอแนะ ส่วนปัญหาการใช้ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ บุคคลอยู่ห่างไกลและมีจำนวนน้อย

ทองวิชัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2534 : 75-76) ได้ศึกษาสภาพความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า โรงเรียนที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเองมีเพียงร้อยละ 12.96 จะปรับปรุงหลักสูตรของกรมวิชาการให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ร้อยละ 69.05 และใช้หลักสูตรที่กรมวิชาการจัดทำไว้ 38.88 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคได้ผลเช่นเดียวกับภาพรวม กรุงเทพมหานครแห่งเดียวที่มีโรงเรียนใช้หลักสูตรที่กรมวิชาการจัดทำขึ้น (ร้อยละ 43.75) ใกล้เคียงกับโรงเรียนที่จะปรับหลักสูตรของกรมวิชาการ (ร้อยละ 56.25) โรงเรียนที่เคยดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเองมีเพียงร้อยละ 4.26 เท่านั้น กรุงเทพมหานครเพียงแห่งเดียวที่ไม่มีโรงเรียนใดที่เคยจัดทำ โดยมีแนวทางของการจัดทำคือสำรวจความต้องการและอาชีพของท้องถิ่น จัดทำแผนการสอน ปรับปรุงและนำไปใช้ประเมินผลการใช้และแก้ไข โรงเรียนที่ไม่เคยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเอง คาดว่าจะดำเนินการบ้าง มีร้อยละ 68.15 กรุงเทพมหานครแห่งเดียวที่คาดว่าจะดำเนินการไม่ถึงร้อยละ 50 คือ ร้อยละ 46.67

แนวทางที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพคือ ควรสำรวจข้อมูลในท้องถิ่น จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตร และรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ดำเนินการจนถึงการประเมินผลการใช้หลักสูตร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534 : 3-4) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดทำหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น พบว่า ตั้งแต่ปี 2530-2533 มีโรงเรียนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 25 โรงเรียน หลักสูตรและรายวิชาที่จัดทำมี 53 รายวิชา เป็นวิชาอาชีพท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นรายวิชาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำหรับการพัฒนหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 พบว่า หน่วยศึกษานิเทศก์ ร้อยละ 45.45 พัฒนหลักสูตรร่วมกับโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ คือ ส่วนใหญ่ร่วมจัดทำในลักษณะทำสื่อเสริม การเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว และจัดกิจกรรมเสริม ตามลำดับ

ทัศนีย์ เบญจศิริรักษ์ (2534 : 169 – 180) ศึกษาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่นำมาใช้ในงานวิชาการ ประเภททรัพยากรบุคคล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ลักษณะการใช้ทรัพยากรบุคคล โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้ในลักษณะขอคำปรึกษาข้อเสนอแนะ และเชิญเข้าร่วมเป็นกรรมการวางแผนและพัฒนางานวิชาการ ปัญหาการใช้ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ บุคคลมีจำนวนน้อย อยู่ห่างไกล

สมพิศ วงศ์แหยม (2534 : 203-215) ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนด้านทรัพยากรที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคลและนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาการนำทรัพยากรบุคคลเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรคือบุคคลที่เป็นทรัพยากร ไม่มีเวลาเพียงพอ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลักษณะการจัดทำรายวิชาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้จัดทำหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่นเป็นคู่มือครูมากที่สุด รองลงมาคือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือเรียน ในลักษณะทำสื่อเสริมเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว และการจัดกิจกรรมเสริมกระบวนการจัดทำรายวิชาท้องถิ่นพบว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรคือ ศึกษาความต้องการและความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดตั้งคณะทำงานประกอบด้วยบุคลากรในท้องถิ่นและโรงเรียนพิจารณาร่างหลักสูตร เสนอผู้เชี่ยวชาญระดับจังหวัดและเขตพิจารณาปรับแก้ จัดพิมพ์ เสนอเขตและกรมวิชาการเพื่อพิจารณาอนุมัติ ปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนไม่จัดทำรายวิชาท้องถิ่นคือ โรงเรียนไม่มีความพร้อมทางด้านบุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ไม่ได้รับการนิเทศการจัดทำรายวิชาท้องถิ่น ครูมีภาระในการสอนมากจึงไม่มีเวลาจัดทำ ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในด้านข้อมูลท้องถิ่น นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของรายวิชาท้องถิ่น และท้องถิ่นไม่มีสถานประกอบการเป็นที่น่าพอใจ

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 371-373) ได้วิจัยการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ภายในชุมชนมีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชนตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้(การใช้สมุนไพร) โรงเรียนกับชุมชนไม่เคยมีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนมาก่อนได้จัดทำหลักสูตรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาทดลองใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน นักเรียนและผู้รู้ในชุมชนมีทัศนคติที่ดีและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี

อังกูล สมคะเนย์ (2535 : ง) ได้ศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียนเห็นด้วยในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวิธีการเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งศึกษานิเทศก์ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการมีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผลตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2536 : ง) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษาของระบบโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า (1) การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม นำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข่าวสารข้อมูลในระดับปานกลาง สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุดคือ ด้านวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงานคือ ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม (2) การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร พบว่า นำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านทักษะอาชีพมากที่สุด สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุดคือ ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงานคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ (3) การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษาพบว่านำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข่าวสารข้อมูลในระดับปานกลาง สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุดคือ ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านและปัญหาที่พบในการปฏิบัติงานคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

เอนก ยารังยี (2537 : ก) ศึกษาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการของโรงเรียน ประถมศึกษาดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพะเยา พบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนประถมศึกษาดีเด่นนำมาใช้ในงานวิชาการด้านทรัพยากรบุคคล ได้แก่ คีศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครูอาจารย์จากสถานศึกษาอื่น และผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งนำมาใช้ในลักษณะขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะ เชิญเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ ปัญหาการใช้ทรัพยากรบุคคลได้แก่ การได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เป็นทรัพยากรน้อยกว่าที่ควร และบุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอในการให้ความช่วยเหลือ

กิตติพิศ ศิริสูตร (2538 : ง) ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า คีศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนได้รับนโยบายการสนับสนุนส่งเสริมให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน มีการนำวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพท้องถิ่นมาใช้ ครูส่วนใหญ่ศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้าร่วมกิจกรรมและไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้านเหล่านั้น ในด้านการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ไม่มีการจัดทำสาเหตุคือ มีการทักจนมากเกินไปและไม่มีเวลาเพียงพอ ปัญหาในการนิเทศติดตามผลคือขาดงบประมาณและไม่มีเวลาที่จะติดตามผล ผู้บริหารยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

มาลินี สวยศำข้าว (2538 : ง) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า วิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาด้านการเตรียมการสอน ครูสังคมศึกษา ส่วนใหญ่ศึกษาหลักสูตรคำอธิบายรายวิชาและขอปรึกษาเรื่องการเรียนการสอนจากแหล่งวิทยากรในท้องถิ่น

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 (2538 : บทคัดย่อ) โดยไพรัช ติตย์ผาด ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะอื่นดำเนินการค่อนข้างน้อย โรงเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือ บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขาดแหล่งความรู้และผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ขาดข้อมูลพื้นฐานงบประมาณ และขาดการร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยเหนือ

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5 (2541 : 4-7) โดย พรสมบัติ คำตรง และคณะ ได้ทำการวิจัยการศึกษารูปแบบเครือข่ายทางวิชาการเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่

สอดคล้องกับท้องถิ่น พบปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า บุคลากรแต่ละสังกัดให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานร่วมกันน้อยกว่าการปฏิบัติงานตามหน้าที่ในแต่ละสังกัดบุคลากรขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมงานพัฒนาหลักสูตรกับทางราชการน้อย มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานน้อย ขาดระบบ ข้อมูลสารสนเทศ และงานวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์งานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นค่อนข้างน้อย และไม่มีแหล่งงบประมาณเพียงพอสำหรับให้คณะกรรมการในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : จ) โดย นันทสาร สีสลับ และคณะ ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา พบว่า ปัญหาด้านภูมิปัญญาไทยที่สำคัญที่สุดคือ ภูมิปัญญาไทยได้สูญหายไปจากสังคมไทยเป็นอันมากเกือบจะหมดสิ้น โดยมีภูมิปัญญาสากลที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยเข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาไทย ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยลดน้อยลง เนื่องจากขาดแคลนผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ผู้คนส่วนใหญ่ละเลยละทิ้ง ไม่สนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาไทย ได้กำหนดแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาคือ (1) ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาสากลและเหมาะสมกับจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกระบบในรูปแบบที่หลากหลาย (2) ยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา (3) ส่งเสริมการวิจัยภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา และ (4) การบริหารและการจัดการด้านภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

งานวิจัยในต่างประเทศ

มูราเดียน (Mooradian 1986 : 3238 – A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเขตพื้นที่ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลักสูตร พบว่า บุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นควรมีลักษณะ คือ มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป เป็นบุคคลระดับผู้บริหารหรือผู้จัดการองค์กรและบุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับหลักสูตร ในการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรต้องมีการดำเนินงานร่วมกับบุคคลทุกฝ่ายดังกล่าวโดยจัดหลักสูตรให้ครอบคลุมทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนทรัพยากรที่นำมาพิจารณาในการจัดทำหลักสูตรได้จากองค์กรการจัดการศึกษาในท้องถิ่น โครงการจัดการศึกษาครอบครัว และสิ่งที่ท้องถิ่นให้ความสนใจ

โรบินสัน (Robinson 1992 : 746) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการพัฒนาชุมชน พบว่า ในการจัดการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่น หรือประชาชนชาวบ้าน

เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์จริง

สรุป

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา เนื่องจากความแตกต่างกันในลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจและสังคม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้มีนักศึกษานำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ เช่น ไทเลอร์ (Tyler) ทาบ (Taba) โบแชมปี (Beauchamp) ดร.สงัด อุทรานันท์ เป็นต้น สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกรมวิชาการได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ลักษณะคือ (1) ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน (2) ปรับรายละเอียดเนื้อหา (3) จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม (4) ปรับปรุงและหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม (5) จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ โดยมีขั้นตอนดำเนินการที่ชัดเจน ในส่วนของภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น เป็นความรู้ของชาวบ้านตามวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและวัฒนธรรม โดยนำความรู้นั้นมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ (1) กลุ่มคติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ (2) กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี (3) กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่น (4) กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ในแต่ละกลุ่มจะมีผู้เชี่ยวชาญที่เรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในแต่ละชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้แก่ชนรุ่นหลัง รวมทั้งปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารจัดการการศึกษาของประเทศ ได้กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน กำกับติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา และเนื่องจากจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร มีความหลากหลายทางสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากจังหวัดในภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้น การจัดการศึกษาที่จะบังเกิดผลสูงสุดนั้นต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงควรรักษาศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของท้องถิ่นตามแนวทางที่กรมวิชาการได้กำหนดไว้ โดยศึกษาจากความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้อมาเป็นแนวทางและข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ได้กำหนดสาระวิธีดำเนินการวิจัยไว้ 2 ประการ คือ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างมีระบบและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย ขั้นตอนนี้เป็นการจัดเตรียมโครงการเพื่อให้เกิดระบบของการดำเนินการตามโครงการ เป็นการศึกษาจากเอกสาร ตำรา ข้อมูล วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้มากำหนดเป็นกรอบความคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย แล้วเสนอขอความเห็นชอบโครงการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการตามโครงการ เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แล้วนำไปทดลอง ปรับปรุงแก้ไข เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย เป็นขั้นตอนระหว่างกรรายงานผลการวิจัยเสนอคณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและโครงการวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงแก้ไข ขอบกพร่องตามที่คณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและโครงการวิทยานิพนธ์เสนอแนะจัดพิมพ์รายงาน

ผลการวิจัยฉบับร่างเพื่อเสนอขออนุมัติโครงการวิจัย ปรับปรุงแก้ไขตามที่คณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและโครงการวิทยานิพนธ์เสนอแนะ จัดพิมพ์และรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขอจบการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย ประชากรและตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 414 คน จาก 29 โรงเรียน (ไม่รวมโรงเรียนการศึกษาพิเศษ)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างตามตาราง Krejcie และ Morgan (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ 2540 : 303) ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistaged Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นกลุ่มย่อย (Strata) ได้ตัวอย่างเพื่อการศึกษาครั้งนี้จำนวน 199 คน ซึ่งมีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำการแบ่งโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม จำแนกตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2532 ซึ่งได้กำหนดจำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์การแบ่งดังนี้

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	คือโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป
โรงเรียนขนาดใหญ่	คือโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 - 2,499 คน
โรงเรียนขนาดกลาง	คือโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 500 - 1,499 คน
โรงเรียนขนาดเล็ก	คือโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 499 คน

ได้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม จำนวน 29 โรงเรียน แยกตามขนาดโรงเรียน ดังนี้

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	จำนวน	4	โรงเรียน
โรงเรียนขนาดใหญ่	จำนวน	5	โรงเรียน
โรงเรียนขนาดกลาง	จำนวน	12	โรงเรียน
โรงเรียนขนาดเล็ก	จำนวน	8	โรงเรียน

ขั้นที่ 2 จากการดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยแบ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม แต่ละขนาดโรงเรียน ตามองค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า 109 คน กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 112 คน กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ 87 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 106 คน ได้ประชากรเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งหมด 414 คน จาก 29 โรงเรียน

ขั้นที่ 3 ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยสุ่มตัวอย่างตามขนาดตัวอย่างจากตาราง Krejcie และ Morgan (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ 2540 : 303) ได้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวอย่าง 199 คน และผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างตามสัดส่วนคณะกรรมการแต่ละกลุ่มในทุกขนาดโรงเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า 52 คน กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 54 คน กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ 42 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 51 คน รวม 199 คน รายละเอียดตามตารางที่ 3 และแผนภูมิที่ 6

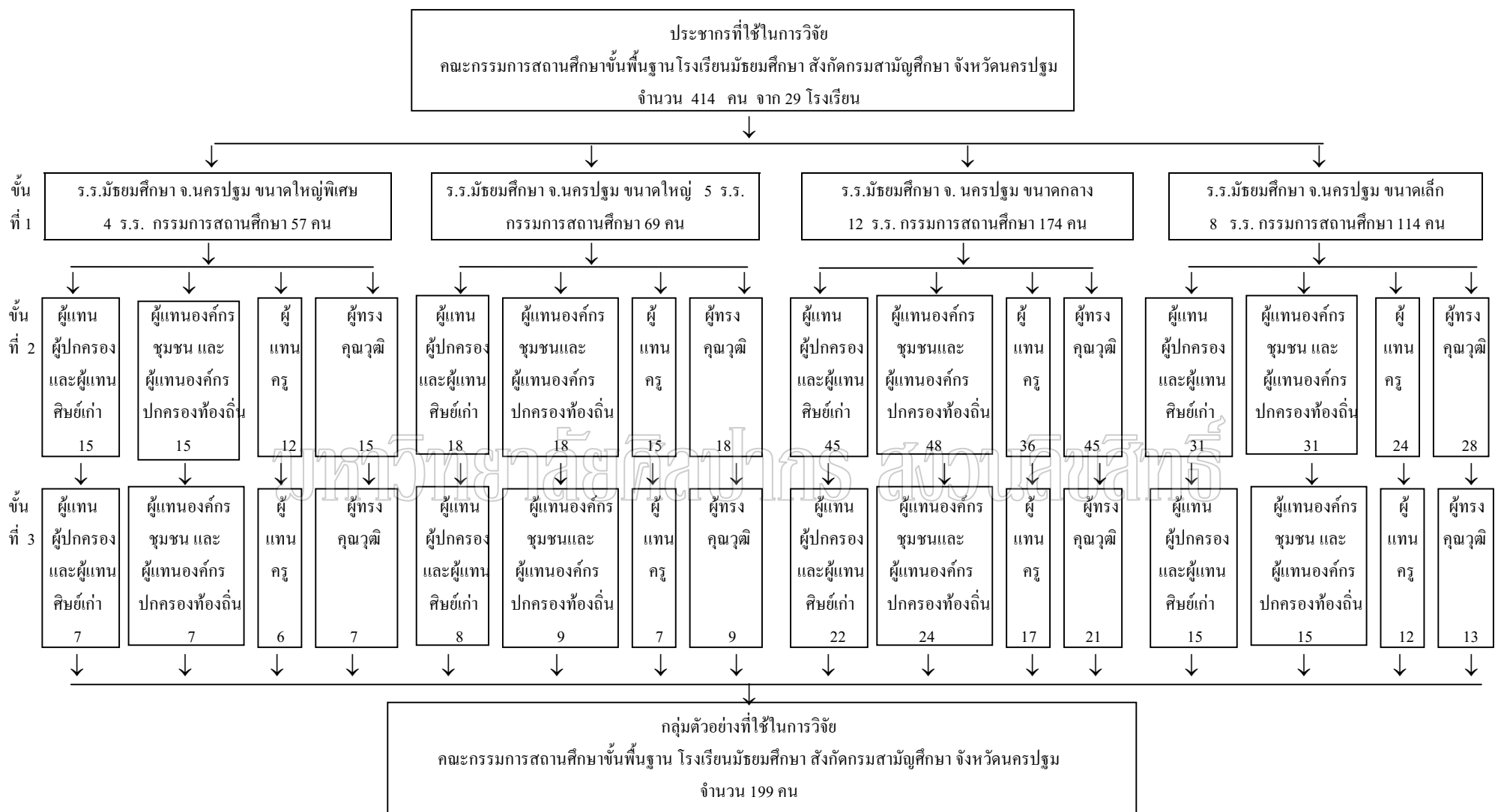
ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ตัวแปรต้น คือ (1) ขนาดโรงเรียนมัธยมศึกษา 4 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก (2) กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 กลุ่ม ได้แก่

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ขนาดโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	ประชากร (คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน)					กลุ่มตัวอย่าง(คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน)				
		กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า	กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กลุ่มผู้แทนครู	กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ	รวม	กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า	กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กลุ่มผู้แทนครู	กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ	รวม
ใหญ่พิเศษ	4	15	15	12	15	57	7	7	6	7	27
ใหญ่	5	18	18	15	18	69	8	9	7	9	33
กลาง	12	45	48	36	45	174	22	24	17	21	84
เล็ก	8	31	31	24	28	114	15	15	12	13	55
รวม	29	109	112	87	106	414	52	54	42	51	199

แผนภูมิที่ 6 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวทางของกรมวิชาการ 5 ลักษณะ ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามสำหรับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพการดำรงตำแหน่ง เพศ อายุ สถานภาพส่วนตัว ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ รายได้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา และประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ (check list) และเติมคำในช่องว่าง จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert Five Rating Scale อ้างถึงในพวงรัตน์ ทวีรัตน์ 2540 : 114 - 115) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนัก 5 ระดับดังนี้

น้ำหนัก 5 หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด

น้ำหนัก 4 หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

หน้า 3 หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
อยู่ในระดับปานกลาง

หน้า 2 หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
อยู่ในระดับน้อย

หน้า 1 หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
อยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยมีประเด็นสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นรวม 30 ข้อ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับ
กิจกรรมการเรียนการสอน ทุกกลุ่มภูมิปัญญา รวม 8 ข้อ

2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับ
หรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา ทุกกลุ่มภูมิปัญญา รวม 8 ข้อ

3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำ
คำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม ทุกกลุ่มภูมิปัญญา รวม 5 ข้อ

4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับ
หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ทุกกลุ่มภูมิปัญญา รวม 5 ข้อ

5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำสื่อ
การเรียนการสอนชิ้นใหม่ ทุกกลุ่มภูมิปัญญา รวม 4 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหาในการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้ง 4 กลุ่ม มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลาย
เปิด (Open-ended) รวม 6 ข้อ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการ
วิจัยและหาคุณภาพของเครื่องมือ ตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตลอดจนวิธีการสร้างเครื่องมือ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดขอบเขต รายละเอียดเนื้อหาสาระที่จะสร้างแบบสอบถาม โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยเป็นหลัก
3. ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขอบเขตเนื้อหา
4. นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร 1 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา 1 คน เป็นผู้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ด้วยการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยการนำแบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ดังภาคผนวก ง) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านพิจารณาถึงความเห็นและให้คะแนน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้
 - + 1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าข้อคำถามในแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านและลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 0 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่แน่ใจว่าข้อคำถามในแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านและลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่
 - 1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าข้อคำถามในแบบสอบถามไม่มีความสอดคล้องกับกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านและลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามในแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่า ข้อคำถามในแบบสอบถามมีความสอดคล้อง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ 2540 : 117)

ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.0 แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านมีความเห็นว่าทุกข้อคำถามในแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านและลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญให้แก้ไขการใช้ภาษาข้อคำถามบางข้อให้ถูกต้องชัดเจนเข้าใจง่าย

5. นำแบบสอบถามที่ได้ผ่านการตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่เหลือจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีคุณลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

6. นำแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับคืนมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach 1974 : 161) ด้วยการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) โดยหาค่าความเชื่อมั่นเฉพาะแบบสอบถามตอนที่ 2 ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 ได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิจัย โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังแผนภูมิที่ 7

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

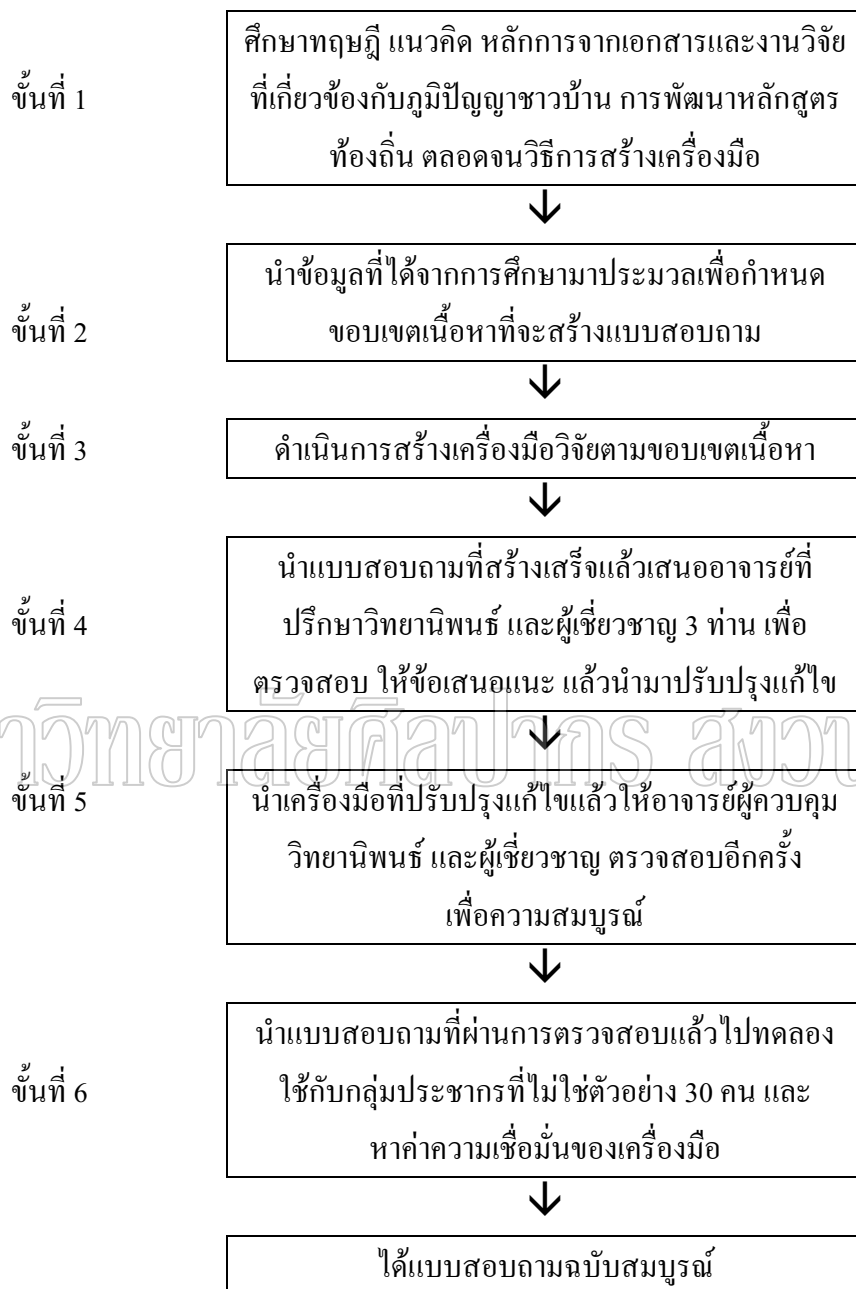
ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการดังนี้

1. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ถึงคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

2. นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งไปยังคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) หลังจากได้รับแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูลลงรหัส และทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อคำนวณค่าสถิติให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ 7 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ (%) จากนั้นนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

2. การวิเคราะห์ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษา 4 กลุ่ม โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance) ในกรณีพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ (Multiple Comparison) โดยวิธีการของเซฟเฟ้ (Scheffe's Method) จากนั้นนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

4. การประมวลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสร้างข้อสรุปแล้วนำเสนอด้วยคำอธิบายประกอบความเรียง

ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้วิจัยถือว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในช่วงพฤติกรรมใดก็แสดงว่าความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นแบบนั้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์พิจารณาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสต์ (Best 1981 : 182) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายความว่า เห็นด้วยมากที่สุด ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายความว่า เห็นด้วยมาก ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายความว่า เห็นด้วยปานกลาง ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายความว่า เห็นด้วยน้อย ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายความว่า เห็นด้วยน้อยที่สุด ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive Research) โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม จำนวน 199 คน เป็นแบบสอบถามจำนวน 199 ฉบับ ได้รับการตอบกลับคืนมา และสมบูรณ์จำนวน 180 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90 นำมาวิเคราะห์และเสนอผลการวิเคราะห์โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย จำแนกเป็น 4 ตอน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 4 ประมวลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 180 คน เมื่อจำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่กำลังศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ภูมิฐานะ ประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมร่วมกับสถานศึกษาและเหตุผลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ 4 และ 5

ตารางที่ 4 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามขนาดโรงเรียน

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		ขนาดโรงเรียน								
			ใหญ่พิเศษ		ใหญ่		กลาง		เล็ก		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สถานภาพการดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน											
• ผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า	47	26.1									
• ผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	52	28.9									
• ผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ	41	22.8									
• ผู้ทรงคุณวุฒิ	40	22.2									
รวม	180	100									
เพศ											
• ชาย	117	65.0	15	8.3	19	10.6	53	29.4	30	16.7	
• หญิง	63	35.0	9	5.0	9	5.0	28	15.6	17	9.4	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	
ภูมิลำเนา											
• ในเขตเทศบาล	112	62.2	18	10.0	20	11.1	55	30.6	19	10.6	
• นอกเขตเทศบาล	68	37.8	6	3.3	8	4.4	26	14.4	28	15.6	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		ขนาดโรงเรียน								
			ใหญ่พิเศษ		ใหญ่		กลาง		เล็ก		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อายุ											
• 31 – 40 ปี	10	2.6	1	0.6	2	1.1	4	2.2	3	1.7	
• 41 – 50 ปี	85	47.2	8	4.4	14	7.8	42	23.3	21	11.7	
• 51 – 60 ปี	62	34.4	11	6.1	10	5.6	25	13.9	16	8.9	
• มากกว่า 60 ปี	23	12.8	4	2.2	2	1.1	10	5.6	7	3.9	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	
ระดับการศึกษาสูงสุด											
• ประถมศึกษา	18	12.2	2	1.1	4	2.2	9	5.0	3	1.7	
• มัธยมศึกษา	22	14.4	1	0.6	1	0.6	12	6.7	8	4.4	
• อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	21	8.9	3	1.7	-	-	9	5.0	9	5.0	
• ปริญญาตรี	103	46.7	13	7.2	19	10.6	44	24.4	27	15.0	
• ปริญญาโท	16	17.8	5	2.8	4	2.2	7	3.9	-	-	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	16.1	

ตารางที่ 4(ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		ขนาดโรงเรียน								
			ใหญ่พิเศษ		ใหญ่		กลาง		เล็ก		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่กำลังศึกษา											
● ไม่มี	35	19.4	8	4.4	6	3.3	11	6.1	10	5.6	
● 1 – 2 คน	110	61.2	12	6.7	17	9.5	51	28.3	30	16.7	
● 3 – 4 คน	27	15.0	3	1.7	4	2.2	15	8.4	5	2.8	
● มากกว่า 4 คน	8	4.4	1	0.6	1	0.6	4	2.3	2	1.1	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	
อาชีพ											
● รับราชการและข้าราชการบำนาญ	94	52.2	17	9.4	18	10.0	36	20.0	23	12.8	
● รับจ้าง	8	4.4	-	-	2	1.1	6	3.3	-	-	
● เกษตรกร	22	12.2	1	0.6	2	1.1	10	5.6	9	5.0	
● ค้าขาย	27	15.0	4	2.2	4	2.2	17	9.4	2	1.1	
● อื่น ๆ	29	16.2	2	1.1	2	1.1	12	6.7	13	7.2	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		ขนาดโรงเรียน								
			ใหญ่พิเศษ		ใหญ่		กลาง		เล็ก		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
รายได้ต่อเดือน											
● น้อยกว่า 5,000 บาท	9	5.0	1	0.6	1	0.6	3	1.7	4	2.2	
● 5,000 – 10,000 บาท	33	18.3	1	0.6	3	1.7	17	9.4	12	6.7	
● 10,001 – 20,000 บาท	35	19.4	4	2.1	8	4.4	17	9.4	6	3.3	
● มากกว่า 20,000 บาท	103	57.3	18	10.0	16	8.9	44	24.4	25	13.9	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	
ประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน											
● ครั้งนี้เป็นครั้งแรก	123	68.3	15	8.3	19	10.6	52	28.9	37	20.6	
● ครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง	32	17.8	5	2.8	8	4.4	13	7.2	6	3.3	
● เป็นมาแล้วมากกว่า 2 ครั้ง	25	13.9	4	2.2	1	0.6	16	8.9	4	2.2	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	
ประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมร่วมกับสถานศึกษา											
● เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรม	168	93.3	24	13.3	28	15.6	77	42.8	39	21.7	
● ไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรม	12	6.7	-	-	-	-	4	2.2	8	4.4	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.6	81	45.0	47	26.1	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		ขนาดโรงเรียน								
			ใหญ่พิเศษ		ใหญ่		กลาง		เล็ก		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เหตุผลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน											
• เพื่อช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน	78	43.3	11	6.1	13	7.2	40	22.2	14	7.8	
• เพื่อต้องการทราบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน	12	6.7	-	-	-	-	4	2.2	8	4.4	
• ได้รับเชิญจากสถานศึกษา	56	31.1	4	2.2	7	3.9	25	13.9	20	7.8	
• เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง	34	18.9	9	5.0	8	4.4	12	6.7	5	2.8	
รวม	180	100	24	13.3	28	15.5	81	45.0	47	22.8	

ตารางที่ 5 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน								
			ผู้แทนผู้ปกครองและ ศิษย์เก่า		ผู้แทนองค์กรชุมชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		ผู้แทนครูและ เลขานุการคณะกรรมการ		ผู้ทรงคุณวุฒิ		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ											
• ชาย	117	65.0	21	11.7	42	23.3	22	12.2	32	17.8	
• หญิง	63	35.0	26	14.4	10	5.6	19	10.6	8	4.4	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	
ภูมิลำเนา											
• ในเขตเทศบาล	112	62.2	33	18.3	37	20.6	29	16.1	13	7.2	
• นอกเขตเทศบาล	68	37.8	14	7.8	15	8.3	12	6.7	27	15.0	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	
อายุ											
• 31 – 40 ปี	10	2.6	4	2.2	6	3.3	-	-	-	-	
• 41 – 50 ปี	85	47.2	34	18.9	23	12.8	17	9.4	11	6.1	
• 51 – 60 ปี	62	34.4	9	5.0	19	10.6	24	13.3	10	2.6	
• มากกว่า 60 ปี	23	12.8	-	-	4	2.2	-	-	19	10.6	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน								
			ผู้แทนผู้ปกครองและศิษย์เก่า		ผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		ผู้แทนครู และเลขานุการคณะกรรมการ		ผู้ทรงคุณวุฒิ		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ระดับการศึกษาสูงสุด											
• ประถมศึกษา	18	12.2	8	4.4	4	2.2	-	-	6	3.3	
• มัธยมศึกษา	22	14.4	4	2.2	18	10.0	-	-	-	-	
• อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	21	8.9	13	7.2	8	4.4	-	-	-	-	
• ปริญญาตรี	103	46.7	22	12.2	20	11.1	33	18.3	28	15.6	
• ปริญญาโท	16	17.8	-	-	2	1.1	8	4.4	6	3.3	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	
จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่กำลังศึกษา											
• ไม่มี	35	19.4	2	1.1	8	4.4	5	2.8	20	11.1	
• 1 – 2 คน	110	61.2	37	20.5	28	15.6	29	16.1	16	8.9	
• 3 – 4 คน	27	15.0	7	3.9	14	7.8	4	2.2	2	1.1	
• มากกว่า 4 คน	8	4.4	1	0.6	2	1.1	3	1.7	2	1.1	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน								
			ผู้แทนผู้ประกอบการและ ศิษย์เก่า		ผู้แทนองค์กรชุมชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		ผู้แทนครู และเลขาธิการ คณะกรรมการ		ผู้ทรงคุณวุฒิ		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อาชีพ											
• รับราชการและข้าราชการบำนาญ	94	52.2	14	7.8	7	3.9	41	22.8	32	17.8	
• รับจ้าง	8	4.4	4	2.2	4	2.2	-	-	-	-	
• เกษตรกร	22	12.2	5	2.8	13	7.2	-	-	4	2.2	
• ค้าขาย	27	15.0	10	5.6	13	7.2	-	-	4	2.2	
• อื่น ๆ	29	16.2	14	7.8	15	8.3	-	-	-	-	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	
รายได้ต่อเดือน											
• น้อยกว่า 5,000 บาท	9	5.0	4	2.2	5	2.8	-	-	-	-	
• 5,000 – 10,000 บาท	33	18.3	19	10.6	10	5.6	-	-	4	2.2	
• 10,001 – 20,000 บาท	35	19.4	13	7.2	11	6.1	5	2.8	6	3.3	
• มากกว่า 20,000 บาท	103	57.3	11	6.1	26	14.4	36	20.0	30	16.7	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	รวม		กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน							
			ผู้แทนผู้ปกครอง และศิษย์เก่า		ผู้แทนองค์กรชุมชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		ผู้แทนครู และเลขา นุการคณะกรรมการ		ผู้ทรงคุณวุฒิ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน <ul style="list-style-type: none"> ● ครั้งนี้เป็นครั้งแรก ● ครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง ● เป็นมาแล้วมากกว่า 2 ครั้ง 	123	68.3	40	22.2	31	17.2	22	12.2	30	16.7
	32	17.8	3	1.7	6	3.3	19	10.6	4	2.2
	25	13.9	4	2.2	15	8.3	-	-	6	3.3
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2
ประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมร่วมกับสถานศึกษา <ul style="list-style-type: none"> ● เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรม ● ไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรม 	168	93.3	44	24.4	43	23.9	41	22.8	40	22.2
	12	6.7	3	1.7	9	5.0	-	-	-	-
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2
เหตุผลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน <ul style="list-style-type: none"> ● เพื่อช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ของชุมชน ● เพื่อต้องการทราบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน ● ได้รับเชิญจากสถานศึกษา ● เป็นคณะกรรมการ โดยตำแหน่ง 	78	43.3	20	11.1	26	14.4	12	29.3	20	11.1
	12	6.7	3	1.7	9	5.0	-	-	-	-
	56	31.1	19	10.6	17	9.4	9	5.0	11	6.1
	34	18.9	5	2.8	-	-	20	11.1	9	
รวม	180	100	47	26.1	52	28.9	41	22.8	40	22.2

จากตารางที่ 4 หน้า 118 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ส่วนใหญ่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 รองลงมาเป็นผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 26.1 ผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0 และเป็นเพศหญิง จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 62.2 และรองลงมาอยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 อายุ 41-50 ปี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 47.2 รองลงมาอายุ 51-60 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 อายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 และอายุ 31-40 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 สำหรับอายุน้อยกว่า 31 ปี ไม่มี

สำหรับระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 57.2 รองลงมาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 ระดับอนุปริญญา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 ระดับประถมศึกษาจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และระดับปริญญาโท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 8.9 ตามลำดับ มีสมาชิกในครอบครัวกำลังศึกษา 1-2 คน จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 61.1 รองลงมาไม่มีสมาชิกในครอบครัวกำลังศึกษา จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 มีสมาชิกในครอบครัวกำลังศึกษา 3-4 คน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และมีสมาชิกในครอบครัวกำลังศึกษามากกว่า 4 คน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ

การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่รับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 52.2 รองลงมาประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 16.1 ค้าขาย จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เกษตรกรจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 และรับจ้าง จำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ สำหรับรายได้ส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 57.2 รองลงามีรายได้ 10,000-20,000 บาท จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 รายได้ 5,000 - 10,000 บาท จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 และมีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

สำหรับประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 68.3 รองลงมา เป็นคณะกรรมการครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8 และเป็นมาแล้วมากกว่า 2 ครั้ง จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 13.9 ตามลำดับ ประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมร่วมกับสถานศึกษา

พบว่า ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรม จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 93.3 และไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมจำนวน 12 คนคิดเป็นร้อยละ 6.7 ตามลำดับ และเหตุผลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมาได้รับเชิญจากสถานศึกษา จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1 เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9 และเพื่อต้องการทราบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 6.7 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษมีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญ คือ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 ประกอบอาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่มีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 ประกอบอาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 8.9 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดกลางมีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ประกอบอาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาจำนวน 77 คนคิดเป็นร้อยละ 42.8 เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กมีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ประกอบอาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 13.9 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษา จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1

จากตารางที่ 5 หน้า 123 เมื่อพิจารณาตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่ามีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 ไม่มีผู้มีวุฒิปริญญาโท ประกอบอาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบำนาญและอื่นๆมีจำนวนเท่ากันคือ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 มีรายได้ 5,000-10,000 บาท จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 และระดับปริญญาโท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 17.2 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ มีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ระดับปริญญาโท จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 อาชีพรับราชการทุกคน จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ

12.2 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาทุกคนจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยตำแหน่งจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ มีข้อมูลทั่วไปที่สำคัญคือระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 ระดับปริญญาโทและประถมศึกษาที่มีจำนวนเท่ากันคือ 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 อาชีพรับราชการและข้าราชการบำนาญจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้เป็นครั้งแรก จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 เคยเข้าร่วมประชุมหรืออบรมกับสถานศึกษาทุกคนจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 และเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การวิเคราะห์ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อตอบคำถามการวิจัย ข้อ 1 ที่ว่า “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นอย่างไร” โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามเกณฑ์พิจารณาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสท์ (Best 1981 : 182) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังรายละเอียดในตารางที่ 6

จากตารางที่ 6 หน้า 131 เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในภาพรวมและในแต่ละลักษณะ พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.50) และเมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวทางของกรมวิชาการทุกลักษณะอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.43) การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.58) การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.61) การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.69) และการปรับรายละเอียดเนื้อหาวิชาที่เรียน ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับความคิดเห็นของ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน	4.41	0.43	มาก	①
1.1 ให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้ แก่นักเรียน เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชน ที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ	4.22	0.57	มาก	7
1.2 ให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่ นักเรียน เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ช่วยให้ ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ	4.40	0.69	มาก	5
1.3 ให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่ นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ปฏิบัติ ตามแล้วช่วยให้มีความสุขในการดำรงชีวิต	4.18	0.79	มาก	8
1.4 ให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่ นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการร่วมกันทำกิจกรรมของ ชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนหรือท้องถิ่นอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุข	4.45	0.64	มาก	4
1.5 ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จใน อาชีพต่าง ๆ ของชุมชนหรือท้องถิ่น	4.36	0.66	มาก	6
1.6 จัดให้ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ มาให้ ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่นักเรียนใน โรงเรียน	4.50	0.61	มาก	3

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
1.7 ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง โดยมีผู้ที่ประกอบ อาชีพนั้นในชุมชนเป็นผู้สอนให้	4.57	0.63	มากที่สุด	2
1.8 ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือ ประเพณีสำคัญ ๆ ที่จังหวัด อำเภอ หรือชุมชนจัดขึ้น	4.57	0.58	มากที่สุด	1
2. การนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน ลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา	4.16	0.58	มาก	
2.1 นำความรู้เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนมาเขียน เป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	3.69	0.84	มาก	8
2.2 นำความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามคำสอนทาง ศาสนาบางเรื่องมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมใน บทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.11	0.84	มาก	6
2.3 นำความรู้เกี่ยวกับหลักการจากตำนาน หรือนิทาน พื้นบ้านของท้องถิ่น มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมใน บทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	3.85	0.85	มาก	7
2.4 นำเรื่องราวเกี่ยวกับนำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม และประเพณีของท้องถิ่นมาเขียนเป็นเนื้อหา เพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.36	0.73	มาก	3
2.5 นำความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรมของชุมชน มาเขียน เป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.21	0.71	มาก	4
2.6 นำเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ใช้ใน ชีวิตประจำวันมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.20	0.89	มาก	5

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
2.7 นำความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมาเขียนเป็นเนื้อหาในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.40	0.72	มาก	2
2.8 รวบรวมผลงานจากการที่ชุมชนได้นำความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของชุมชน มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.51	0.63	มากที่สุด	1
3. การนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม	4.30	0.61	มาก	
3.1 มีการรวบรวมตำนานหรือนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.02	0.85	มาก	5
3.2 มีการรวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือท้องถิ่นมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.20	0.76	มาก	3
3.3 มีการนำความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกันในชุมชนมาจัดทำเป็นรายวิชาใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.17	0.81	มาก	4
3.4 มีการนำความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านหรืองานฝีมือที่สำคัญ ๆ ในชุมชนมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.46	0.63	มาก	2
3.5 มีการรวบรวมความรู้จากการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.65	0.72	มากที่สุด	1

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ เหมาะสม	4.31	0.58	มาก	②
4.1 เลือกใช้เอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพิต คำพังเพย หรือนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นสื่อในการเรียนการสอน	4.10	0.79	มาก	5
4.2 เลือกใช้เอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับประเพณี และ วัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นสื่อในการเรียนการสอน	4.23	0.73	มาก	3
4.3 เลือกเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ของท้องถิ่น เป็นสื่อในการเรียนการสอน	4.13	0.73	มาก	4
4.4 เลือกใช้สถานที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่น เป็นสถานที่ให้ นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวจากสถานที่จริง	4.52	0.72	มากที่สุด	2
4.5 เลือกใช้สถานประกอบการ หรือสถานประกอบ อาชีพอิสระในท้องถิ่น เป็นสถานที่ให้นักเรียนได้ เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากสถานที่จริง	4.58	0.61	มากที่สุด	1
5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่	4.25	0.69	มาก	
5.1 นำเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ตำนานพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น มาจัดทำเป็น หนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.09	0.90	มาก	4

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับที่
5.2 นำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกับมา จนถึงปัจจุบัน มาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้ นักเรียนได้เรียนรู้	4.36	0.79	มาก	1
5.3 นำเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชน หรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นหนังสือเสริมประสพ การณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้	4.26	0.70	มาก	3
5.4 รวบรวมผลงานหรือผลผลิตจากการประกอบอาชีพ ในชุมชน มาจัดทำเป็นสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียน การสอน	4.28	0.86	มาก	2
เฉลี่ยรวมทุกลักษณะ	4.29	0.50	มาก	

เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายชื่อในแต่ละลักษณะปรากฏดังนี้

1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับ
กิจกรรมการเรียนการสอน ในภาพรวมพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.43)
และเมื่อพิจารณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นรายชื่อ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้น
พื้นฐานเห็นด้วยมากที่สุด ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมหรือประเพณีสำคัญ ๆ ที่จังหวัด อำเภอ หรือชุมชนจัดขึ้น ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.58) และให้
นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นตนเองโดยมีผู้ที่ประกอบ
อาชีพนั้นในชุมชนเป็นผู้สอนให้ ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.63) รองลงมา คือ การจัดให้ผู้ประสบความสำเร็จ
ในอาชีพต่าง ๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่ นักเรียนในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.50$,
S.D. = 0.61) การจัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการร่วม
กันทำกิจกรรมของชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.64) การ
จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ช่วย

ให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.69) จัดให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนหรือท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.66) จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.57) และจัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ปฏิบัติตามแล้วช่วยให้มีความสุขในการดำรงชีวิต ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชาที่เรียน ในภาพรวมพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.58) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การรวบรวมผลงานจากการที่ชุมชนได้นำความรู้ใหม่ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ การนำความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.72) การนำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่นมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.73) การนำความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.71) การนำเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.89) การนำความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาบางเรื่องมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.84) การนำความรู้เกี่ยวกับหลักการจากตำนาน หรือนิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.85) และการนำความรู้เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.84) ตามลำดับ

3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม ในภาพรวมพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.61) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยมากที่สุด คือการรวบรวมความรู้จากการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรคมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.72) รองลงมาคือ การนำความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านหรืองานฝีมือที่สำคัญ ๆ ในชุมชนมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้

นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.63) การรวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.76) การนำความรู้เกี่ยวกับ ประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกันในชุมชน มาจัดทำเป็นรายวิชาขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.81) และการรวบรวมตำนานหรือนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.85) ตามลำดับ

4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับ หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม ในภาพรวมพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.58) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การเลือกใช้สถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระเป็น สถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามสถานที่จริง ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.61) รองลงมาคือ การเลือกใช้สถานที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่นเป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวจากสถานที่จริง ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.72) รองลงมาคือ การเลือกใช้เอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับประเพณีและ วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสื่อในการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.73) การเลือกเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของท้องถิ่นเป็นสื่อในการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.73) และการเลือกใช้เอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับสุภายิต คำพังเพย หรือนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นสื่อในการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำ สื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ในภาพรวมพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ การนำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้ นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.79) การรวบรวมผลงานหรือผลิตผลจากการประกอบอาชีพ ในชุมชนมาจัดทำเป็นสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.86) การนำเรื่อง ราวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชนหรือท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหนังสือเสริมประสบการณ์ให้ นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.70) และการนำเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ตำนาน พื้นบ้าน หรือประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน

การนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามแนวทางของ กรมวิชาการ 5 ลักษณะ	ขนาดโรงเรียน			ขนาดใหญ่พิเศษ			ขนาดใหญ่			ขนาดกลาง			ขนาดเล็ก		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน	4.46	0.39	มาก	4.62	0.42	มากที่สุด	4.36	0.44	มาก	4.33	0.42	มาก			
2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในวิชา	4.11	0.63	มาก	4.44	0.48	มาก	4.07	0.62	มาก	4.18	0.49	มาก			
3. การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม	4.20	0.55	มาก	4.32	0.68	มาก	4.26	0.65	มาก	4.40	0.51	มาก			
4. การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม	4.31	0.55	มาก	4.50	0.54	มาก	4.23	0.63	มาก	4.34	0.50	มาก			
5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่	4.22	0.54	มาก	4.50	0.58	มาก	4.17	0.72	มาก	4.25	0.74	มาก			
รวมทุกลักษณะ	4.26	0.44	มาก	4.47	0.45	มาก	4.21	0.54	มาก	4.30	0.46	มาก			

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลุ่มคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	กลุ่มผู้แทนผู้ปกครอง และผู้แทนศิษย์เก่า			กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น			กลุ่มผู้แทนครูและ เลขานุการคณะกรรมการ			กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นตามแนวทางของกรมวิชาการ 5 ลักษณะ												
1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน	4.31	0.39	มาก	4.19	0.42	มาก	4.59	0.38	มากที่สุด	4.60	0.39	มากที่สุด
2. การปรับรายละเอียดเนื้อหาในวิชาที่เรียน	4.05	0.46	มาก	3.89	0.47	มาก	4.43	0.58	มาก	4.37	0.64	มาก
3. การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่	4.40	0.56	มาก	4.16	0.64	มาก	4.27	0.63	มาก	3.40	0.60	มาก
4. การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่	4.33	0.49	มาก	4.05	0.64	มาก	4.49	0.50	มาก	4.45	0.55	มาก
5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่	4.37	0.53	มาก	4.00	0.77	มาก	4.34	0.71	มาก	4.33	0.66	มาก
รวมทุกด้าน	4.29	0.36	มาก	4.06	0.53	มาก	4.42	0.50	มาก	4.43	0.51	มาก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น” เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งประมวลความคิดเห็นปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม รวมทั้งสิ้น 199 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่า 52 คน กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 54 คน กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ 42 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 51 คน ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมี 12 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับมี 30 ข้อ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.95 และตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มี 6 ข้อ

การรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการส่งทางไปรษณีย์และเก็บข้อมูลด้วยตนเองแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาและมีความสมบูรณ์สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลจำนวน 180 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90 ของแบบสอบถามทั้งหมด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ (%)

ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe's Method)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า สถานภาพการดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการและเป็นข้าราชการบ้านานู มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล รายได้ต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาท เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาครั้งนี้เป็นครั้งแรก และเหตุผลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่า เห็นด้วยว่าควรนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ พบว่า ทุกลักษณะอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม และการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละลักษณะ พบว่า

2.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน เห็นว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมหรือประเพณีสำคัญๆ ที่จังหวัด อำเภอ หรือชุมชนจัดขึ้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นตนเองโดยมีผู้ที่ประกอบอาชีพนั้นในชุมชนเป็นผู้สอนให้

2.2 การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา เห็นว่า ควรรวบรวมผลงานของชุมชนจากการที่ได้นำความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้

2.3 การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม เห็นว่า ควรรวบรวมความรู้จากการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรคมารวบรวมจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้

2.4 การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม เห็นว่า ควรเลือกใช้สถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระเป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ และการเลือกใช้สถานที่สำคัญๆ ในท้องถิ่นเป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวจากสถานที่จริง

2.5 การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เห็นว่า ควรนำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้ และควรรวบรวมผลงานหรือผลิตผลจากการประกอบอาชีพในชุมชนมาจัดทำเป็นสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน

3. ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยภาพรวมพบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ พบว่า การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายกลุ่มพบว่า การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง มีความเห็นแตกต่างกันอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยภาพรวมมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ พบว่า การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา และการปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนการจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ในภาพรวมพบว่า กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ แยกตามลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า

3.1 ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3.2 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ กับกลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3.3 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในลักษณะการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4. ความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า

4.1 ภูมิปัญญาด้านคติความคิดความเชื่อและหลักการที่เป็นพื้นฐานของความรู้ที่สืบทอดกันมา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นว่า บางเรื่องสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี แต่การนำสิ่งเหล่านี้มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต้องเลือกสิ่งที่ดีมีเหตุผลและมีความเป็นไปได้ มีการสืบค้นแล้วนำมาศึกษาความเหมาะสมก่อนนำมาจัดทำหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้

4.2 ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นว่า เป็นการช่วยให้นักเรียนได้รู้จักวิถีชีวิตของชุมชนมากยิ่งขึ้น เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นมรดกล้ำค่าของชาติ สร้างให้นักเรียนได้ตระหนักรักและหวงแหนศิลปะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

4.3 ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นว่า หากนักเรียนได้พัฒนาและฝึกฝนทักษะการประกอบอาชีพของตนเองจนชำนาญจะเป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีแนวทางในการประกอบอาชีพ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานและเป็นการสร้างงานในอนาคตให้แก่เยาวชน

4.4 ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชนหรือท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นว่า ต้องพิจารณาเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้นั้นเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นหรือไม่ มีความง่ายพอที่นักเรียนจะรับมาปฏิบัติได้หรือไม่ และต้องคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย

สำหรับปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านมีน้อยหรือบางชุมชนไม่มีเลยทำให้ภูมิปัญญาไม่ได้รับการถ่ายทอดและสูญหายไป ผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และมีเวลาว่างไม่ตรงตามที่โรงเรียนจัดให้ อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านชุมชนบางแห่งไม่ได้เก็บรักษาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา และแหล่งการเรียนรู้หรือสถานที่สำคัญของชุมชนบางแห่งอยู่ไกลจากโรงเรียนทำให้ต้องใช้เวลามากในการนำนักเรียนไปศึกษาจากสถานที่จริง ส่วนปัญหาด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่า ครู-อาจารย์บางแห่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สถานศึกษาขาดการส่งเสริมสนับสนุนและแรงจูงใจจากหน่วยเหนือที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และไม่มียงบประมาณเพียงพอในการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นหรือเป็นคำตอบแทนให้ปราชญ์ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

สำหรับข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีข้อเสนอแนะให้สถานศึกษาสำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาในท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้าง โดยให้มีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนในเรื่องที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้โรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านั้นไว้ให้ผู้สนใจได้ศึกษาและสืบทอดต่อไป ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนควรสร้างศรัทธาให้ชุมชนยอมรับและเผยแพร่ผลงานของโรงเรียนให้ชุมชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง และโรงเรียนต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ การจัดทำหลักสูตรในท้องถิ่นต้องมาจากความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น เพื่อให้ได้หลักสูตรตรงตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้แก่ครู-อาจารย์และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการวิเคราะห์ว่าหลักสูตรมีเนื้อหาสาระเหมาะสมหรือไม่ และให้มีการปรับหรือพัฒนาหลักสูตรที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากที่สุด

อภิปรายผล

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถนำไปสู่การอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่า เห็นด้วยในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับมากทุกลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ การจัดทำคำอธิบายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติม และการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับมากเป็นอันดับแรก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนสามารถปรับได้ทันทีที่ไม่มีขั้นตอนมากและไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหา นั้น ๆ เปลี่ยนไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของอังกุล สมคะเนย์ (2535 : ง) ได้ศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ เห็นด้วยในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536 : 58) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนการสอนว่า ควรส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการ หรือแหล่งวิทยาการในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยสร้างแรงจูงใจให้สถานประกอบการยินดีและเต็มใจให้ความร่วมมือ สอดคล้องกับผลการประชุมสัมมนาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์ของกรมวิชาการ (2539 : 64-65) ผลการอภิปรายเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่นควรรหาโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและครูผู้สอนควรนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งความรู้ที่สำคัญของชุมชน และสอดคล้องกับสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 (2538 : ฉ) โดย ไพรัช ติตย์ผาด ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชาในระดับมากเป็นอันดับต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชาต้องมีการศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คาบเวลาเรียนที่กำหนดในหลักสูตรแม่บท กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะลด เพิ่ม หรือปรับจากประเด็นที่ได้วิเคราะห์แล้วนำมาปรับเข้าในโครงสร้างของบขยรายวิชาเพื่อทำแผนการสอนและปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ลด เพิ่ม หรือปรับนั้น มีรายละเอียดหลายขั้นตอน และครูมีภารกิจมากไม่มีเวลาเพียงพอ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติพิศ ศิริสูตร (2537 : บทคัดย่อ) พบว่า ครูส่วนใหญ่ศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเชิญเจ้าของภูมิปัญญามาร่วมกิจกรรมและไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนในการจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาไม่มีการจัดทำ เนื่องจากครูมีภารกิจมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิจิตร ไชยศิลป์ (อ้างถึงในกรมวิชาการ 2542 : 14) พบว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการจัดทำเนื้อหาวิชาและรายวิชาขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่โรงเรียนไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากครูผู้สอนไม่มีเวลาและปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลาถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์

2. ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก และจำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1 ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนทุกขนาด มีความคิด เห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน เป็นไป ตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในทุก ขนาดโรงเรียนให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเป็น การเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา สอดคล้องกับแนวการส่งเสริมภูมิ ปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 187) ได้ กำหนดบทบาทหน้าที่ที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นดำเนินการศึกษาโดยคำนึงถึงภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ศิลป วัฒนธรรมและ ประเพณี (กระทรวงศึกษาธิการ 2544 : 24) รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ตามแนวการจัดการหลักสูตรของ สถานศึกษาที่กำหนดให้สถานศึกษาแสวงหาแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประสานร่วมมือกับผู้ปกครอง องค์กรเอกชน ชุมชน ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้ เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ (กรมวิชาการ 2544 : 588)

ผลการพิจารณาเป็นรายลักษณะตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรม วิชาการพบว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน คณะ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง มีความคิดเห็นแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานภาพด้านการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการศึกษาวุฒิปริญญาตรีและสูง กว่ามากกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก จึงทำให้มี ความคิดเห็นแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาสถานภาพด้านการประกอบอาชีพพบว่า คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีอาชีพเกษตรกรมากกว่าคณะ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนขนาดใหญ่ (ดังภาคผนวกหน้า 218) จึงทำให้มีความ คิดเห็นแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มูราเดียน (Mooradian 1986 : 3238 – A) พบว่า

บุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และเป็นระดับผู้บริหารหรือผู้จัดการองค์กร

2.2 ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่ากลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการ กลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการและผู้แทนศิษย์เก่า และกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและข้าราชการบำนาญมีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากหลายปีทำให้ทราบสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอน จึงเห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสูงสุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของกรมวิชาการ (2542 : 34) เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่พบว่า ผู้รู้ในท้องถิ่นร้อยละ 100 เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป และสอดคล้องกับบทความในหนังสือพิมพ์มติชนรายวันของศากุน ศิริพานิช (2544 : 15) เรื่องอุทยานการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนบ้านหนองสรวง กิ่งอำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่น เห็นด้วยกับการดำเนินงานอุทยานการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านของโรงเรียนและอาสาเข้ามาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ชีวิตแก่นักเรียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และคณะครูได้นำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ

และผลการพิจารณาเป็นรายลักษณะตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชาและการปรับหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะกรรมการกับกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานภาพด้านการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและกลุ่มผู้แทนครูและเลขานุการคณะ

กรรมการมีระดับการศึกษาสูงกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มผู้แทนผู้ประกอบการ (ดังภาคผนวกหน้า 220) สอดคล้องกับ งานวิจัยของ มูราเดียน (Mooradian 1986 : 3238 – A) ที่พบว่า บุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีส่วน เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น มีดังนี้

ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามความ คิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านมี น้อย บางท้องถิ่นไม่มีเลย ทำให้ภูมิปัญญาไม่ได้รับการถ่ายทอดและสูญหายไป ผู้รู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ เรียนการสอนของโรงเรียนเนื่องจากมีภารกิจมาก อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกิดจาก ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนบางแห่งไม่ได้เก็บรักษาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา แหล่งเรียนรู้ของ ท้องถิ่นบางแห่งอยู่ไกลจากโรงเรียนต้องใช้เวลามากในการนำนักเรียนไปศึกษาจากสถานที่จริง ครู- อาจารย์บางแห่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สถานศึกษาไม่มี งบประมาณเพียงพอในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและเป็นค่าตอบแทนให้ปราชญ์ชาวบ้านที่เข้ามา มี ส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาขาดการสนับสนุนและแรงจูงใจจากหน่วยเหนือที่ จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับจิรวรรณ ช้างสำลี (อ้างในกรมวิชาการ 2542 : 14) ทำ การวิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาชีววิทยาในระดับมัธยม ศึกษาตอนปลาย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานคือ ขาดงบประมาณ ครูไม่มีเวลา วิทยากรอยู่ไกลติดต่อไม่สะดวก และวิจิตร ไชยศิลป์ (อ้างในกรมวิชาการ 2542 : 14) พบปัญหา การจัดเวลาให้วิทยากร วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกไม่เพียงพอ การจ่ายค่าตอบแทนวิทยากรล่าช้า และกรมวิชาการ (2542 : 33) พบว่า หน่วยงานต้นสังกัดไม่ให้การสนับสนุนโรงเรียนอย่างจริงจัง และงบประมาณที่จะนำมาใช้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีค่อนข้างน้อย และสอดคล้องกับ สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 โดย ไพรัช ติดย์ผาด (2538 : ณ) ได้ ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 พบว่า บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับข้อเสนอแนะในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานมีความเห็นว่าต้องมาจากความต้องการของชุมชนและผู้เรียน เพื่อให้ได้หลักสูตรตามความ ต้องการของชุมชนและผู้เรียนอย่างแท้จริง ควรมีการสำรวจภูมิปัญญาในท้องถิ่นของสถานศึกษาว่า

มีอะไรบ้าง โดยมีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนอย่างจริงจังเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนในเรื่องที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษาให้แก่ผู้เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ สถานศึกษาควรจัดให้มีการประชุมชี้แจงเพื่อให้ความรู้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ควรให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระดมความคิดในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ให้มีการวิเคราะห์ว่าเหมาะสมหรือไม่และมีการปรับหรือพัฒนาหลักสูตรที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากที่สุด การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนควรเป็นการบูรณาการกับ รายวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนอยู่แล้ว โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรสร้างศรัทธาให้ชุมชนยอมรับ และเผยแพร่ผลงานของโรงเรียนสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 187) กำหนดให้มีการสำรวจแหล่งข้อมูลภูมิปัญญา สภาพท้องถิ่น เพื่อปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรมวิชาการ (2542 : 33-34) เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่าโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์และมีความใกล้ชิดกับชุมชนรวมทั้งทราบความต้องการของชุมชน และครูควรสร้างศรัทธาให้ชุมชนยอมรับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ค้นพบ และการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นสองส่วน คือ ส่วนแรกข้อเสนอแนะทั่วไป และส่วนที่สองข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการทุกลักษณะในระดับมาก ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระของหลักสูตรระดับสถานศึกษาตามแนวการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ควรแนะนำสถานศึกษาจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ

และความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใกล้ตัวเกี่ยวกับหมู่บ้าน ชุมชน ถิ่นที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อันจะเป็นผลให้นักเรียนมีการเรียนรู้ที่เร้าใจง่ายต่อความเข้าใจ และนำไปใช้ได้จริง

2. จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมหรือความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ สถานศึกษาบางแห่งไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้บริหารและครูผู้สอนควรให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นต้องแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างศรัทธาให้ชาวบ้านในชุมชนรับรู้ว่าเป็นโรงเรียนเป็นของชุมชน และกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนของสถานศึกษาเพื่อเป็นแหล่งวิทยากรที่จะให้นักเรียนไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญมาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนในโรงเรียน

3. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไม่มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาหลักสูตร ดังนั้น กรมต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรและสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้

4. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นด้วยมากที่สุดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตร

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะทางสังคมและภูมิศาสตร์แตกต่างออกไป

2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาทุกพื้นที่และทุกระดับการศึกษา

3. ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับ ทุกสังกัด ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ
4. ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
5. ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
6. ควรมีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ. คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2534.
- _____. สรุปรายงานเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องสภาพการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ของโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษา. ม.ป.ท., 2534.
- _____. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.
- _____. การศึกษาลักษณะการจัดทำรายวิชาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.
- _____. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.
- _____. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.
- _____. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2544.
- กรมสามัญศึกษา. คู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสตีลดีไอ จำกัด, 2535.
- กระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.
- _____. รายงานการตรวจติดตามการดำเนินงานตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2541. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2541.
- _____. รายงานการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการกระทรวงศึกษาธิการ, 2542.
- _____. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2544.

กาญจนา คุณารักษ์. หลักสูตรและการพัฒนา. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2540.

กิตติพิศ สิริสูตร. “การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

จรรุวรรณ ธรรมวัตร. “การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน.” ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2531.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ออลีนเพรส, 2539.

ทัศนีย์ เบญจศิลารักษ์. “การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ธนาคารกสิกรไทยจำกัด. “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : สู่อุบัติการณ์และความมั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า.” กรุงเทพมหานคร : โครงการการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ของธนาคารกสิกรไทย, 2539.

ธวัช ปุณโณทก. “ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน : ทศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง.” ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2531.

_____ . แนวทางศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทลายลักษณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533.

ปฐม นิคมานนท์. รายงานการวิจัยเรื่องการค้นหาความรู้และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.

ประพนธ์ จันทร์ตน์. “การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ประเวศ วะสี. “การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.” ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา
ชนบท เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.

_____. “การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.” สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

พัทธา สายหู. “การสนับสนุนงานวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยหน่วยงานของราชการ.” ใน
วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
2532.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิงเกอร์
ปรีนแอนคมีเดียจำกัด, 2540.

ภิญโญ สาร. การศึกษา ปัญหาที่รบกวนแก่. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.

มณีนภา ชุตินุตร. “แนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน” เอกสาร
ประกอบการสัมมนาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ณ
โรงแรมเฟลิกซ์ กาญจนบุรี สวิส โฮเต็ล-ริเวอร์แคว กาญจนบุรี 16-18 สิงหาคม 2538.

มาลี แดงดอกไม้. นครปฐม : เมืองแห่งพระปฐมเจดีย์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคพริ้นท์,
2542.

มาลินี สวยคำข้าว. “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม
ศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2538.

ยุทธศักดิ์ สมแสน. หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
2535.

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. “การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ภาคตะวันออก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอก
โรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

รัตน์ะ บัวสนธิ์. “การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : การศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง.” ปรินิพนธ์คุณทิบัณฑิต สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525.

รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์. “การศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษาศาสตร์และพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรและการสอน : มิติใหม่. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

วิจิตร ไชยศิลป์. “การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ศากุน ศิริพานิช. “อุทยานการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม” มติชน, 1 มีนาคม 2544, 15.

ศิริพงษ์ นวลแก้ว. “การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

สันต์ ธรรมบำรุง. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2527.

สังัด อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2532.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา, 2534.

- สมพิศ วงศ์แหยม. “สภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของ
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.”
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สามารถ จันทร์สุรย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร.” ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2534.
- _____. “ภูมิปัญญาชาวบ้าน.” ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. เล่ม 1.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2536.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน : หลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร
การออกแบบการสอนต่างๆ. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2518.
- สุจริต บัวพิมพ์. มรดกไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2539.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. สงขลา : สงขลาการพิมพ์, 2540.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2533.
- เสน่ห์ จามริก. “การแสวงหาภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.” ชุมชนพัฒนา. (กันยายน - ตุลาคม
2529) : 6-7.
- _____. “บทนำทิศทางการหมู่บ้านไทย.” ทิศทางการหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2531.
- เสรี พงศ์พิศ. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน : รากฐานการพัฒนา.” ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา
ชนบท เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน), 2536.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ศูนย์วิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้านกับการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท. 2536.
- _____. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนสังกัดสำนัก
งานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2537.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535
- _____. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. “แนวคิดและประสบการณ์การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School Based Management” โครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี จำกัด, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2541.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรรถผลการพิมพ์, 2539.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ประเทศไทยกับทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2533.
- สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1. การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1. สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 นครปฐม , 2538.
- _____. รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการในพื้นที่เขตการศึกษา 1. นครปฐม : กลุ่มแผนงานและติดตามประเมินผล สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 นครปฐม, 2541.
- _____. แผนพัฒนาพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 ประจำปีงบประมาณ 2543. นครปฐม : กลุ่มแผนงานและติดตามประเมินผล สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1, 2542.
- สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5. สรุปผลการวิจัยเรื่องการศึกษา รูปแบบเครือข่ายทางวิชาการเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น. ราชบุรี : ธรรมรัตน์การพิมพ์, 2541.
- เอกวิทย์ ฌ ถलग. “พลวัตของสังคม-วัฒนธรรมไทย” มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.
- _____. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. เล่มที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.
- _____. “ภูมิปัญญาไทยและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.” กรุงเทพมหานคร : โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.

อังกูล สมคะเนย์. “สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

อุตสาห์ พาสกุล. “การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

เอนก นาคบุตร. “ชนบทไทยในสามทศวรรษที่ผ่านมา กับบทเรียนของภูมิปัญญาชาวไทย : ผู้ทิศทางการพึ่งตนเองของชนบทในอนาคต.” ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2531.

เอนก ยารังยี. “การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพะเยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศการศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์ ภาษาต่างประเทศ

Beauchamp, George A. Curriculum Theory. 4th ed. Illinois : F.E. Peacock Publisher, 1981.

Cronbach , Lee J. Essentials of Psychological Testing. 3rd ed. New York : Harper Row Publishes, 1974.

Good, Carter V. Dictionary of Education. 3rd ed. New York : Mc Graw - Hill Book Company Inc., 1973.

Lewis, Arther J., and Alice Miel. Supervision for Improver Instruction. Belmont California : Wore worth Publishing Company Inc., 1972.

Mackenzie, Gordon N. Curriculum Change : Participants Power and Process. New York : Teacher Collage Press, 1964.

Mooradian, E.D. “Curriculum Planning in a Selected School District that Lacks of Curriculum Staff Works.” A Dissertation Abstracts International. 11 (May 1986) : 3238 – A.

Neagle, Ross L. and Dean N Evan. Handbook for Effective Curriculum Development. Englewood Cliffs New jersey : Prentice - Hall, 1967.

- Ragan, William B., and George D Shepherd. Modern Elementary Curriculum. 5th ed.
New York : Holt Rinehart and Winston, 1977.
- Robinson, Michael. Linking Distance Education to Sustainable Community Development .
Canada : n.p., 1992.
- Saylor, J. Galen and William M. Alexander. Planning Curriculum for Schools. New York :
Holt Rinehart and Winston, Inc., 1974.
- Shaver, James, and Harold, Berlak. Democracy : Pluralism and the Social Studies. Boston :
Houghton Mifflin, 1968.
- Taba, Hilda. Curriculum Development : Theory and Practice. New York : Harcourt. Brace and
world. Inc., 1962.
- Trump, J Lloyd., and Miller Delmas F. Secondary Curriculum Improvement : Proposals and
Procedures. Boston : Allyn and Bacon, 1986.
- Tyler, Ralph W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago : the University of
Chicago Prees, 1971.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ	มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม
ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. นางอนงค์ นิ่มอนงค์	อาจารย์ 3 ระดับ 8 โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา
3. นายยุทธ โตอคิเทพย์	ศึกษานิเทศก์ 7 หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1
จังหวัดนครปฐม
ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ข

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

(สำเนา)

ที่ ทม (นฐ) 1109/1327

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

28 สิงหาคม 2544

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน

ด้วย นางสาวชญชญา ดอนทอง นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชา
หลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมา
ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น” มีความประสงค์จะขอเรียน
เชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัยเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องมือ
วิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร. (034) 243435, 218788

(สำเนา)

ที่ ทม (นฐ) 1109/1510-1538

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

3 ตุลาคม 2544

เรื่อง ขอตกลงเครื่องมือวิจัย

เรียน

ด้วย นางสาวชญชญา ดอนทอง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชา
หลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมา
ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น” มีความประสงค์จะขอ
ทดลองเครื่องมือวิจัยกับท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้แก่ศึกษาดังกล่าวได้
ทดลองเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร. (034) 243435, 218788

(สำเนา)

ที่ ทม (นฐ) 1109/พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

5 ตุลาคม 2544

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

เรียน

ด้วย นางสาวชญชญา ดอนทอง นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชา
หลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมา
ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น” มีความประสงค์จะขอเก็บ
รวบรวมข้อมูลจากท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดตอบแบบสอบถามให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร. (034) 243435, 218788

ภาคผนวก ค

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ สำหรับให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นผู้ตอบมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2. แบบสอบถามนี้มี 3 ตอน จำนวน 38 ข้อ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น จำนวน 20 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จำนวน 6 ข้อ

3. แบบสอบถามชุดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษา จึงขอความกรุณาท่านโปรดพิจารณาข้อคำถามและตอบแบบสอบถามตามความจริงทุกข้อ เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์สำหรับการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ คำตอบของท่านจะนำมาประมวลและสรุปเพื่อสร้างภาพรวมเสนอเป็นผลการวิจัยเท่านั้น และจะปกปิดเป็นความลับ โดยจะไม่เกิดผลเสียต่อตัวท่านแต่อย่างใด

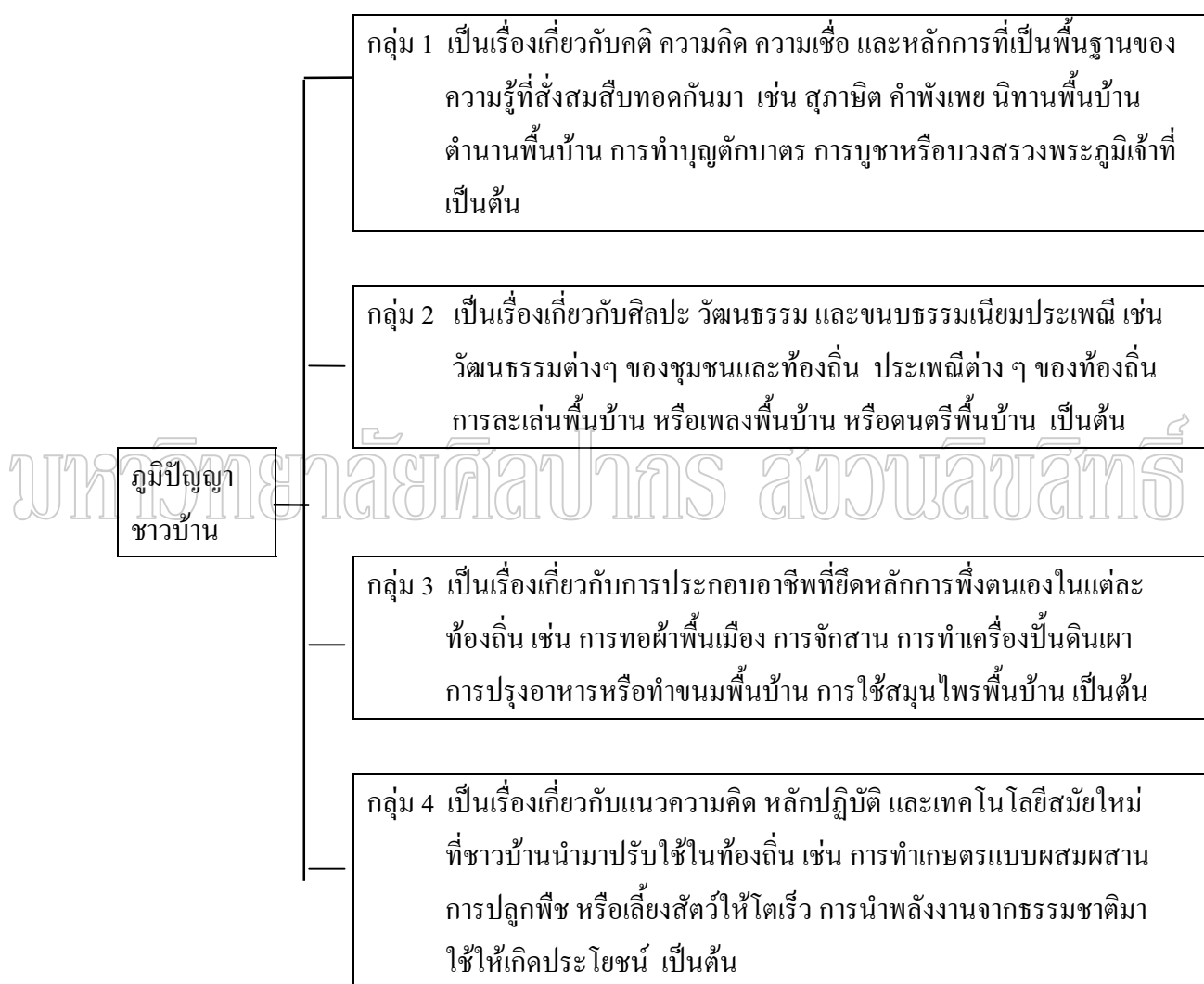
นางสาวชญชญา ดอนทอง

นักศึกษาปริญญาโท

สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหา หรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอด หรือมีการสั่งสมสืบทอดกันมานาน และผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำแนวความคิด ความเชื่อ และกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในโรงเรียนโดยให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งจาก 5 วิธี ดังนี้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 12 ข้อ

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง เกี่ยวกับผู้ตอบ
และตอบคำถามในช่องว่างที่กำหนด

ข้อ	สำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม	สำหรับผู้วิจัย
1	สถานภาพการดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรชุมชน และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนครู และเลขานุการคณะกรรมการฯ ผู้ทรงคุณวุฒิ	1 2 3
2	เพศ	4
3	ชาย หญิง	5
4	อายุ น้อยกว่า 31 ปี 31 - 40 ปี 41 - 50 ปี 51 - 60 ปี มากกว่า 60 ปี	6
5	สถานภาพ โสด สมรส หม้าย	7
	ระดับการศึกษาสูงสุด ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา ปริญญาตรี	

	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	8
ข้อ	สำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม		สำหรับผู้วิจัย
6	จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่กำลังศึกษา		9
	1 - 2 คน	3 - 4 คน	
	มากกว่า 4 คน		
7	อาชีพ		10
	รับราชการ และ ข้าราชการบำนาญ	รับจ้าง	
	เกษตรกร	ค้าขาย	
	อื่น ๆ (ระบุ		
8	รายได้ต่อเดือน		11
	น้อยกว่า 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	
	10,001 - 20,000 บาท	มากกว่า 20,000 บาท	
9	ภูมิลำเนา		12
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	
10	ประสบการณ์การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (หรือคณะกรรมการโรงเรียน)		13
	ครั้งนี้เป็นครั้งแรก		
	เป็นมาแล้ว 2 ครั้ง		
11	เป็นมาแล้วมากกว่า 2 ครั้ง		14
	ประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมหรืออบรมร่วมกับสถานศึกษา		
	เคย ครั้ง		
	เรื่อง		
	เรื่อง		
	เรื่อง		
	เรื่อง		
12	ไม่เคย		
	เหตุผลที่ท่านเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน		
	โปรดระบุ.....		

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น					สำหรับ ผู้วิจัย
		5	4	3	2	1	

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4	จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข.....	19
5	จัดให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่างๆของชุมชนหรือท้องถิ่น.....	20
6	จัดให้ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่างๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่นักเรียนในโรงเรียน.....	21
7	ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง โดยมีผู้ที่ประกอบอาชีพนั้นในชุมชนเป็นผู้สอนให้.....	22
8	จัดให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ ที่จังหวัดอำเภอหรือชุมชนจัดขึ้น	23
2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับรายละเอียดเนื้อหาในวิชาที่เรียนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น							
9	นำความรู้เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	24
10	นำความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาบางเรื่อง มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	25
11	นำความรู้เกี่ยวกับหลักการจากตำนานหรือนิทานพื้นบ้านมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	26
การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน			ระดับความคิดเห็น			สำหรับ	

ข้อ	มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	5	4	3	2	1	ผู้วิจัย
12	นำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	27
13	นำความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	28
14	นำเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	29
15	นำสาระความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในท้องถิ่นหรือชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	30
16	รวบรวมผลงานจากการที่ชุมชนได้นำความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของชุมชน เขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	31
3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น							
17	มีการรวบรวมตำนาน นิทานพื้นบ้าน ของชุมชนหรือท้องถิ่นในจังหวัดมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....มีการ	32
18	รวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือท้องถิ่นมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	33

การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน	ระดับความคิดเห็น	สำหรับ
-----------------------	------------------	--------

ข้อ	มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	5	4	3	2	1	ผู้วิจัย
19	มีการนำความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกัน ในชุมชน มาจัดทำเป็นรายวิชาใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	34
20	ให้มีการนำความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือ งานฝีมือที่สำคัญ ๆ ในชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็น รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้	35
21	มีการรวบรวมความรู้จากการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ ในการรักษาโรคมาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมให้ นักเรียนได้เรียนรู้.....	36
4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตร โดยการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ให้ เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือ ท้องถิ่น							
22	สำรวจและคัดเลือกเอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพ คำพังเพย หรือนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น มา ใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ เรียนรู้.....	37
23	สำรวจและคัดเลือกเอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นมาใช้ เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียน รู้.....	38
24	สำรวจและคัดเลือกเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ใน ชีวิตประจำวันของชุมชน มาเป็นสื่อในการจัดการเรียน การสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	39

การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน	ระดับความคิดเห็น	สำหรับ
-----------------------	------------------	--------

ข้อ	มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	5	4	3	2	1	ผู้วิจัย
25	เลือกใช้สถานที่สำคัญ ๆ ในจังหวัด เป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวจากสถานที่จริง....	40
26	เลือกใช้สถานประกอบการ หรือสถานประกอบอาชีพอิสระในจังหวัด เป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากสถานที่จริง.....	41
	5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น						
27	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ตำนานพื้นบ้าน และประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น มาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	42
28	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มาจัดทำเป็นหนังสือเรียน หรือหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	43
29	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชนหรือท้องถิ่น แล้วนำมาจัดทำเป็นหนังสือเรียน หรือหนังสือเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	44
30	รวบรวมผลงานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน มาจัดทำเป็นสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....	45

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ ความคิด ความเชื่อ และ หลักการที่เป็นพื้นฐานของความรู้ที่สั่งสมปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ให้นักเรียนในชุมชนได้เรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ ศิลปะ วัฒนธรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ให้นักเรียนในชุมชนได้เรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำเรื่องการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ให้นักเรียนในชุมชนได้เรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำเรื่องของแนวคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่

ชาวบ้านนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชนหรือท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหลักสูตร
ท้องถิ่น ให้นักเรียนในชุมชนได้เรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่ามีปัญหอะไรบ้างในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

6. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียน ในชุมชนหรือ
ท้องถิ่นได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนของนักเรียนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สำหรับแบบสอบถาม ตอนที่ 2

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
1	1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ.....
2	จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการทำกิจกรรมของชุมชนที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ.....
3	จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนที่ช่วยให้มีความสุขในการดำรงชีวิต.....
4	จัดให้ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการทำกิจกรรมของชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข.....

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอ แนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่ สอดคล้อง (-1)	
5	จัดให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนหรือท้องถิ่น.....
6	จัดให้ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่นักเรียนในโรงเรียน.....
7	ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองโดยมีผู้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้นเป็นผู้ฝึกสอนให้
8	จัดให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือประเพณีสำคัญ ๆ ที่จังหวัด อำเภอ หรือชุมชนจัดขึ้น.....
	2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับรายละเอียดเนื้อหาในวิชาที่เรียนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น				
9	นำความรู้เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อ เสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่ สอดคล้อง (-1)	
10	นำความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาบางเรื่องมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
11	นำความรู้เกี่ยวกับหลักการจากตำนานหรือนิทานพื้นบ้านในชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
12	นำเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
13	นำความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรมของชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
14	นำเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
15	นำสาระความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในชุมชนมาเขียนเป็นเนื้อหาในบทเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
16	รวบรวมผลงานจากการที่ชุมชนได้นำความรู้ใหม่ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพมาเขียนเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในบทเรียน

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
	3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น				
17	มีการรวบรวมตำนาน นิทานพื้นบ้านของชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
18	มีการรวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
19	มีนำความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ที่ปฏิบัติกันในชุมชน มาจัดทำเป็นรายวิชาใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
20	มีการนำความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้าน หรืองานฝีมือที่สำคัญ ๆ ในชุมชนหรือท้องถิ่น มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
21	มีการรวบรวมความรู้จากการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค มาจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้.....

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อ เสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่ สอดคล้อง (-1)	
	4. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น				
22	สำรวจและคัดเลือกเอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพิต คำพังเพย หรือนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....			
23	สำรวจและคัดเลือกเอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
24	สำรวจและคัดเลือกเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชุมชน มาเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
25	เลือกใช้สถานที่สำคัญๆ ในจังหวัด เป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวจากสถานที่จริง
26	เลือกใช้สถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระในจังหวัด เป็นสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากสถานที่จริง

ข้อ	การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อ เสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
	5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น				
27	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ ตำนานพื้นบ้าน และประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
28	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมาจัดทำเป็นหนังสือเรียน หรือหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้.....
29	รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชนหรือท้องถิ่น แล้วนำมาจัดทำเป็นหนังสือเรียน หรือหนังสือเสริมประสบการณ์ ให้นักเรียนได้เรียนรู้
30	รวบรวมผลงานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน มาจัดทำเป็นสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้.....

สำหรับแบบสอบถาม ตอนที่ 3

ข้อ	รายการ	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่ สอดคล้อง (-1)	
1	ความคิดเห็นของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อและหลักการที่เป็นพื้นฐาน ของความรู้ที่สั่งสมปฏิบัติสืบทอด ต่อกันมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
2	ความคิดเห็นของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน มาจัดทำเป็น หลักสูตรท้องถิ่น.....
3	ความคิดเห็นของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพในชุมชนหรือ ท้องถิ่นมาจัดทำเป็นหลักสูตร ท้องถิ่น.....

ข้อ	รายการ	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่ แน่ใจ (0)	ไม่ สอดคล้อง (-1)	
4	ความคิดเห็นของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการนำ แนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยี สมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาปรับใช้ ให้ เหมาะสม มาจัดทำเป็นหลักสูตร ท้องถิ่น.....
5	ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการจัดทำหลักสูตร ท้องถิ่น ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน.....
6	ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้ เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนของ นักเรียนเอง.....

ภาคผนวก จ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 17 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รายข้อ

ข้อที่	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item Total Correlation	Alpha if Item Deleted
Y11	127.7667	138.3920	.5844	.9511
Y12	127.6000	131.2828	.7140	.9495
Y13	127.8000	130.7172	.5816	.9514
Y14	127.3333	133.8161	.6253	.9504
Y15	127.5667	131.9782	.7836	.9490
Y16	127.5333	133.7057	.6456	.9502
Y17	127.2333	134.7368	.4860	.9518
Y18	127.2333	136.5299	.5806	.9508
Y21	128.5000	129.7759	.6919	.9499
Y22	127.6000	132.4552	.5567	.9514
Y23	127.9333	129.7195	.7439	.9492
Y24	127.2333	136.2540	.6059	.9507
Y25	127.7667	132.0471	.6366	.9503
Y26	127.3333	133.8161	.6253	.9504
Y27	127.6000	132.7310	.5411	.9515
Y28	127.4000	132.3172	.7283	.9494
Y31	127.5000	133.5000	.6531	.9501
Y32	127.5333	131.9816	.7718	.9491
Y33	127.4000	136.2483	.5693	.9509
Y34	127.3667	137.7575	.4408	.9518
Y35	127.0333	136.3782	.5594	.9509
Y41	127.7667	129.8402	.9093	.9478
Y42	127.4667	135.4299	.6463	.9503
Y43	127.6333	134.0333	.8671	.9490
Y44	126.9667	139.7575	.5741	.9516

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ข้อที่	Scale Mean If Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item Total Correlation	Alpha if Item Deleted
Y45	127.1333	139.5333	.4490	.9517
Y51	127.4333	134.0471	.6060	.9505
Y52	127.1333	139.5678	.3456	.9523
Y53	127.6333	131.1368	.8824	.9482
Y54	127.6667	134.3678	.4958	.9518

Reliability Coefficients 30 items

Alpha = .9520

Standardized item alpha = .9554

ภาคผนวก ฉ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 18 ค่าการวิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparisons) ด้วยวิธีการของcheffe
ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกตามขนาดโรงเรียน

Dependent Variable	(I) SIZE	(J) SIZE	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y	1	2	-.2132	.1390	.504	-.6055	.1791
		3	4.374E-02	.1161	.986	-.2840	.3715
		4	-3.8435E-02	.1254	.993	-.3923	.3154
	2	1	.2132	.1390	.504	-.1791	.6055
		3	.2569	.1095	.143	-5.2257E-02	.5661
		4	.1747	.1193	.544	-.1619	.5114
	3	1	-4.3742E-02	.1161	.986	-.3715	.2840
		2	-.2569	.1095	.143	-.5661	5.226E-02
		4	-8.2178E-02	9.162E-02	.848	-.3408	.1764
	4	1	3.844E-02	.1254	.993	-.3154	.3923
		2	-.1747	.1193	.544	-.5114	.1619
		3	8.218E-02	9.162E-02	.848	-.1764	.3408
TOT.Y1	1	2	-.1570	.1195	.632	-.4943	.1803
		3	9.780E-02	9.982E-02	.811	-.1840	.3796
		4	.1311	.1078	.687	-.1731	.4353
	2	1	.1570	.1195	.632	-.1803	.4943
		3	.2548	9.416E-02	.066	-1.0997E-02	.5206
		4	.2881	.1025	.052	-1.3468E-03	.5775
	3	1	-9.7801E-02	9.982E-02	.811	-.3796	.1840
		2	-.2548	9.416E-02	.066	-.5206	1.100E-02
		4	3.329E-02	7.876E-02	.981	-.1890	.2556
	4	1	-.1311	.1078	.687	-.4353	.1731
		2	-.2881	.1025	.052	-.5775	1.347E-03
		3	-3.3294E-02	7.876E-02	.981	-.2556	.1890

ตารางที่ 18 (ต่อ)

Dependent Variable	(I) SIZE	(J) SIZE	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y2	1	2	-.3274	.1592	.242	-.7768	.1220
		3	3.588E-02	.1330	.995	-.3396	.4113
		4	-6.8927E-02	.1436	.972	-.4742	.3364
	2	1	.3274	.1592	.242	-.1220	.7768
		3	.3633*	.1255	.042	9.106E-03	.7174
		4	.2585	.1366	.314	-.1272	.6441
	3	1	-3.5880E-02	.1330	.995	-.4113	.3396
		2	-.3633*	.1255	.042	-.7174	-9.1065E-03
		4	-.1048	.1049	.802	-.4010	.1914
	4	1	6.893E-02	.1436	.972	-.3364	.4742
		2	-.2585	.1366	.314	-.6441	.1272
		3	.1048	.1049	.802	-.1914	.4010
TOT.Y3	1	2	-.1202	.1712	.920	-.6035	.3631
		3	-5.5864E-02	.1430	.985	-.4597	.3479
		4	-.2002	.1544	.642	-.6361	.2357
	2	1	.1202	.1712	.920	-.3631	.6035
		3	6.437E-02	.1349	.973	-.3165	.4453
		4	-7.9939E-02	.1469	.961	-.4947	.3348
	3	1	5.586E-02	.1430	.985	-.3479	.4597
		2	-6.4374E-02	.1349	.973	-.4453	.3165
		4	-.1443	.1129	.652	-.4629	.1743
	4	1	.2002	.1544	.642	-.2357	.6361
		2	7.994E-02	.1469	.961	-.3348	.4947
		3	.1443	.1129	.652	-.1743	.4629

ตารางที่ 18 (ต่อ)

Dependent Variable	(I) SIZE	(J) SIZE	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y4	1	2	-.1905	.1610	.706	-.6448	.2639
		3	8.457E-02	.1345	.941	-.2950	.4642
		4	-2.8014E-02	.1452	.998	-.4378	.3818
	2	1	.1905	.1610	.706	-.2639	.6448
		3	.2750	.1268	.199	-8.3014E-02	.6331
		4	.1625	.1381	.710	-.2274	.5524
	3	1	-8.4568E-02	.1345	.941	-.4642	.2950
		2	-.2750	.1268	.199	-.6331	8.301E-02
		4	-.1126	.1061	.771	-.4121	.1869
	4	1	2.801E-02	.1452	.998	-.3818	.4378
		2	-.1625	.1381	.710	-.5524	.2274
		3	.1126	.1061	.771	-.1869	.4121
TOT.Y5	1	2	-.2708	.1916	.574	-.8117	.2700
		3	5.633E-02	.1601	.989	-.3955	.5082
		4	-2.6152E-02	.1728	.999	-.5140	.4617
	2	1	.2708	.1916	.574	-.2700	.8117
		3	.3272	.1510	.200	-9.9089E-02	.7534
		4	.2447	.1644	.531	-.2195	.7088
	3	1	-5.6327E-02	.1601	.989	-.5082	.3955
		2	-.3272	.1510	.200	-.7534	9.909E-02
		4	-8.2480E-02	.1263	.935	-.4390	.270
	4	1	2.615E-02	.1728	.999	-.4617	.5140
		2	-.2447	.1644	.531	-.7088	.2195
		3	8.248E-02	.1263	.935	-.2740	.4390

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

ตารางที่ 19 ค่าการวิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparisons) ด้วยวิธีการของ Scheffe
 ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามกลุ่มคณะกรรมการ
 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Dependent Variable	(I)	(J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y	1	2	.2336	9.714E-02	.127	-4.0633E-02	.5078
		3	-.1336	.1031	.643	-.4247	.1576
		4	-.1388	.1038	.618	-.4319	.1543
	2	1	-.2336	9.714E-02	.127	-.5078	4.063E-02
		3	-.3672*	.1008	.005	-.6517	-8.2610E-02
		4	-.3724*	.1015	.005	-.6589	-8.5872E-02
	3	1	.1336	.1031	.643	-.1576	.4247
		2	-.3672*	.1008	.005	8.261E-02	-.6517
		4	-5.2439E-03	.1073	1.000	-.3080	.2975
	4	1	.1388	.1038	.618	-.1543	.4319
		2	.3724*	.1015	.005	8.587E-02	.6589
		3	5.244E-03	.1073	1.000	-.2975	.3080
TOT.Y1	1	2	.1191	8.077E-02	.538	-.1089	.3471
		3	-.2837*	8.576E-02	.014	-.5258	-4.1662E-02
		4	-.2955*	8.633E-02	.010	-.5392	-5.1866E-02
	2	1	-.1191	8.077E-02	.538	-.3471	.1089
		3	-.4028*	8.381E-02	.000	-.6394	-.1663
		4	-.4147*	8.440E-02	.000	-.6529	-.1764
	3	1	.2837*	8.576E-02	.014	4.166E-02	.5258
		2	.4028*	8.381E-02	.000	.1663	.6394
		4	-1.1814E-02	8.918E-02	.999	-.2636	.2399
	4	1	.2955*	8.633E-02	.010	5.187E-02	.5392
		2	.4147*	8.440E-02	.000	.1764	.6529
		3	1.181E-02	8.918E-02	.999	-.2399	.2636

ตารางที่ 19 (ต่อ)

Dependent Variable	(I)	(J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y2	1	2	.1643	.1087	.517	-.1426	.4712
		3	-.3744*	.1155	.017	-.7003	-4.8530E-02
		4	-.3196	.1162	.059	-.6477	8.440E-03
	2	1	-.1643	.1087	.517	-.4712	.1426
		3	-.5387*	.1128	.000	-.8572	-.2202
		4	-.4839*	.1136	.001	-.8046	-.1632
	3	1	.3744*	.1155	.017	4.853E-02	.7003
		2	.5387*	.1128	.000	.2202	.8572
		4	5.480E-02	.1201	.976	-.2841	.3937
	4	1	.3196	.1162	.059	-8.4403E-03	.6477
		2	-.4839*	.1136	.001	-.1632	-.8046
		3	-5.4802E-02	.1201	.976	-.3937	.2841
TOT.Y3	1	2	.2346	.1230	.307	-.1126	.5818
		3	.1220	.1306	.832	-.2467	.4906
		4	-8.8818E-16	.1315	1.000	-.3711	.3711
	2	1	-.2346	.1230	.307	-.5818	.1126
		3	-.1127	.1276	.854	-.4729	.2476
		4	-.2346	.1285	.346	-.5974	.1282
	3	1	-.1220	.1306	.832	-.4906	.2467
		2	.1127	.1276	.854	-.2476	.4729
		4	-.1220	.1358	.848	-.5053	.2614
	4	1	8.882E-16	.1315	1.000	-.3711	.3711
		2	.2346	.1285	.346	-.1282	.5974
		3	.1220	.1358	.848	-.2614	.5053

ตารางที่ 19 (ต่อ)

Dependent Variable	(I)	(J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
TOT.Y4	1	2	.2823	.1125	.102	-3.5163E-02	.5998
		3	-.1565	.1194	.634	-.4936	.1806
		4	-.1138	.1202	.826	-.4532	.2255
	2	1	-.2823	.1125	.102	-.5998	3.516E-02
		3	-.4388*	.1167	.003	-.7683	-.1094
		4	-.3962*	.1175	.012	-.7279	-6.4396E-02
	3	1	.1565	.1194	.634	-.1806	.4936
		2	.4388*	.1167	.003	.1094	.7683
		4	4.268E-02	.1242	.990	-.3079	.3933
	4	1	.1138	.1202	.826	-.2255	.4532
		2	-.3962*	.1175	.012	6.440E-02	-.7279
		3	-4.2683E-02	.1242	.990	-.3933	.3079
TOT.Y5	1	2	.3675	.1367	.069	-1.8409E-02	.7535
		3	2.478E-02	.1452	.999	-.3850	.4346
		4	3.484E-02	.1461	.996	-.3777	.4474
	2	1	-.3675	.1367	.069	-.7535	1.841E-02
		3	-.3428	.1419	.124	-.7433	5.775E-02
		4	-.3327	.1429	.148	-.7360	7.060E-02
	3	1	-2.4779E-02	.1452	.999	-.4346	.3850
		2	.3428	.1419	.124	-5.7747E-02	.7433
		4	1.006E-02	.1510	1.000	-.4161	.4362
	4	1	-3.4840E-02	.1461	.996	-.4474	.3777
		2	.3327	.1429	.148	-7.0598E-02	.7360
		3	-1.0061E-02	.1510	1.000	-.4362	.4161

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

ภาคผนวก ซ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 22 รายชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม
ที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกลุ่มตัวอย่าง

ที่	โรงเรียน	อำเภอ	ขนาดโรงเรียน
1	พระปฐมวิทยาลัย	เมืองนครปฐม	ใหญ่พิเศษ
2	ราชินีบูรณะ	เมืองนครปฐม	ใหญ่พิเศษ
3	ศรีวิชัยวิทยา	เมืองนครปฐม	ใหญ่พิเศษ
4	วัดไร่จิงวิทยา	สามพราน	ใหญ่พิเศษ
5	สิรินธรราชวิทยาลัย	เมืองนครปฐม	ใหญ่
6	วัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย	เมืองนครปฐม	ใหญ่
7	กำแพงแสนวิทยา	กำแพงแสน	ใหญ่
8	มัธยมฐานบินกำแพงแสน	กำแพงแสน	ใหญ่
9	คงทองวิทยา	ดอนตูม	ใหญ่
10	พอเงินวิทยาคม	เมืองนครปฐม	กลาง
11	สระกะเทียมวิทยาคม	เมืองนครปฐม	กลาง
12	โพรงมะเดื่อวิทยาคม	เมืองนครปฐม	กลาง
13	บ้านหลวงวิทยา	ดอนตูม	กลาง
14	จิวราษฎร์บำรุงสตรี	นครชัยศรี	กลาง
15	ภัทรญาณวิทยา	นครชัยศรี	กลาง
16	แหลมบัววิทยา	นครชัยศรี	กลาง
17	บางเลนวิทยา	บางเลน	กลาง
18	สามพรานวิทยา	สามพราน	กลาง
19	ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย	สามพราน	กลาง
20	รัตนโกสินทร์สมโภชน์บวรนิเวศสาธา	พุทธมณฑล	กลาง
21	กาญจนานิกะวิทยาลัยนครปฐม	พุทธมณฑล	กลาง
22	พลอยจาดูร์จินดา	นครชัยศรี	เล็ก
23	เพิ่มวิทยา	นครชัยศรี	เล็ก
24	บางหลวงวิทยา	บางเลน	เล็ก
25	บัวปากท่าวิทยา	บางเลน	เล็ก

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ที่	โรงเรียน	อำเภอ	ขนาดโรงเรียน
26	ศาลาศึกษา	กำแพงแสน	เล็ก
27	สถาพรวิทยา	บางเลน	เล็ก
28	ปรีดาราวิทยา	สามพราน	เล็ก
29	ปรกแก้ววิทยา	นครชัยศรี	เล็ก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวชญชญา คอนทอง
ที่อยู่	58 หมู่ 12 ตำบลสระกะเทียม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
ที่ทำงาน	สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2535	สำเร็จการศึกษาปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ.2541	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2523	บรรจุเข้ารับราชการตำแหน่ง เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี 1 สำนักงานศึกษาธิการอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2524	เจ้าหน้าที่ธุรการ 2 สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2538-ปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา 6 สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม